

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLER ARASI İLİŞKİLERDEN
ALGILADIKLARI KABUL RED DÜZEYLERİ İLE PARASOSYAL
ETKİLEŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL KAYGININ ARACI ROLÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA BUSE BELEK

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ FUNDA KUTLU

ANKARA

2023

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN KİŞİLER ARASI İLİŞKİLERDEN
ALGILADIKLARI KABUL RED DÜZEYLERİ İLE PARASOSYAL
ETKİLEŞİM ARASINDAKİ İLİŞKİDE SOSYAL KAYGININ ARACI ROLÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EDA BUSE BELEK

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ FUNDA KUTLU

ANKARA

2023

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

† Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

22/06/2023

Eda Buse BELEK

ADAMA

Kızım Güneş'e...

TEŞEKKÜR

Öncelikle tez danışmanım değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Funda Kutlu'ya, tezimin oluşmasından tamamlanmasına kadar geçen süreç boyunca büyük bir sabır göstererek; benden yardımlarını ve ilgisini esirgemediği, her zaman desteğini hissettirdiği ve değerli fikirleriyle tezime büyük katkı sağladığı için çok teşekkür ederim.

Hayatımın her alanına maddi ve manevi katkı sağlayan, sevgi ve sabırla hep yanımda olan sevgili aileme ve özellikle canım eşim Tolga Belek'e bana her koşulda inandığı, zaman zaman pes etmek istesem bile devam etmemi sağladığı için teşekkür ederim.

Son olarak; tez yazım sürecinde hayatıma giren, bu süreci daha renkli geçirmemi sağlayan ve henüz çok küçük olmasına rağmen saatlerce çalışmama izin veren biricik kızım Güneş Belek'e sonsuz teşekkürler...

ÖZET

BELEK, Eda Buse. Üniversite Öğrencilerinin Kişiler Arası İlişkilerden Algıladıkları Kabul Red Düzeyleri ile Parasosyal Etkileşim Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygının Aracı Rolü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2023.

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişkilerden algıladıkları kabul red düzeyleri ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracı rolünü incelemektir. Aynı zamanda bu tez çalışmasında kişiler parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım düzeylerinin bazı sosyodemografik değişkenler, sosyal medya ve online platform kullanımları açısından da incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini yaşları 18-29 arasında değişen, 536 (447 kadın, 89 erkek) üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada, Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul-Red Ölçeği, Parasosyal Etkileşim Ölçeği, Parasosyal Ayrılık Ölçeği, Bilişsel ve Davranışsal Katılım Ölçeği, Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. Betimsel istatistik analizler sonucunda; izlenen yerli dizi miktarına göre parasosyal ayrılığın anlamlı olarak farklılaştığı, yabancı dizide ise parasosyal etkileşim, ayrılık ve bilişsel davranışsal katılımın anlamlı farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca yaşa göre parasosyal etkileşimde fark bulunmuştur. Haftalık yabancı dizi izleme sıklığı, sosyal medyada geçirilen süre ve dizi/karakter ile ilgili aktiflik düzeyi ile parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Korelasyon analiz bulgularına göre; sosyal kaygı ile anne, yakın arkadaş ve romantik partner kabulü arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca parasosyal etkileşim ile anne, yakın arkadaş, romantik partner ile negatif, sosyal kaygı ile pozitif yönde ilişki vardır. Oluşturalan aracılık modelleri SPSS Macro programı ile test edilmiştir. Bulgular sonucunda yetişkinlerde kişiler arası kabul red (anne, yakın arkadaş ve romantik partner) ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkenin kısmen aracılık ettiği belirlenmiştir. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Yetişkinlerde kişiler arası kabul red, parasosyal etkileşim, sosyal kaygı

ABSTRACT

BELEK, Eda Buse. The Mediating Role of Social Anxiety in the Relationship Between University Students' Acceptance Rejection Levels Perceived from Interpersonal Relationships and Parasocial Interaction, Master's Thesis, Ankara, 2023.

The aim of this study is to examine the mediating role of social anxiety in the relationship between university students' perceived acceptance-rejection levels from interpersonal relationships and parasocial interaction. Furthermore, parasocial interaction, parasocial separation and cognitive-behavioral participation of individuals were also examined in terms of some sociodemographic variables, social media and online platform use. The sample of the study consists of 536 (447 female, 89 male) students aged between 18-29. Adult Interpersonal Acceptance-Rejection Scale, Parasocial Interaction Scale, Parasocial Separation Scale, Cognitive and Behavioral-Participation Scale, Liebowitz Social Anxiety Scale were used. Parasocial separation differed significantly according to the amount of domestic TV series, while parasocial interaction, separation and cognitive behavioral participation differed significantly in foreign TV series. There was a significant difference in parasocial interaction depending on the age. A significant relationship was found between weekly TV series watching frequency, time spent on social media, and activity level about TV series/characters and parasocial interaction, parasocial separation and cognitive behavioral participation. There is a negative significant relationship between social anxiety and acceptance of mother, close friend and romantic partner, also a negative relationship between parasocial interaction and mother, close friend, romantic partner, and positive relationship with social anxiety. The mediation models were tested with the SPSS Macro program. As a result of the findings, it was determined that the social anxiety variable partially mediated the relationship between interpersonal acceptance (mother, close friend and romantic partner) and parasocial interaction in adults. The findings were discussed in the light of the literature.

Keywords: Adult interpersonal acceptance-rejection, parasocial interaction, social anxiety

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLDİRİM	i
ADAMA	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR DİZİNİ	x
TABLolar DİZİNİ	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	4
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR.....	4
1.1. Parasosyal Etkileşim Kavramı.....	4
1.1.1. Parasosyal Katılım.....	10
1.1.1.1. Bilişsel Katılım	11
1.1.1.2. Davranışsal Katılım	12
1.1.1.3. Duygusal Katılım.....	13
1.1.2. Parasosyal Ayrılık	13
1.1.3. Parasosyal Etkileşim İle İlgili Literatür	15
1.2. Ebeveyn Kabul Red Kuramı.....	18
1.2.1 Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı.....	20
1.2.1.1 Kişiler Arası Kabul-Red Kuramının Sıcaklık Boyutu	20
1.2.1.2 Kişiler Arası Kabul-Red Kuramının Alt Alanları.....	22
1.2.2. Kişiler Arası Kabul-Red ve Ebeveyn İlişkileri.....	28
1.2.3. Kişiler Arası Kabul-Red ve Akran İlişkileri.....	29

1.2.4. Kişiler Arası Kabul-Red ve Romantik İlişkiler	30
1.2.5. Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı ile İlişkili Yapılan Çalışmalara Ait Literatür	31
1.3. Sosyal Kaygı.....	33
1.3.1. Sosyal Kaygı ile İlişkili Faktörler	36
1.3.1.1. Genetik Faktörler	36
1.3.1.2. Çevresel Faktörler.....	37
1.3.2. Sosyal Kaygı ile ilişkili Literatür	39
1.4 Araştırmanın Amacı	41
1.4.1. Araştırma Soruları ve Hipotezleri	41
2. BÖLÜM.....	45
YÖNTEM.....	45
2.1. Katılımcılar.....	45
2.2 Veri Toplama Araçları.....	46
2.2.1. Onam Formu	46
2.2.2. Demografik Bilgi Formu	46
2.2.3. Parasosyal Etkileşim Ölçeği.....	47
2.2.4. Parasosyal Ayrılık Ölçeği (PAÖ).....	47
2.2.5. Bilişsel ve Davranışsal İlişki Ölçeği	48
2.2.6. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul-Red Ölçeği.....	48
2.2.7. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği.....	49
2.3. İşlem	49
2.4. Verilerin Analizi.....	50
3. BÖLÜM.....	51
BULGULAR.....	51
3.1. Araştırma Değişkenlerine Ait Betimsel İstatistikler.....	51
3.2. Demografik Değişkenlere Yönelik Analizler:.....	51
3.2.1. Katılımcıların Dizi İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi:	52

3.2.1.1. Kişilerin Haftalık İzlediği Yerli Dizi Miktarı İle Ölçeklerin Karşılaştırılması	53
3.2.1.2. Kişilerin Haftalık İzlediği Yabancı Dizi Miktarı İle Ölçeklerin Karşılaştırılması:	54
3.2.1.3. Kişilerin Yerli-Yabancı Dizilerden Hoşlanma Düzeyi İle Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması.....	56
3.2.2. Ölçeklerden Alınan Puanların Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi	57
3.2.3. Sosyal Medyada Geçirilen Süre ve Dizi/Karakter İle İlgili Aktivite Düzeyi.....	58
3.3. Araştırma Değişkenleri Arası Korelasyonlar	59
3.4. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul Red ile Parasosyal Etkileşim Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi.....	61
3.4.1 Parasosyal Etkileşim İle Anne Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	62
3.4.2. Parasosyal Etkileşim İle Baba Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	63
3.4.3. Parasosyal Etkileşim İle Yakın Arkadaş Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	63
3.4.4. Parasosyal Etkileşim İle Romantik Partner Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	64
4. BÖLÜM.....	70
TARTIŞMA	70
4.1. Demografik Değişkenlere Yönelik Analiz Bulgularının İncelenmesi:	70
4.1.1. Katılımcıların Dizi İzleme Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi:.....	70
4.2.2. Ölçeklerden Alınan Puanların Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi:	72
4.2.3. Sosyal Medyada Geçirilen Süre ve Dizi/Karakter İle İlgili Aktivite Düzeyinin İncelenmesi:	73
4.2. Değişkenler Arası Korelasyon Bulgularının İncelenmesi:	74
4.3. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul Red ile Parasosyal Etkileşim Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisinin İncelenmesi:	77
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	80

EKLER.....	94
EK-1. Onam Formu.....	94
EK-2. Demografik Bilgi Formu	95
EK-3. Parasosyal Etkileşim Ölçeği	98
EK-4. Parasosyal Ayrılık Ölçeği	99
EK-5. Bilişsel Davranışsal Katılım Ölçeği.....	100
EK-6. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul-Red Ölçeği	101
EK-8. En Sevilen Yerli Diziler.....	105
EK-9. En Sevilen Yerli Dizi Karakterleri.....	106
EK-10. En Sevilen Yabancı Diziler	107
EK-11. En Sevilen Yabancı Karakterler	108
EK-12. En Çok Tercih Edilen Sosyal Medya Platformu ve Geçirilen Ortalama Süre	109
ÖZGEÇMİŞ.....	110

KISALTMALAR DİZİNİ

SKB	: Sosyal Kaygı Bozukluğu
APA	: Amerikan Psychological Association
DSM	: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa No:

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Özelliklere İlişkin Dağılım	46
Tablo 2. Araştırma Değişkenlerine Ait Betimsel İstatistikler	51
Tablo 3. Dizi İzleme Alışkanlıklarına İlişkin Dağılım.....	53
Tablo 4. Ölçek Puanlarının Haftalık İzlenen Yerli Dizi Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	54
Tablo 5. Ölçek Puanlarının Haftalık İzlenen Yabancı Dizi Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	55
Tablo 6. Ölçek Puanları ile Dizilerden Hoşlanma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular.....	57
Tablo 7. Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	57
Tablo 8. Ölçek Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular	58
Tablo 9. Ölçek Puanları ile Sosyal Medyada Geçirilen Süre ve Dizi/Karakter ile İlgili Aktivite Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	59
Tablo 10. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Analizi	61

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No:

Şekil 1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu	19
Şekil 2. Ebeveyn Kabul Reddi İle Bağımlılık/Savunucu Bağımsızlık Arasındaki İlişki	25
Şekil 3. Kişiler Arası Kabul-Red ile Parasosyal Etkileşim Arasında Sosyal Kaygının Aracı Rolüne İlişkin Model	44
Şekil 4. Parasosyal Etkileşim İle Anne Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	62
Şekil 5. Parasosyal Etkileşim İle Baba Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	63
Şekil 6. Parasosyal Etkileşim İle Yakın Arkadaş Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	64
Şekil 7. Parasosyal Etkileşim İle Romantik Partner Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi	65

GİRİŞ

Televizyon, hemen hemen her eve girmesiyle birlikte günlük yaşantımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Kimi insan için bilgi edinme, kimi insan için eğlence aracı olan televizyonun her geçen gün daha da ilgi görmesi yayınlanan diziler ve özellikle bu dizilerdeki karakterlerle ilişkilidir. Televizyon izleyicileri sevdikleri karakterleri görebilmek için ekran başına geçerler. Çünkü seyirciler televizyon sayesinde birçok medya karakteriyle tanışır ve zamanla da onlarla duygusal bağlar kurmaya başlar (Tian ve Hoffner, 2010).

İzleyicilerin televizyon karakterlerine bağlanmasında dizilerin payı oldukça fazladır. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte sadece televizyonda değil artık dijital platformlarda da dizi izleme imkânı bulunabilmekte hatta bu platformlar her geçen gün televizyondan daha fazla rağbet görmeye başlamaktadır. Öyle ki günümüzde insanların dizi izleme tutkusu planlarının bile dizilere göre şekillenmesine neden olmaktadır. Haftanın bir veya her günü yayınlanan, insan ilişkilerini; kendi içinde bir bütünlüğe ve devamlılığa sahip olacak şekilde hikayeleştirerek seyirciye aktaran kurgusal televizyon programlarına dizi adı verilmektedir (Mumford, 1995, akt. Shim ve Paul, 2007). İnsanlar, diziler sayesinde yapay bir sosyal dünyanın içine girer ve dizi karakterleriyle sahte de olsa bir etkileşimde bulunurlar (Horton ve Wohl, 1956) ve bu şekilde kendi kişiler arası etkileşimleri sayesinde tanıyabileceklerinden çok daha fazla insan tanıma şansı bulurlar (Schiappa, Gregg ve Hewes, 2005). Dolayısıyla da yapımcı ve senaristler dizi senaryolarını insanları uzun süre ekran başında tutacak şekilde oluştururlar (Lather ve Moyer-Guse, 2011; Rubin ve McHugh, 1987). Cohen'e (1999) göre ise diziler bir karakter üzerine kurgulanır ve izleyicinin bu karakter ile parasosyal etkileşime girmesi beklenir. Senaristler, haftalık dizi senaryolarını seyircinin bir sonraki bölümü daha meraklı bir şekilde beklemesini amaçlayarak kurgularlar. Aynı zamanda seyirciler beğendikleri oyuncularını ekranda görmekten, onların yaşantılarını izlemekten keyif almaktadırlar. Bu da seyircilerin karakterle gittikçe daha fazla bağ kurmasına neden olmaktadır

Horton ve Wohl'a (1956) göre seyirciler, izledikleri dizinin karakterleri ile aktif olarak etkileşim halindedir. Seyirciler, televizyonda yayınlanan bir programı düzenli olarak izlediklerinde zamansal ve duygusal yatırım yapmış olurlar. (McCourt ve Fitzpatrick, 2001). Karakterin hareketlerine, konuşmasına tepki vermek, karakterin içinde bulunduğu duygu durumuyla ilgilenmek yapılan duygusal yatırıma örnek olarak verilebilir.

Televizyon seyircisinin medya karakteri ve program için yaptığı yatırımlar onların bir süre sonra izlenilen şeyin bir bölümü olmasına ve seyirci ile medya karakteri arasında etkileşim kurulmasına neden olur. Bu etkileşim, ilk olarak Horton ve Wohl (1956) tarafından “*parasosyal etkileşim*” olarak adlandırılmıştır. Bu iki araştırmacıdan sonra diğer araştırmacılar da parasosyal etkileşim kavramını araştırmaya yönelmiştir. Böylece parasosyal etkileşime dair sosyolojik ve psikolojik faktörler araştırılmaya başlanmıştır. Öte yandan literatür incelendiğinde ülkemizde parasosyal etkileşim ile ilgili yapılan araştırma sayısının sınırlı olduğu görülmektedir.

Ebeveyn tutumları ve bu tutumların çocuğun gelişimsel sonucu üzerindeki etkisi uzun yıllardır çalışılan özel bir alandır. Rohner 1960'ların başlarında ebeveynin kabulü üzerine odaklanan kuramında çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki bireyin ebeveyninden algıladığı kabul-red düzeyinin önemine işaret etmiştir. Bu kuram Rohner (2016) tarafından 2000'li yıllarda yakın ilişkilerin tamamını kapsayacak biçimde genişletilerek kişiler arası kabul-red kuramı olarak düzenlenmiştir. Bununla birlikte kuram çocukluk döneminde anne-babadan algılanan kabul ve red ile ilişkili gelişimsel sonuçları temel almaktadır. Bu kuram ebeveyn çocuk ilişkisinde “ebeveynliğin sıcaklık boyutu” olarak adlandırmak ve çocuk tarafından algılanan kabul ve red boylamında düzeyi göstermektedir. Bu bağlamda ebeveyn kabulü; ebeveyn tarafından gösterilen sevginin fiziksel (öpme, gülümseme, sarılma) ve sözel (iltifat etme, övme, ilgi, destek gösterme) göstergelerini ele alırken, diğer taraftan ebeveyn reddi ise bu hislerin ve davranışların önemli oranda az olmasını ya da hiç olmamasına işaret eder. Yani fiziksel ve psikolojik olarak incitici davranışlar ve duyguları içerir (Rohner ve Khaleque, 2005). Bu bağlamda Rohner ve meslektaşlarının yaptığı çalışmalar yetişkinlik dönemindeki çeşitli uyum davranışları ve psikolojik sorunlar, örneğin bağımlılık, saldırganlık, düşmanca dünya görüşü ve uyum sorunları vb., algılanan ebeveyn reddi ile ilişkilidir (Rohner, 1975; Rohner ve Khaleque, 2005; Rohner ve ark., 2012). Bu bağlamda, ebeveyninden algılanan kabul ve reddin ileri dönemlerdeki ilişkileri belirleyici özelliği dikkate alınarak bu çalışma kapsamında parasosyal etkileşimdeki rolünün incelenmesinin önemli olduğu düşünülmüştür.

Sosyal kaygı bireyin sosyal ilişkilerini olumsuz etkileyen ve sınırlandıran bir durumdur. Bu durum hafif seyreden bir utangaçlıktan şiddetli bir şekilde sosyal ortamlardan kaçınma ya da ciddi anlamda yaşam sürecini etkileme düzeyinde değişebilmektedir. Sosyal kaygının şiddeti ve sıklığı arttıkça bireyin işlevselliği, yani mesleki ya da akademik,

ailel ve sosyal ilişkileri bozulmaktadır. Hatta sosyal kaygının neden olduğu sosyal aktivitelerde azalmalarla birlikte benlik saygısında düşüklük, duygudurum bozuklukları, yalnızlık ve madde kullanımı gibi eşlik eden sorunlar görölmektedir (De Lijster ve ark., 2018). Ancak insan sosyal bir canlı olarak diğeriyle etkileşime ihtiyaç duymaktadır. Bu açıdan görsel medya sosyal kaygı yaşayan bireyler için oldukça önem taşımaktadır. Sosyal ya da görsel medya ve sosyal kaygı arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar literatürde görölmektedir (Vanucci ve ark., 2017). Sosyal olarak kaygılı olan bireyler kişiler arası ilişkilerde yaşadığı sıkıntıyı medya karakterleriyle kuracakları parasosyal etkileşimle telafi etmeye çalışabilirler (Schiappa ve ark., 2007).

Sonuç olarak bu tez çalışmasının amacı; parasosyal etkileşimin çeşitli değişkenlerle (algılanan kişiler arası kabul/red ve sosyal kaygı) ilişkisini incelemektir. Çalışmanın Türkiye’de yapılmasının kültürel anlamda farklılıklar konusunda alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca günümüzde sosyal medya üzerinden dizi karakterleri ya da karakteri canlandıran aktör/aktrislerin takip ediliyor olması ve bu durumda dikkate alındığı bu tez çalışmasının parasosyal etkileşimin çok daha farklı perspektiften incelenmesini de sağlayacaktır.

Sunulan bu tez çalışmasında ilerleyen bölümlerde, ilk önce parasosyal etkileşim kavramı ele alınarak ilgili literatür sunulmuştur. Daha sonra yetişkinlerde algılanan kişiler arası kabul/red kavramı ele alınmıştır. Bunun için de öncelikle ebeveyn kabul red kuramına ilişkin literatür özetlenmiş, ardından da kuramla alakalı araştırmalar kısaca açıklanmıştır. Son olarak da araştırmanın aracı değişkeni olan sosyal kaygı irdelenmiştir. Bu amaçla da ilk olarak sosyal kaygı ile ilgili literatür özetlenmiş, ardından da sosyal kaygı ile ilişkili araştırmalara yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ İLE İLGİLİ LİTERATÜR

1.1. Parasosyal Etkileşim Kavramı

Horton ve Wohl (1956), 1950’lerde televizyona olan ilginin artmasıyla birlikte insanların televizyon ile nasıl ilgilendikleri merak etmiştir. Bu yüzden de yaptıkları çalışmada haberleri izleyen bireylerin o esnadaki psikolojik durumlarını irdelemek istemişlerdir. Araştırmanın sonucunda ise izleyicilerin televizyon seyrederken de sosyal bir etkileşimde bulunduğu öne sürülmüştür. Yazarların parasosyal etkileşim olarak adlandırdıkları bu durum seyirci ile televizyon karakteri arasında sanki karşılıklı ve gerçek bir iletişim kuruluyormuş hissini vermesi açısından özel bir ilişki olarak nitelendirilmiştir.

Horton ve Wohl’a (1956) göre *Parasosyal Etkileşim*; televizyon karakteri ile seyirci arasında oluşan tek yönlü ve sembolik ilişkiyi ifade eden bir terimdir. İzleyicinin medya karakteriyle bir etkileşim kurması fakat karakterin bundan haberdar olmaması ile ilişkinin tek yönlü olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Örneğin, izleyici medya karakterini çok sever, o üzülükçe üzülür veya sevindikçe sevinir, fakat medya karakterinin bu durumdan haberi olmaz. Ayrıca, bu etkileşim sürecinde tüm kontrol izleyicidedir. Herhangi bir çaba harcamadan etkileşimi başlatabilir, isterse devam ettirir, istemediği zaman ise sonlandırabilir. Horton ve Wohl (1956) da yaptıkları çalışmada tek yönlü bir etkileşim türü olan parasosyal etkileşimin seyircinin diziyi beğenmediği durumda izlemeyerek sonlanabileceğini ifade etmişlerdir. Tek yönlülüğün hâkim olduğu parasosyal etkileşimde aslında seyirci televizyon karakterine karşı sorumludur. İzleyici, dizinin hiçbir bölümünü kaçırmamaya çalışarak bağ kurduğu medya karakterine karşı olan sorumluluğunu yerine getirdiğini düşünür. Bunun yanı sıra izleyici, hayranı olduğu karakterin başarılarıyla övünürken, olumsuz davranışlar sergilediğinde geçerli sebepler bulmaya çalışır ve karakterin duygusuna göre kendi duygusunu şekillendirir (Horton ve Wohl, 1956).

İlk kez Horton ve Wohl (1956) tarafından kullanılan parasosyal etkileşim kavramı, diğer çalışmacılar tarafından da tanımlanmıştır. Ulaşılabilen literatür incelendiğinde parasosyal etkileşim ile ilgili oldukça farklı tanımlama yapıldığı görülmektedir. Sood ve Rogers’a (2000) göre; izleyici ile karakterin oluşturduğu

düşünülen kişiler arası ilişkinin derecesi parasosyal etkileşim olarak tanımlanır. Cohen (1999) ise bu etkileşimi, yapılan rol ile kurulan ilişki olarak ifade etmiştir.

Yapılan bir diğer tanıma göre parasosyal etkileşim; aslında gerçekte var olmayan televizyon karakterleriyle iletişim kurmaya çalışmak, o karakterin yaşamının bir parçası olmayı istemek gibi arzulardan oluşmaktadır (McCourt ve Fitzpatrick 2001). Parasosyal etkileşim, Stever'a (2009) göre statüsü yüksek bir karakter ile kurulur. Parasosyal etkileşimin kurulduğu medya karakterine '*persona*', çoğul haline ise '*personae*' adı verilmektedir (Horton ve Wohl, 1956). Ancak izleyicinin onu tanımasına rağmen, onun izleyiciyi tanımadığı tek yönlü bir ilişkiyi içerir. Araştırmacılar tanımlama konusunda anlaşılamasa bile bu iletişim türüne ait bazı özellikler konusunda hemfikirlerdir. Bu özellikler; fikirlerin tek yönlü (seyirci) ve kontrolün oyuncuda oluşu ve karşılıklı etkileşime müsaade etmeyiştir. Bu özellikler parasosyal etkileşimin doğasını oluşturur. Diğer bir ifadeyle, oyuncunun davranışları seyirciye ulaşsa bile seyircinin tepkisi oyuncuya ulaşmayabilir (Schramm ve Wirth, 2010). Ayrıca seyirci televizyon karakteri ile ilgili çeşitli bilgilere sahip olabilirken, medya karakterinin seyirci hakkında bilgi edinme şansı yoktur (Stever, 2013).

Gelişen internet ile birlikte sosyal medya kullanımı yaygınlaşmaya başlamıştır. Birçok insanın sosyal medya hesabı vardır ve hayranı olduğu karakterleri bu hesaplardan takip edebilir, karakterlerin paylaşımlarını beğenebilir hatta onlara yorum yazabilmektedir. Her ne kadar parasosyal etkileşimin doğasında tek yönlülük olsa da yaygınlaşan sosyal medya kullanımı seyirci ile medya karakteri arasında kurulan ilişkiyi çok daha etkileşimli ve karşılıklı hale getirmiştir (Chung ve Cho 2017). Medya karakterleriyle kurulan parasosyal ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada Twitter kullanıcıları katılımcı olarak yer almış ve medya karakterlerinin Twitter paylaşımlarına bakılmıştır. Buna göre bu platformda özel ve iş hayatı ile ilişkili gerçek bilgiler paylaşan medya karakterleriyle kurulan parasosyal bağların arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ulaşılabilinen literatür incelendiğinde parasosyal etkileşim genellikle olumlu bir deneyim olarak açıklanmakta ve bu etkileşim, çoğunlukla izleyici ile favori karakter arasında kurulmaktadır. Ancak bazı araştırmacılar (Arda, 2006; Dibble, 2011; Giles, 2002; Hartmann, 2008; Klimm, Hartmann ve Schramm, 2006; Schramm ve Hartmann, 2008; Tian ve Hoffner, 2010) sevilmeyen ya da nötr kalınan medya karakterleriyle de parasosyal etkileşim kurulabileceğini öne sürmektedirler (akt. Arslan, 2013). Hess'e (2000) göre kişiler arası ilişkilerde bireyler bazen gönüllülük esasına dayanmayan

ilişkiler içine girebilir. Örneğin iş yerinde iş arkadaşlarıyla, apartmanda komşularıyla sırf aynı ortamı paylaştıkları için mecburi ilişkiler kurabilirler.

Bireyler; ilişkilerini zorunlu tuttuğu ama hoşlanmadığı kişilerden uzaklaşarak psikolojik olarak rahatlamak isterler. Tıpkı sosyal ilişkilerde olduğu gibi, izleyiciler de fikirlerinin örtüşmediği karakterleri sevmeyebilir ve sevmedikleri karakterlerden uzaklaşma ve programı izleme sürelerini azaltma gibi eylemlerde bulunabilir. Böylece sevilmeyen medya karakteri ile seyirci arasında parasosyal etkileşim kurulma ihtimali azalır. Buna bir örnek olarak Tian ve Hoffner (2010) tarafından yapılan bir çalışmada Lost (ilk yayın 2004) dizisini izleyen seyirciler için sevilen karakterlerle kurulan etkileşimin, sevilmeyen ya da herhangi bir duygu beslenilmeyen (nötr) karakterlerle kurulan etkileşimden çok daha yoğun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan yapılan başka bir çalışmada izleyicinin sevmedikleri karakterlerle de parasosyal ilişki kurabileceği ifade edilmektedir. Fakat sevilmeyen karakterle kurulan ilişkinin gücü favori karakterlerle geliştirilen parasosyal etkileşimin gücünden daha azdır (Dibble 2011). Benzer şekilde Arda (2006) sevilmeyen karakterlerin seyirci tarafından algılanış biçiminin nasıl olduğunu araştırdığı çalışmasında sevilmeyen karakterlerle de olumsuz parasosyal etkileşimin gelişebileceğini ifade etmiştir. Genellikle bu karakterlere karşı bıkkınlık, kızgınlık ve rahatsızlık duyguları hissedilmektedir. İlişki türlerinde olumsuz duygularda en az olumlu duygular kadar önemlidir. Ayrıca hissedilen bu olumsuz duygular medya karakteri ile kurulacak olan parasosyal etkileşimi de etkilemektedir.

Sunulan bu literatür çerçevesinde ön plana çıkan önemli bir soru parasosyal etkileşimin ortaya çıkmasında hangi faktörlerin rol aldığıdır. Literatürde belirtilen faktörler şu şekildedir;

Belirsizliğin Azalması; Belirsizliğin yüksek olduğu durumlar insanlar için bilişsel stres yaratır ve onları yeni bilgi aramaya sevk eder. Yeni bilgiler edindikçe de davranışların tahmin edilebilirliği artar ve kişiler arası ilişkiler gittikçe güçlenir. Buna “*Belirsizliğin Azalması Kuramı*” adı verilir (Kramer, 1999). Perse ve Rubin (1989) yaptıkları çalışmada parasosyal ilişkilerin de tıpkı belirsizliğin azalması kuramında olduğu gibi paylaşılan deneyimleri temel alarak, zamanla geliştiğini ifade etmişlerdir.

Pasif yöntemler (hedef kişiyi gözetlemek), aktif yöntemler (hedef kişi hakkında sorular sormak) ve interaktif (karşılıklı etkileşimli) yöntemler (hedef kişi ile etkileşime geçmek) olmak üzere üç yöntemden oluşur. Belirsizliği azaltmada kullanılan bu

yöntemler, parasosyal etkileşimde bulunanların çeşitli davranışlarını anlamlandırmada da kullanılabilir.

Örneğin; pasif yöntemler (medya karakterini televizyonda izlemek) ile aktif yöntemler (karakter hakkında diğerleriyle konuşmak) parasosyal etkileşimin gelişmesiyle ilişkilidir. Horton ve Wohl'a (1956) göre izleyiciler karakterin davranışlarının tahmin edilebilir olmasını bekler; dolayısıyla oyuncular rol yaparken çoğunlukla izleyicinin beklentisini karşılamaya yönelik hareketlerde bulunur.

Kişiler arası ilişkilerde tahmin edilebilirlik arttıkça ilişki güçlenir. Benzer şekilde medya karakterini düzenli olarak izledikçe de gerek algılanan yakınlık gerekse karakterin tahmin edilebilirliği artmaktadır (Rubin ve Mchugh, 1987). Perse ve Rubin (1989), tutarlı etkileşim içinde olmanın ve bu etkileşimin gitgide artmasının, kişinin kendini açmasını kolaylaştırdığını ve yakınlık duygusunu arttırdığını belirtmişlerdir. Örneğin izleyiciler; dizi karakterleri konuk olarak bir programa katıldıklarında, reklam filmlerinde oynadıklarında ya da karakterlerin röportajlarını okuyup/izlediklerinde; karakterleri gerçekten tanıyormuş hissine kapılır. Karakterin davranışları hakkındaki belirsizliğin azalması seyircinin dizi karakteri ile kuracağı parasosyal etkileşim ile ilişkilidir.

Programın, Karakterin ve İzleyicinin Özellikleri; Programların içerikleri ya da karakterlerin yönlendirici olması seyirci ile oluşacak medyatik etkileşim açısından önemli rol oynamaktadır. Karakterler bazen seyirci için rol model olur ve onlara farklı bakış açıları kazandırabilir bazen de sadece arkadaşlık edebilirler. Sevilen televizyon karakteri ile seyirci arasında sanki yüz yüze iletişim kuruluyormuş hissi yaratması parasosyal etkileşimin en önemli özelliklerinden biridir (Horton ve Wohl, 1956). Levy (1979) medya karakterini yakın bir arkadaşımızmış gibi tanıdığımızı düşündüğümüzü ifade ederek bunun parasosyal etkileşimin önemli özelliklerinden bir diğeri olduğunu yaptığı çalışma ile vurgular. Cohen'e (2003) göre de izleyiciler sevdikleri karakterleri gerçek hayatta var olan yakın arkadaşlarıymış gibi görme eğilimindedirler. İzleyiciler sevdikleri karakterleri belirlerken karaktere ne kadar hayran olduğundan ziyade karakteri ne kadar arkadaşça gördüklerine göre karar verirler (Cohen, 1999).

Arkadaşlık, etkileşimin gönüllü olduğu ve bireysel olarak üzerine düşülmesi gereken bir ilişki türüdür. Bu tür ilişkilerde kişi kendini karşısındakine açabilir ve sevgi ihtiyacını karşılayabilir. Her ne kadar parasosyal etkileşimde gönüllü olarak

gerçekleştirilen bir ilişki türü olsa da izleyicilerin sevdikleri karakterlere kendilerini açmaları mümkün değildir. Ama medya karakteri; seyirci için çoğunlukla arkadaş olsa dahi, bazen bir danışman bazen de bir model olabilir.

Seyirciler, televizyon karakterleri sayesinde yeni bilgiler edinir ve karakterin hareketlerinden, sosyal hayatından etkilenirler (Perse ve Rubin, 1989). Rubin ve Step (2000) radyo dinleyenler ile bir çalışma yürütmüş ve sonucunda radyo spikerlerinin sosyal ve toplumsal konularda güvenilir birer kaynak olarak görüldüğünü belirtmişlerdir.

Parasosyal etkileşim medya karakteri ile seyirciler arasında deneyimlerin paylaşılmasına olanak sağlar. McCourt ve Fitzpatrick'in (2001) da çalışmalarında belirttiği gibi bu durum izleyicilerin tepkilerine yansır. Örneğin televizyon seyircisi dizi esnasında karakterin hareketlerine bağlı olarak karaktere; öneride bulunur, yorum yapar, soru sorar ki bunu cevap alamayacağını bile bile yapar. Öyle ki Levy (1979) yaptığı odak grup çalışmasında izleyicilerin haber spikerlerinin programın başında yaptığı konuşma esnasında bazen onları selamladıklarını ortaya koymuştur.

Parasosyal ilişkilerin temelinde televizyon izleyicisi ile medya karakteri arasında yakınlık olması yatmaktadır. Bu sebeple karakterin özellikleri parasosyal etkileşim oluşup oluşmayacağı konusunda belirleyicidir (Giles, 2002). Bazı karakterler seyircinin hayatında önemli bir figür olmayı başarır. Bunu ise seyircinin kendileriyle ilişki kurabileceğini ve kendilerini tanıyabileceği algısı yaratarak başarırlar. Bu algıyı ise kameraya bakarak konuşarak, doğrudan seyirciye seslenerek ve izleyici ile karşılıklı bir konuşma içindeymiş gibi davranıp onu programa dâhil ederek yaratırlar (Horton & Wohl, 1956; McCourt ve Fitzpatrick, 2001). Örneğin; karakter ile izleyici arasındaki mesafe, gerçekleşen yakın plan çekimlerinde azalmaktadır. Böylece izleyici kendini oyuncuya daha yakın hissetmektedir. Azalan mesafe; televizyon karakterinin seyircinin farkında olduğu ve onunla ilgilendiği hissini vermesini sağlayarak duyguların çok daha hızlı bir şekilde seyirciye iletilmesini ve etkileşimin güçlenmesine yardımcı olur. Auter (1992) yaptığı çalışma kapsamında izleyicileri iki gruba ayırarak sitkom türünde bir program izletmiştir. Bir grup sitkomun yüksek düzey etkileşime sahip uyarlamasını izlerken, öteki grup daha düşük düzeyde etkileşime sahip uyarlamasını izlemiştir. Etkileşimin yüksek olduğu türü izleyen bireylerin, parasosyal etkileşim düzeyleri diğerlerine göre daha yüksek çıkmıştır. Araştırmacı bu bulguyu karakterin doğrudan kameraya bakarak konuşmasıyla ilişkilendirmiştir.

Medya karakterlerine birden çok kitle iletişim aracı sayesinde ulaşılabilir. Hangi medya karakterinin daha fazla sevilleceği karakterin özellikleri ile oldukça ilişkilidir. Sahnelerin yakın planda çekilmesinin avantajlarını vurgulayan bir başka araştırmacı ise Cohen'dir (2001). Araştırmacıya göre bu tarz çekimler medya karakterinin doğrudan seyirci ile konuşuyormuş hissi yaratması ve bu sayede seyircinin karakter ile bağ kurması açısından önemlidir (Cohen, 2001). Bir nevi izleyiciye bakarak konuşmak, izleyici ile oyuncu arasındaki duvarın kalkmasına ve parasosyal etkileşim düzeyinin yükselmesine neden olur. Sood ve Rogers (2000) yaptıkları çalışmada Hindistan'ın favori dizilerinden biri için izleyicilerin gönderdiği mektupları incelemişler ve en fazla mektubun, doğrudan izleyiciye hitap eden karakterlere geldiğini görmüşlerdir. Bunun sonucunda da izleyicilerin sevdikleri karakter ile bağlantı kurma isteğinin, parasosyal bağlılığın bir yordayıcısı olduğunu düşünmüşlerdir (akt. Arslan, 2013). Özetle, parasosyal etkileşim, izleyicinin karaktere bağlılığı, karaktere olan yaklaşımı ve karakterin verdiği mesajlarla ilişkilidir.

İnsanların benzer tutum ve davranışlardaki diğerleriyle olan ilişkileri daha ödüllendiricidir. Etkileşimde olduğumuz kişinin bize benzediği düşüncesi, bilişsel açıdan tutarlı kalabilmemizi ve iyilik halimizi müdafaa etmemizi sağlayarak diğerleriyle arkadaşlık kurmamızı kolaylaştırmaktadır (Shen, 2009). Yapılan bir çalışmada karakterin algılanan benzerliğinin önemi araştırılmış ve tutum benzerliğinin kişilerin sevdikleri karaktere benzemek istemelerinde önemli bir yordayıcı olduğu belirtilmiştir (Hoffner ve Buchanan, 2005). Bir başka çalışmada ise aşk romanlarındaki karakterlerle kişilerin kendi partnerleriyle olan ilişkileri karşılaştırılmış ve çoğu katılımcı karakterin davranışlarının kendi partnerinin davranışlarına benzediğini söylemişlerdir. Yani yüksek algılanan benzerlik, yüksek parasosyal etkileşim gücü demektir (Hoffner ve Buchanan, 2005; Rubin ve McHugh, 1987). Buna bağlı olarak parasosyal etkileşimin, karakterin çekiciliği (Hoffner ve Buchanan, 2005; Klimmt, Hartmann ve Schramm, 2006; Rubin ve McCough, 1987), tutum ve davranışların benzerliği (Rubin ve McHugh, 1987; Tian ve Hoffner, 2010), etkileşimin yararlılığı (Horton ve Wohl, 1956) algılanan gerçeklik (Rubin ve Perse, 1987) ve karakteri tanıma (Cohen, 1997) gibi faktörler tarafından etkilendiği düşünülmektedir (akt. Şeker. S, 2018).

Kişiler arası ilişkilerde çekicilik önemli rol oynar. Bireyin çekicilik düzeyine göre diğer kişilerin o bireyle iletişim kurma olasılığı değişmektedir (McCroskey ve McCain, 1974). Çekicilik; aynı zamanda medya karakterinin diğer medya

karakterlerinden daha fazla tercih edilmesinde etkili olan faktörlerden biridir. Her ne kadar akla ilk önce fiziksel çekicilik gelse de çekicilik sosyal ve görevsel çekicilik olmak üzere farklı gruplara da ayrılır. Fiziksel çekicilik dış görünüş ile ilişkilendirilir. Karakterin kişiliğinden bahsedilirken sosyal çekicilik; gösterdiği başarı ve yetenekler için ise görevsel çekicilik kavramı kullanılmaktadır (McCroskey ve McCain, 1974). Parasosyal etkileşimde sosyal çekiciliğin fiziksel çekicilikten daha güçlü olduğunu gösteren çalışmalar vardır. Örneğin, Rubin ve McHugh (1987) seyircilerin, sosyal olarak çekici buldukları medya karakterleriyle daha fazla ilgilendiklerini vurgulamışlardır.

Arda'nın (2006) yaptığı çalışmada ise izleyicilerin mizah seviyesi yüksek, baskın ve diğerlerinin de beğendiği karakterlere kendilerini daha yakın hissettikleri belirlenmiştir

Bir medya karakterine önem vermek, onu düzenli takip etmek; o karakteri gittikçe çekici bulma ve karakterle parasosyal etkileşim geliştirme ihtimalini arttırmaktadır (Rubin ve McHugh, 1987). Öte yandan bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalı ve karaktere gösterilen parasosyal tepkilerin yoğunluğunun kişiden kişiye değişebileceği unutulmamalıdır. Karaktere dair bilişsel açıdan aktiflik; anlık koşulların değişkenlik göstermesi, (dizi esnasında telefonun çalması vb.) ya da izleyicinin özelliklerinin değişmesine (hasta olması vb.) bağlı olarak artıp azalabilir (Klimmt ve ark., 2006).

Bu faktörler parasosyal etkileşimin gelişiminde rol oynamaktadır. Parasosyal etkileşimin içeriği çeşitli ögelere ayrılmaktadır. Bir sonraki kısımda bu ögelere değinilmiştir.

1.1.1. Parasosyal Katılım

Parasosyal etkileşim, karakterin yaşadığı olaylara bağlı olarak hissettiğimiz sevinç, gurur, sıkıntı, üzüntü gibi tepkileri içerir (McCourt ve Fitzpatrick, 2001). Horton ve Wohl (1956) programı izlerken ortaya çıkan bu tepkilerin, televizyon karakterleri ile izleyici arasında kurulan etkileşimi aktifleştirdiğini belirtmişlerdir. Örneğin haber spikerleriyle parasosyal ilişki kuran bireylerle yapılan bir çalışmada; bireylerin haber spikerinin sesini duymaktan hoşlandıkları, onları özledikleri hatta hata yaptıklarında onlar adına üzüldükleri bulunmuştur. İzleyiciler sevdikleri karakterlerin iyi oluşlarıyla ilgilenebilirler ya da dizinin yayınlandığı esnada karakterin davranışları hakkında

karakterle konuşarak ona tepkide bulunabilirler. Bazı izleyiciler sevdikleri karakterin başı belada ise karaktere “dikkatli ol” gibi uyarılarda bulunabilirler. Karaktere kızdıkları zaman jest ve mimikleriyle bunu ifade edebilirler. Tuttukları takımın maçını izlerken sporcuları “hızlı koş, pas ver” gibi ifadelerle yönlendirmeye çalışabilirler. Bunlar gibi duygusal yatırımlar ve davranışlar parasosyal katılıma örnek olarak gösterilebilir (Arda, 2006).

Parasosyal katılım, "davranışsal", "bilişsel" ve “duygusal” katılım olmak üzere üç alt boyuttan oluşur. Seyircilerin izledikleri dizi ile ilgili başkalarıyla konuşması davranışsal katılım, favori karakterlerinin başından geçenler hakkında düşünceleri bilişsel katılım olarak tanımlanır (Rupin ve Perse, 1987).

Duygusal katılım ise karakterin içinde bulunduğu ruh halini paylaşmak ve hareketlerine duygusal tepkilerde bulunmaktır (Kocomuratova, 2007). Bu bağlamda bir sonraki kısımda parasosyal katılımın alt boyutları açıklanmıştır.

1.1.1.1. Bilişsel Katılım

Rubin ve Perse (1987) seyircinin dizide geçen olaylar hakkında düşünmesini ve sonraki bölümde neler olabileceği ile ilgili tahminde bulunmasını bilişsel katılım olarak nitelendirmişlerdir. İzleyiciler sevdikleri karakterler hakkında düşündükleri, onlarla konuştuğunu veya buluştuğunu hayal ettikleri zaman parasosyal ilişki daha güçlü hale gelmektedir (Burnet ve Beto, 2000).

Bilişsel katılım sayesinde izleyici, kendi düşünceleri ile karakterin düşüncelerini karşılaştırma fırsatı elde eder ve zihinsel olarak yeniden yapılandırma ile önemli konular hakkında karar verirken karakterin düşüncelerinden yardım alabilir (Sood ve Rogers, 2000). Haber programlarını seyredenler ile yapılan bir çalışmada katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%80) kendi fikirlerini spikerin fikirleriyle karşılaştırdıklarını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada katılımcıların %31’i ise haber spikerlerini rehber olarak benimsediklerini ve bu sayede dünyayı keşfe çıktıklarını söylemişlerdir (Levy 1979).

Kocomuratova’ya (2007) göre televizyon seyircileri, favori dizilerinin kültürel olarak örf ve adetlerine uygun olup olmadığını ve dizide yaşananların kendi hayatlarına olan etkisini düşünerek de bilişsel katılımında bulunmuş olurlar. Kocomuratova, *El Clone* adlı diziyi izleyenlerle bir çalışma yürütmüştür. Dizi İslam dini ve Müslüman adetlerinden bahsetmekte olup bu kültürün detayları ile ilgili bilgiler vermektedir.

Yapılan çalışmada katılımcılar Müslüman kültürü hakkında yeni bilgiler edindiklerini ve bu bilgileri kendi hayatları ile ilişkilendirerek yorumladıklarını ifade etmişler. Bu da izleyicilerin dizinin eğitsel boyutuna odaklanarak bilişsel etkileşimde bulunduklarına örnek olarak verilebilir.

1.1.1.2. Davranışsal Katılım

Dizinin yayınlanan/yayınlanacak olan bölümü hakkında diğerleriyle konuşmak, dizi/dizi karakterlerinin fan sayfalarını sürekli kontrol etmek, bölüm tanıtımlarını tekrar tekrar izlemek davranışsal katılım olarak adlandırılmaktadır (Rubin ve Perse, 1987). İzleyiciler dizi veya programda yaşanan olaylar ile ilgili başkalarıyla konuşmak ve dizi veya programa dair düşüncelerinin doğru olduğunu ispatlamak isterler. Örneğin, sevdiğimiz karakter hakkında yakın bir arkadaşımızın yaptığı olumsuz yorum o karakterle olan parasosyal etkileşimimizi azaltabilirken; onun hakkında olumlu yorumlar yapması parasosyal etkileşimimizi güçlendirebilir (Shen, 2009).

Seyircilerin birçoğu dizi yayınlandıktan sonra gelecek bölümde neler olacağını merak eder, çeşitli tahminlerde bulunur ve başkalarıyla bu konu hakkında fikir alışverişi yapar (Sood ve Rogers 2000). Kocomuratova (2007), kişilerin dizi ile ilişkili sorular sormak için yakın arkadaşlarını aradıklarını, bu sayede dizi ile ilgili yeni bilgilere ulaştıklarını belirtmiştir. Benzer şekilde Cohen (1999), gençlerle yaptığı bir çalışmada, gençlerin çoğunun dizi hakkında arkadaşlarıyla konuşmanın yanı sıra dizi hakkında başka kaynaklardan da bilgi aldıklarını gözlemlemiştir. Birçok seyirci favori karakteri ile tanışmak istemekte ve çeşitli yollara başvurmaktadır. Özellikle parasosyal etkileşim düzeyi yüksek olan izleyiciler, televizyon karakteri ile gerek yüz yüze (Horton ve Wohl, 1956) gerekse çeşitli iletişim araçları (mektup, e-mail, telefon) aracılığıyla iletişim kurmaya çalışmaktadır (Sood ve Rogers, 2000; Tsay ve Bodine, 2012).

Bir başka davranışsal katılım örneği ise seyircinin karaktere sesinin ulaşmayacağını bildiği halde karakterle konuşmasıdır. Örneğin, tartışma programı izleyen seyirciler siyasetçinin yaptığı konuşmaya sinirlenerek normalde siyasetçiyle konuşamayacağı bir tonda konuşabilir ya da ona hakaret edebilirler. Levy (1979), izleyicilerin haberleri izlerken verdikleri tepkilerin (onaylama, öfkelenme, eğlenme vb.) haber spikerininkine benzer jest ve mimiklerden oluştuğunu ifade etmiştir (akt. Şeker, 2018). Benzer şekilde haber spikerlerinin programın başında yaptığı açılış (*iyi akşamlar*

sayın seyirciler) veya kapanış (*bizi izlediğiniz için teşekkürler*) konuşmalarına karşılık verdiklerini belirtmiştir.

Davranışsal katılıma bir başka örnek ise futbol fanatizmi, takıma psikolojik bağlılık ve parasosyal etkileşim arasındaki ilişkiler ile ilişkili bir çalışmada verilmiştir (Sözen, 2014). Bu çalışma sonucunda davranışsal katılımın futbol fanatizmini yordadığı görülmüştür. Daha detaylı bir şekilde açıklamak gerekirse kişinin tuttuğu takım hakkında konuşarak davranışsal etkinlikte bulunma düzeyi arttıkça fanatizm düzeyinin de yükseldiği gözlenmiştir. Bütün bu bulgular davranışsal katılımın parasosyal etkileşimi oldukça güçlü bir şekilde yordadığını göstermektedir. Rubin ve Perse'e (1987) göre izlenen programın ne kadar gerçeğe yakın olduğu, izleyicinin karakterle olan benzerlik algısı, programa gösterilen ilgi gibi değişkenler bilişsel ve davranışsal katılım düzeyinin belirlenmesinde rol oynamaktadır. Sonuç olarak, izleyicilerin dizi karakterlerine dair yaptığı bilişsel ve davranışsal katılımlar ile oyuncunun şov amaçlı yapmış olduğu roller izleyicinin hayal dünyasında birleşerek devamlılığı olan izleyici karakter ilişkisine dönüşmektedir (Horton ve Wohl, 1956).

1.1.1.3. Duygusal Katılım

Diğer bir katılım alt boyutu olan duygusal katılım parasosyal ayrılık çerçevesinde ele alındığı için bir sonraki başlık altında sunulmuştur.

1.1.2. Parasosyal Ayrılık

Seyirci ile karakter arasında kurulan parasosyal etkileşimin çeşitli nedenlerle bozulmasına parasosyal ayrılık adı verilir. Parasosyal ayrılık karakterin diziden ayrılması ya da dizinin tamamen sona ermesi şeklinde gerçekleşebilir (Cohen, 2003). Sosyal ilişkilerle parasosyal ilişkiler gelişim bakımından birbirine benzerdir. Nasıl gerçek bir ilişki sonlandığında çeşitli tepkiler veriliyorsa televizyon karakterinden de ayrılınca benzer tepkiler verildiği düşünülebilir (Eyal ve Cohen, 2006).

Parasosyal ilişkinin sona ermesi seyircinin olumsuz duygular yaşamasına sebep olur. Kişiler arası ilişkiler bittiğinde hissedilen duygular kadar yoğun olmasa bile parasosyal ilişkinin bitmesi seyirci açısından üzüntü vericidir (Cohen, 2003, 2004; Eyal ve Cohen, 2006). Çoğunlukla seyircinin gerçek hayattaki yakın bir arkadaşının yerini tutmasa bile televizyon karakterleri bazen seyirciye sanki bir yakınımış hissi verebilir (Koenig ve Lessan, 1985). Her ne kadar seyirci sevdiği karakteri göremeyeceğini

düşündüğü zaman gerçek bir stres yaşamasa da sanki gerçek bir ayrılık yaşıyormuş gibi duygusal bir stres tepkisi verir (Cohen, 2004).

Bir ilişkinin bitiminde davranışsal ve duygusal olmak üzere çeşitli tepkiler verilebilir. Duygusal tepkiler sevilen karakterin diziden ayrılmasıyla boşluğa düşmek, diziyi izlemekten zevk almamak, karakteri özlemek gibi örneklerle açıklanabilirken; sevilen karakterle tanışmak için başka yollara başvurmak ya da karakter diziden ayrıldıktan sonra karakterin olduğu bölümlerin tekrarını izlemek davranışsal tepkiler olarak açıklanabilir (Cohen, 2003).

Ayrılık sonrası verilen tepkilerin yoğunluğu ise kurulan ilişkiye bağlılık seviyesine göre değişmektedir. Dizinin uzun süredir takipçisi olan izleyici ile diziyi izlemeye yeni başlamış izleyicinin dizi bittiğinde verecekleri tepki aynı olmayacaktır. Dizi izleme miktarının yanı sıra nitelikli bir şekilde dizi izleme ve izlenen diziyeye olan bağlılık derecesi de parasosyal ayrılık tepkisini açıklamada önemlidir. Levy (1979), parasosyal etkileşimin gücünü belirlemek amacıyla haber sunucuları üzerinden bir çalışma yürütmüş ve çalışmaya katılanların birçoğunun televizyonda sevdikleri spikerleri görmediklerinde üzüldüklerini ifade ettiklerini belirtmiştir.

Literatürde bir diğer parasosyal ayrılık tepkisi olan davranışsal tepkileri de inceleyen araştırmalar vardır. Örneğin; yapılan bir çalışmada yüksek düzey parasosyal etkileşime sahip seyircilerin yaşadıkları parasosyal ayrılıktan sonra gerçekçi ve oldukça güçlü üzüntüler yaşadıkları belirtilmiştir (Lather ve Moyer-Guse, 2011). Bu kişiler dizinin bitmesiyle boşalan vakitlerinde kişiler arası ilişkilerini geliştirmek yerine diğer medya kanallarını kullanmayı tercih eder. Bazı araştırmacılar parasosyal ayrılığa verilen tepkileri cinsiyet bazında incelemiş ve yaptıkları araştırmalar sonucunda kadınların erkeklerden daha güçlü parasosyal bağlara sahip olduklarını ifade etmişlerdir (Cohen, 1997, 2003, 2004; Tsao, 1996). Her ne kadar Cohen yukarıdaki iddiayı ortaya atan çalışmacılardan biri olsa da yaptığı bir başka çalışmada kadınların güçlü parasosyal ilişkiler kursalar bile ilişkileri sona erdiğinde çokta güçlü bir şekilde ayrılık tepkisi vermediklerini ifade etmiştir. Bu savını ise kadınların sosyal destek mekanizmalarının güçlü oluşu ve ayrılıklarla başa çıkma konusundaki deneyimlerine bağlamıştır (Cohen, 2003). Cohen (2004) bir başka çalışmasında ise izleyicilerin parasosyal ayrılığa verdikleri tepki ile bağlanma türleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre kaygılı-kararsız bağlanma stiline sahip bireylerin diğer bağlanma stillerindeki (güvenli, kaçınmacı)

bireylere göre daha fazla parasosyal etkileşim içine girdikleri ve bu etkileşimin gücünün arttıkça parasosyal ayrılığa verilen olumsuz tepkinin gücünün de arttığı bulunmuştur.

Sevilen televizyon karakteri ile kurulan ilişkinin şiddeti parasosyal ayrılık sonucunda yaşanan üzüntünün en güçlü yordayıcısıdır (Cohen, 2004; Eyal ve Cohen, 2006). Ayrılığa bağlı olarak yaşanan üzüntünün şiddeti ile ilişkili diğer etkenler ise; izlenen programa ne derece bağlı olduğu, seyircinin kendini karaktere ne kadar yakın hissettiği, karakterin popülerliğinin algılanma derecesi ve izleyicinin yalnızlığıdır (Eyal ve Cohen, 2006).

Parasosyal etkileşimin en önemli işlevi sosyal hayattaki eksiklikleri gidermek için bireylere kaynak oluşturmaktır (Rosengren ve Windahl, 1972; akt. Arslan, 2013). Kişiler sosyal kaygılı hissettiklerinde veya konuşacak birini bulamadıklarında imgesel/hayali karakterlerle ya da televizyondaki medya karakterleriyle ilişki kurmaya çalışarak parasosyal etkileşim başlatabilirler. Kişiler arası ilişkileri sınırlı ve sosyal destek alamayan bireyler medya karakterlerine daha çok yönelebilirler. Çünkü bu karakterleri işlevsel bir alternatif veya yüz yüze kurulan iletişimin tamamlayıcısı olarak görürler (Finn ve Gorr, 1988; Tsay ve Bodine, 2012). Bu açıdan bakıldığında, medya karakteri ile kurulan parasosyal etkileşimin bir nevi bireyin ait olma ihtiyacını karşıladığı söylenebilir. Kaldı ki karakterle kurulan bağ gerçek hayatta kişiler arası ilişkiler sonucunda kurulan bağlara kıyasla daha zayıftır. Ayrıca bazen birey daha fazla ait olma ve kabul görmek isteyebilir, bu gibi durumlarda medya programları ve karakterleri gerçek sosyal etkileşimin yerine geçebilir (Greenwood ve Long, 2011). Diğer bir deyişle, hayranı olduğu medya karakteri ile kurulan sosyal ilişkiler, bireyin yakınları tarafından reddedilmesine bağlı yaşanacak olumsuz duygulara karşı bireyi koruyabilir.

1.1.3. Parasosyal Etkileşim İle İlgili Literatür

Bu kısımda literatürde parasosyal etkileşim ile ilişkili olan faktörlere yönelik çalışmalara ve bulgularına değinilmiştir. Bu raporun önceki kısımlarında değinildiği gibi parasosyal etkileşim hem bu kavramının özelliklerinin belirlenmesi hem de çeşitli bireysel ve sosyal faktörlerle ilişkisi açısından ele alınmıştır. Örneğin dizi öncesi seyircide oluşan beklenti üzerine yapılan bir çalışmada bu beklentinin diziden alınan doyum üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Bu doyumun da diziyi dikkatli izleme, eğlence aktivitesi olarak görme, diziye bağlılık ve parasosyal etkileşim ile olumlu yönde ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Rubin ve Perse, 1987).

Daha önce de belirtildiği gibi Levy yaptığı çalışmada (1979) izleyicilerin sevdikleri haber spikerlerini yakın birer arkadaşı olarak gördüklerini ifade etmiştir. Bu tutumun kişilerin haber spikerleri ile parasosyal etkileşime girmesiyle sonuçlandığı ve spiker ekranda olmadığında kişilerin üzülmeye neden olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Rubin ve Step (2000) radyo programı dinlemenin parasosyal etkileşim ile ilişkisini araştırmış ve parasosyal etkileşim ile sevilen radyo spikerini dinleme motivasyonu arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Cohen (1997), izleyicilerin parasosyal etkileşime girme şiddetini, cinsiyet ve ilişki durumu üzerinden değerlendirmeye çalışmış ve kadınların parasosyal etkileşime girme düzeylerinin erkeklerden daha fazla olduğunu bulmuştur. Kadınların parasosyal etkileşime girmeyi tercih etseler bile sosyal destek algılarının çok daha yüksek olduğu ve güvenli bağlanma geliştirdiklerini; erkeklerin terk edilme korkusu ve kaygılı bağlanma süreçleriyle başa çıkmak için parasosyal etkileşime yöneldiklerini belirtmiştir. Diğer taraftan Auter ve Palmgreen (2000), yaşları 15-19 arasında değişen ergenlerle yürüttükleri bir çalışmada parasosyal etkileşimi birçok boyut açısından incelemiştir. Katılımcıların favori medya karakteri ile kurdukları parasosyal etkileşimin yoğunluğunun bireysel açıdan farklılaştığını ifade etmişlerdir. Televizyonda izlenen programın ergenler tarafından gerçek olarak algılandığı ve izlenen televizyon süresi arttıkça favori karakterlerle kurulan parasosyal etkileşimin de benzer oranda arttığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Cohen (2003), yaşa göre değerlendirdiğinde gençlerin yetişkinlere kıyasla parasosyal ayrılık sonrası daha fazla üzüntü yaşadıklarını bulmuştur. Ayrıca cinsiyet açısından baktığında kadınların erkeklerden daha güçlü parasosyal etkileşim geliştirdiğini, fakat parasosyal ayrılık açısından bir fark olmadığını belirtmiştir. Theran, Newberg ve Gleason (2010), ergenlik dönemindeki kızların parasosyal etkileşimlerini incelerken bağlanmanın saplantılı olmasının, parasosyal etkileşimin duygusal yoğunluğunu ve parasosyal etkileşime katılımı arttırdığını görmüşlerdir.

Schiappa ve arkadaşları (2007) ise parasosyal etkileşim üzerine bir meta analiz çalışması yapmışlardır. Çalışmanın sonuçlarına göre parasosyal ilişkilere sahip olan bireyler daha fazla televizyon seyretmektedir. Karakterin çekiciliği ve gerçek olarak algılanması ise parasosyal etkileşim ile pozitif yönde ilişkilidir. Ayrıca kadınlar erkeklerden daha güçlü parasosyal etkileşim kurmaktadır. Diğer taraftan McCourt ve Fitzpatrick (2001) yaptıkları çalışmada ödüllendirici ilişkiler yaşamasına rağmen parasosyal katılım göstermeye istekli bireylerin olduğunu vurgulamıştır. Bu kişilerin

parasosyal etkileşim geliştirmelerindeki amaçlarını farklı sosyal çevreler edinmek veya çok daha tatmin edici ilişkiler yaşamak olabileceğini açıklamışlardır. Benzer bir çalışmada Batıgün ve Sunal (2017) ise, evli kadınlarda parasosyal etkileşim ile evlilik doyumları, psikolojik belirtiler ve bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmanın sonucuna göre kadınlar yaş aldıkça, gelir düzeyi ve eğitim seviyesi azaldıkça çok daha hızlı bir şekilde parasosyal etkileşim kurmaya başlamaktadır.

Psikoloji alanındaki çalışmalar açısından en önemli faktörlerden biri olan kültür ve parasosyal etkileşim ilişkisi Schmid ve Klimmt (2011) tarafından çalışılmıştır. Bu bağlamda, Alman ve Meksika kültürlerindeki Harry Potter hayranlarının karşılaştırıldığı araştırma sonunda toplulukçu kültürlerden olan Meksikalı Harry Potter hayranlarının daha güçlü parasosyal ilişki geliştirdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Tsay ve Bodine (2012) ise parasosyal etkileşimi kişilik özellikleri ve bireysel ihtiyaçlar açısından incelemek istemiş ve üniversite öğrencileri ile bir çalışma yapmıştır. Buna göre deneyime açıklık ve uyumluluk kişilik özellikleri ile parasosyal etkileşim arasında olumsuz yönde bir ilişki tespit edilirken nörotizm kişilik özelliğinin parasosyal etkileşimi olumlu yönde yordadığı bulunmuştur.

Ülkemizde parasosyal etkileşim ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında ise ilk olarak Arda'nın (2006) yapmış olduğu çalışma göze çarpmaktadır. Bu çalışmada medya karakterinin hangi özelliklerinin izleyicinin parasosyal etkileşim düzeyi üzerinde etkili olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Diğer bir çalışmada ise Türk seyircilerin bağlanma stilleri ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişki belirlenmeye çalışılmış ayrıca yalnızlık düzeyinin kişilerin parasosyal etkileşim geliştirmesini etkileyip etkilemediği araştırılmıştır (Şeker, 2018). Bu çalışma sonucunda yalnızlık ile parasosyal etkileşim arasında bir ilişki bulunamazken parasosyal ayrılık ile parasosyal etkileşim arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

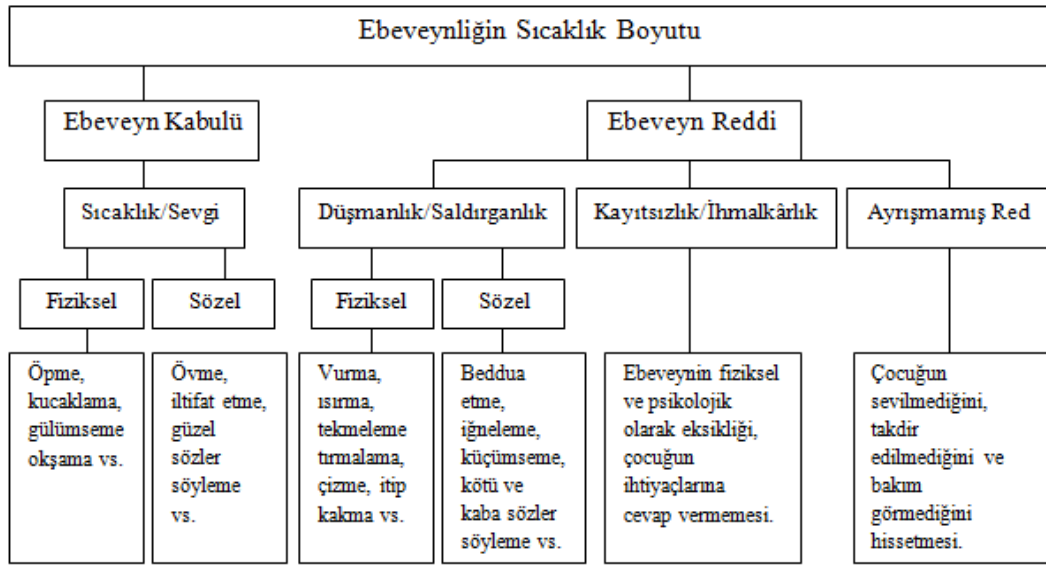
Sonuç olarak parasosyal etkileşimle ilişkili birçok bireysel ve sosyo-duygusal faktörün olduğu literatürde görülmektedir. Ancak, parasosyal etkileşimin gelişimine önemli bir katkısı olacağı düşünülen anne-baba ve diğer ilişkileri kapsayan araştırmalara rastlanamamıştır. Bu bağlamda, sunulan tez çalışmasında yakın ilişkilerdeki kabul algısının parasosyal etkileşimle ilişkisinin çalışılması amaçlanmıştır.

1.2. Ebeveyn Kabul Red Kuramı

Ebeveyn kabul-red kuramı, tüm dünyada ebeveynden algılanan kabul ve reddin temel sebeplerini, sosyal ve davranışsal gelişime dair sonuçlarını açıklamaya ve tahmin etmeye çalışan bir sosyalizasyon ve hayat boyu gelişim kuramı olarak tanımlanmaktadır (Rohner 2004; Rohner ve Rohner, 1980). Bu kuram, Rohner tarafından 1960'ların başlarında daha çok çocukluk, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerindeki kişilerin ebeveyn kabul-red algısına odaklanmıştır.

Yaklaşık 2000'li yıllarda ise yetişkinlik dönemindeki yakın ilişkilere ve insanların hayatları boyunca kurmuş oldukları diğer ilişki çeşitleri dikkate alınarak 2014'de kuramın adı Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı olarak düzenlenmiştir (Rohner, 2016). Her ne kadar kuram kişiler arası tüm ilişki çeşitlerini kapsayacak derecede genişlese de temelde hala çocukluk döneminde anne babadan algılanan kabul reddin sebepleri ve etkileri ön plana çıkmaktadır.

Ebeveyn kabul red kuramı temelde ebeveyn çocuk ilişkisine odaklanmakta ve bu etkileşimi “ebeveynliğin sıcaklık boyutu” olarak adlandırmaktadır. Sıcaklık boyutu ebeveyn kabulü ve ebeveyn reddi olmak üzere iki uçtan oluşmaktadır. Ebeveyn kabulü; sevginin fiziksel (öpme, gülümseme, sarılma) ve sözel (iltifat etme, övme, ilgi, destek gösterme) olarak ifade edilmesi iken ebeveyn reddi; bu hislerin ve davranışların önemli oranda az olmasını ya da hiç olmamasını, aynı zamanda fiziksel ve psikolojik olarak incitici davranışlar ve duygular olarak açıklanabilir. Ebeveyn kabul-red kuramına göre ebeveyn reddi; (1) soğuk ve sevgi göstermeyen, (2) düşmanca ve saldırgan, (3) kayıtsız ve ihmal eden ve (4) ayrışmamış şekilde reddeden olmak üzere dört temel şekilde ele alınmıştır (Rohner ve ark., 2003). Bahsedilen ebeveynliğin sıcaklık boyutunda yer alan kabul edilme ve reddedilmenin ifadelerine Şekil 1.de (Rohner ve ark., 2003) yer verilmiştir. Sıcaklık boyutunun bir ucunda bahsedilen sevginin sözel veya fiziksel ifadeleri her ne kadar kültürel olarak değişim gösterebilse de reddedilmeye dair algılar tüm dünyadaki çocuklar açısından benzerdir.

Şekil 1. Ebeveynliğin Sıcaklık Boyutu

Kaynak: Rohner, R.P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D.E. (2003)'den uyarlanmıştır.

Ebeveyni tarafından sistematik bir şekilde olumsuz tutuma maruz kalmak; çocuğun gelişiminde birden fazla risk faktörü oluşturabilir ve çocuk hayatı boyunca bu olumsuzluklarla başa çıkmaya çalışabilir. Bir araştırma çocukluk dönemi olumsuz yaşantıları ile psikopatoloji arasındaki ilişki incelenmiştir. Kessler ve ark., (2010) farklı gelir düzeylerinden oluşan 21 ülkeden 51,945 yetişkinin katılımcı olarak katıldığı çalışmada, aile içi şiddet, istismar, ihmal gibi olumsuz yaşantıları, psikopatolojinin güçlü birer yordayıcısı olarak belirlemiş ve çocukluk döneminin tamamını kapsayan olumsuz yaşantıların, psikopatolojinin %29,8'ini açıkladığı bulmuşlardır. Benzer şekilde olumsuz ebeveyn tutumlarının sosyal endişe bozuklukları, düşük benlik saygısı, yalnızlık, kontrol edilemeyen öfke, duygu düzenleme bozukluğu, sosyal iletişimde eksiklik gibi birçok soruna da yol açabildiği görülmüştür (Buist ve ark., 2011; Buist ve ark., 2017; Demirli ve Demir, 2014; Giaouzi ve Giovazolias, 2015; Morris ve ark. 2007).

Ebeveynlerin sıcak ve sevgi dolu bir şekilde çocuğuna yaklaşması, çocuğun fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimi açısından olumlu etki yaratmaktadır. Çocuk aile içindeki iletişim biçimini model olarak almakta ve sonraki yaşantılarında etkisini önemli ölçüde hissetmektedir. Günümüze yaklaştıkça yapılan çalışmalara bakıldığında, çocuğun kişilik ve sosyal gelişimi üzerinde aile bireyleriyle kurulan iletişiminin kalitesi vurgulamaktadır. Kandır ve Alpan (2008) yaptıkları çalışmada ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları olumlu ilişkilerin (koşulsuz sevgi, empati, hoşgörü) çocuklarının bağımsız ve içten denetimli bir kişilik geliştirmesine etkili olduğunu belirtmişlerdir. Benzer şekilde

Zakeri ve arkadaşları (2010) yapmış oldukları çalışma sonucunda ise hayatları boyunca aile ortamlarından samimiyet, manevi destek, duygusal ve fiziksel yakınlık alan çocukların ileriki yaşamlarında karşılaşılabilecekleri zorluklara daha fazla dayanıklılık gösterebileceği sonucuna varmıştır.

Belirtildiği gibi Rohner (2016) ebeveyn kabul-red kuramını genişletmiştir. Bu tez çalışması kapsamında ele alınan Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı bir sonraki bölümde ele alınmıştır

1.2.1 Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı

Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı, dünya genelinde kişiler arasında gösterilen kabul reddin esas nedenlerini ve sonuçlarını açıklamaya çalışan, bir sosyal entegrasyon ve yaşam boyu gelişim kuramıdır (Interpersonal Acceptance-Rejection Theory (IPARTheory); Rohner, 2016; Rohner ve Lansford, 2017). Kuram başlangıcı olan 1960'ların başından 2000'li yıllara kadar daha çok algılanan ebeveyn kabul-red düzeylerinin yaşam boyu etkilerini ele almış, bu süre zarfında da "Ebeveyn Kabul-Red Kuramı" (Parental Acceptance-Rejection Theory (PARTheory)) olarak adlandırılmıştır. Fakat daha sonra kuram genişleyerek kişiler arası yakın ilişkileri ve hayat boyu devam eden diğer ilişki çeşitlerini de içine alarak 2014 yılında "Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı" adını almıştır. Adındaki ve içeriğindeki değişime rağmen, ebeveynlerin davranışları sonucu çocukların kabul ve red algılarının oluşumu, etkileri, nedenleri ve diğer bağlantılar kuramın önemli başlıkları olarak devam etmektedir. Buna ek olarak kuram, yaşadığı bu değişimden sonra ağırlıklı olarak bireyin bağlanmış olduğu figür, akranları ile olan ilişkileri veya partnerinden aldığı red sonucunda deneyimleyebileceği olumsuz sonuçlar ile kültürler arasında kişilerin kabul edilme ihtiyaçlarındaki benzerlik ve farklılıklarına odaklanmıştır (Denes ve ark., 2017; Park ve Killen, 2010; Rasmi, 2008; Rudy, ve Grusec, 2001; Son ve ark., 2020).

1.2.1.1 Kişiler Arası Kabul-Red Kuramının Sıcaklık Boyutu

Kişiler arası kabul red kuramının sıcaklık boyutu ebeveynler, romantik partnerler ve yakın arkadaşlar gibi diğer bireyler arasındaki ilişkileri kapsamaktadır. Her birey ilişkilerinde bu sıcaklık boyutunun olumlu veya olumsuz tarafını deneyimlemektedir. Kimi sıcaklığın olumlu tarafını daha fazla hissederken kimi de olumsuz duyguları daha fazla tatmaktadır. Rohner'e (1986) göre bireyler kabul edilme

veya reddedilme gibi kesin hatlı kategorilere yerleştirilmezler, bunun yerine diğer insanlarla deneyimledikleri kişiler arası kabul-red derecelerine göre süreç boyunca belli başlı noktalarda gezinirler.

Yukarıda da belirtildiği gibi kuramın sıcaklık boyutu "kabul etme" ve "reddetme" olmak üzere iki uçtan oluşur. Kuramın ilk versiyonuna benzer olarak kabul etme, kişinin herhangi birinden alabileceği sıcaklık, şefkat, bakım, ilgi, destek ya da kısaca sevginin ön plana çıkması olarak tanımlanırken; reddetme bu duygu ve davranışların olmadığı veya belirgin şekilde esirgenmesi olarak tanımlanır. Reddedilmenin algılanması ise, dört şekilde ortaya çıkar (Rohner, 1986):

1. Soğuk ve Duygusuz Tutum: Sergilenen soğuk ve duygusuz tutum, duygusal olarak sıcak olmayan; öpme, sarılma, kucaklama gibi fiziksel ve iltifat etme, güzel şeyler söyleme gibi sözel sevgi ifadelerinin olmadığı (algılanan yokluğu) veya fazlasıyla eksik olduğu olarak tanımlanmaktadır.

2. Düşmanca ve Saldırgan Tutum: Düşmanca tavır öfke, kızgınlık gibi olumsuz duyguların içsel veya duygusal tepkiler olarak kişiye yöneltilmesiyle ortaya çıkar. Saldırgan tutum ise kişiye karşı incitme amacı güden davranışlardır. Bir başka deyişle kişinin saldırgan davranış sergileyebilmesi için davranışını düşmancıl bir tutumla temellendirmesi gerekir. Saldırgan davranışlar çeşitli beden duruşlarıyla ifade edilebileceği gibi sözel (eleştirme, küçük düşürme, aşağılama, bağırma, alay etme vb.) veya fiziksel (vurma, itme, bir şeyler fırlatma vb.) bir şekilde de ortaya çıkabilir.

3. Kayıtsız ve İhmal Edici Tutum: Kayıtsızlık kişi tarafından algılanan ilgi eksikliğini veya gerçekten ilgilenilmemesi olarak tanımlanabilir. İhmal ise kişinin fiziksel, eğitimsel, sosyal, duygusal ve diğer önemli ihtiyaçlarına katılımın eksik olması ya da fiziksel ve duygusal olarak karşı tarafın ulaşılmazlığı/tepkisizliği olarak açıklanabilir. Fiziksel olarak ulaşılmazlık, bireyin fiziksel olarak yokluğu; psikolojik ulaşılmazlık ise fiziksel olarak olsa bile bireyi ihmal etmesi, ihtiyaçlarını görmezden gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır.

Kayıtsızlık ve ihmal arasındaki ilişki ile düşmanca ve saldırganlık arasındaki doğrudan ilişki birbirine benzememektedir. Diğer insanlar kayıtsız olmadan da kişiye karşı ihmal edici davranışlarda bulunabilmektedirler.

4. Ayrışmamış Reddedici Tutum: Kişiler, karşı tarafın kendilerini sevmediğine, reddettiğine veya kendilerine karşı saldırgan davranışlarda bulunduğuna dair çeşitli inançlara sahip olabilirler. Fakat bazen bu inançları destekleyecek yeterli kanıtlar elde edilemeyebilir. Ayrışmış ve ayrışmamış reddetme kavramları birbirinden farklıdır. Ayrışmış reddetme davranışsal olarak saldırganlık veya ihmâl şeklinde ortaya çıkabilir veya düşmanlık ve kayıtsızlık olarak öznel olarak deneyimlenebilmektedir. Öte yandan ayrışmamış reddetmede, her ne kadar reddedici tutum objektif olarak ortaya çıkmasa da kişi öznel olarak sevilmediği duygusuna kapılmaktadır (Rohner 1986).

Kişiler arası reddin etkilerini anlayabilmek için, bireylerin kabul ve reddin içindeki farklı kültürel bağlamları da göz önünde bulundurmaları gerekir. Farklı kültürlerle sahip olan bireyler kabul, sıcaklık, sevgi ve endişeye karşı ilgisizlik, soğukluk, saldırganlık gibi daha pek çok tepki çeşidini göstermekle birlikte her kültürün kendine has sembolik anlamları bulunabilmektedir (Bornstein, 2012). Bazı ebeveynler çocuklarını överken veya iltifat ederken içinde bulunduğu kültürel bağlama göre farklılık gösterebilir. Bir kültüre ait olan eylem başka bir kültüre göre hiçbir anlam ifade etmeyebilir ya da bambaşka bir anlama sahip olabilir

Kişiler arası kabul-red iki farklı perspektiften incelenebilir. Birincisi, kişinin algıladığı ya da kişinin öznel olarak deneyimlediği kabul-red (fenomenolojik perspektif), ikincisi ise dışarıdan bir gözlemcinin bildirdiği kabul-red (davranışsal perspektif) olarak ele alınır. Rohner'a (2016) göre kişiler arası kabul-red hem fenomenolojik hem de davranışsal yaklaşımla birlikte çalışılmakta ve genellikle benzer sonuçlar vermektedir. Öte yandan bu iki yaklaşım birbirinden çok farklı sonuçlar da gösterebilmektedir. Bu durumlarda ise genellikle fenomenolojik yaklaşıma güvenilmesi önerilmektedir. Bu tez kapsamında da ebeveyn kabul reddi, bireylerin çocukluk dönemine ilişkin kendi algıları bakımından incelenmiştir.

1.2.1.2 Kişiler Arası Kabul-Red Kuramının Alt Alanları

Kişiler arası Kabul-Red Kuramı Kişilik, Baş Etme ve Sosyokültürel Sistemler Alt Teorisi olmak üzere üç alt kuramdan oluşmaktadır.

Kişilik Alt Alanı: Kişilik alt alanı yaşam boyu gelişim bakış açısını temel alır ve algılanan kişiler arası kabul-reddin kişilik veya psikolojik sonuçları üzerine iki soruya cevap aramaktadır:

(1) Farklı kültür, etnik grup ve cinsiyette çocukların, anne babaları veya diğer bağlanma figürlerinden kabul veya reddedilme algılamaları üzerine verdikleri tepki benzer midir?

(2) Ebeveyn kabul veya reddine çocukken maruz kalmak, yetişkinlik döneminde de etkisini ne derece devam ettirir? (Rohner ve ark.,2012; Rohner ve Britner, 2002).

Bu sorular kapsamında kişilik alt alanı için önemli olan, kişilerin önemli diğerleri veya bağlanma figürleri tarafından olumlu duygusal tepkilerinin karşılanıp karşılanmamasıdır. Çocuğun bu ihtiyaçları anne babaları tarafından yeterince karşılanmadığında çocuklar duygusal ve davranışsal olarak bazı tutumlar geliştirmektedir. Yetişkinlik döneminde ise olumlu duygusal ihtiyaçlar çok daha karmaşık hale gelerek kişi için önemli olan diğerleri tarafından onaylanma ve beğenilme isteğini de kapsar (Rohner, 1986). Rohner'a (1998) göre çocuğun kişilik gelişiminde ebeveyni tarafından kabul veya reddedilmesi önemli yer tutmaktadır.

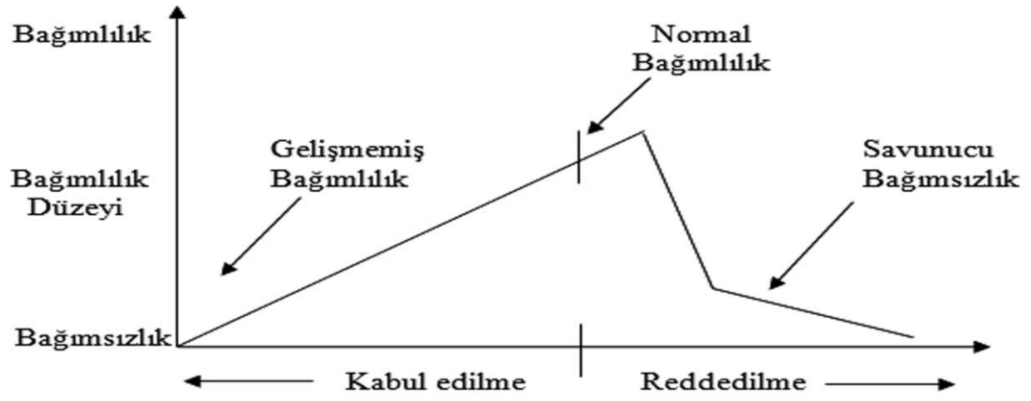
Kişilik alt alanında, ebeveynleri tarafından reddedilmeye bağlı olarak çocuklukta veya yetişkinlikte ortaya çıkan altı kişilik özelliği (bağımlılık ve savunucu bağımsızlık, düşmanlık ve saldırganlık, duygusal tepkisizlik, duygusal tutarsızlık, olumsuz dünya görüşü, olumsuz-öz saygı ve olumsuz-öz yeterlik) ve bu özelliklere sahip kişilerin psikolojik uyumları incelenmektedir.

Psikolojik Uyum; evrimsel bakış açısına göre, bireyler kendileri için önemli diğerlerinden destek, bakım, ilgi gibi olumlu tepki almak ister. Bu sebeple de kalıcı ve biyolojik temelli duygusal ihtiyaçlar geliştirir. Çocukluktan yetişkinliğe doğru gidildikçe geliştirilen duygusal ihtiyaçlar daha da karmaşık hale gelmekte ve bu ihtiyaçların karşılanmasında ebeveynlerin yanı sıra önemli diğerleri/diğer bağlanma figürleri (arkadaş, partner vb.) de önemli bir rol oynamaktadır. Kişilik alt alanına göre, çocuk; ebeveynleri ve önemli olan diğerleri ile ihtiyaçlarını karşılayamadığında çocuğun duygusal ve davranışsal tutumları da ona göre şekillenir (Rohner ve ark., 2012). Daha açık ifade etmek gerekirse birazdan açıklanacak olan altı kişilik özelliği evrensel olarak algılanan reddedilme yaşantılarından kaynaklanır ve bu sebeple bireylerin psikolojik uyumlarında (veya ruhsal sağlıklarında) sıkıntı yaratabileceği ileri sürülmektedir (Rohner ve ark., 2012). Bu kişilik özellikleri;

1. *Bağımlılık ve Savunucu Bağımsızlık*: Bağımlılık kavramı; bireyin bağlandığı karakter tarafından duygusal destek, bakım, ilgi, beslenme ve onaylanma ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik içsel ve psikolojik arzu olarak tanımlanır. Aynı zamanda bağımlılık kavramı kişinin reddedilme yaşantısıyla ilişkilidir (Rohner ve ark., 2012; Rohner, 1986). Bağımlı bireyler, sergiledikleri tutumlar sayesinde önemli olan diğerlerinden olumlu tepki almak isterler. Bu sebeple ihmal edilmiş, aşırı korunmuş veya saldırgan şekilde davranılmış, duygusal ihtiyaçları karşılanmamış çocuk, dikkat çekmek ve sevgi görebilmek adına bağımlılık geliştirmektedir (Rohner, 1975; Rohner ve Rohner, 1980). Ebeveynle fiziksel temasa geçmek istemek, onun dikkatini çekmeye çalışmak, ebeveyn yokluğunda kaygı yaşayarak ağlamak ilgili özelliğin davranışsal göstergeleri olarak ifade edilebilir. Rohner (1986) her ne kadar yetişkinlerin bağımlılık düzeylerinin çocukluktan sonra oldukça farklılaştığını vurgulasa da yetişkinlerin aile bireyleri veya yakın arkadaşları tarafından duygusal ihtiyaçlarının (onaylanma, bakım, rahatlama vb.) karşılanmasını istemesi çocuklarinkine benzerdir.

Bağımlılık özelliğinin öteki ucu ise bağımsızlıktır. Bağımsız bireyler diğerlerinden olumlu tepki görmek için çok çaba sarf etmez, çünkü duygusal ihtiyaçları zaten karşılanmaktadır (Rohner, 1986; Rohner ve ark., 2012). Buradan hareketle, ne kadar ebeveyn kabul reddi yaşandığı, diğerlerinden alınan olumlu tepki ihtiyacının sıklık ve yoğunluğunun ne kadar olduğu bağımlılık düzeyinin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Bağımlılık davranışı bir süre sonra ortadan kalkabilir veya şekil değiştirebilir. Örneğin; ebeveyni tarafından reddedilen ve sevgi duygusunu tatmayan çocuk bu duyguyu yansıtmayı öğrenemeyecektir veya daha fazla duygusal olarak yıpranmamak için duygularını saklama eğiliminde de olabilmektedir. Bu da kişinin diğerlerinden sevgi elde etme çabasının azalmasına neden olur ve bir süre sonra da bağımlılık tepkisi ortadan kalkar. Ebeveynleri tarafından reddedilen çocuk kendini duygusal olarak yalnız hisseder, sıcak bir ilişkinin nasıl kurulacağını bilemez bu nedenle de çevresiyle sıcak, yakın ve uzun süreli ilişkiler kuramaz. Bu tarz çocuklar ani öfke patlamaları yaşayarak “karşı reddetme” sürecine girebilir. Bu süreç içerisinde de “savunucu bağımsızlık” veya “duygusal geri çekilme” durumlarına gittikçe yatkınlaştığı görülebilmektedir. Rohner (1980), savunucu bağımsızlık/duygusal geri çekilme gösteren çocuğun bu davranışlarının altında ebeveynleriyle sıcak ve besleyici ilişkiler kurma isteği yattığını dile getirmektedir (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Ebeveyn Kabul Reddi İle Bağımlılık/Savunucu Bağımsızlık Arasındaki İlişki

Kaynak: Şirvanlı, Özen, D., ve Olgaç, D. (2019) Kişiler arası kabul-red kuramının ebeveynliğe bakışı. *Aile Sistemleri*. 1, 22-31, Türkiye Klinikleri, Ankara.

2. *Düşmanlık ve Saldırganlık:* Saldırganlık, yöneltildiği kişiye zarar verme niyetiyle yapılan davranışlardır ve fiziksel, sözel ve sembolik olmak üzere üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Fiziksel saldırganlık vurma, ısırma, itme, yakma gibi davranışları; sözel saldırganlık eleştirme, küçümseme, küfretme gibi kişi hakkında düşünmeden ifade edilen kaba sözleri; sembolik saldırganlık ise kabalığı ve öfkeyi içeren el, kol ve yüz hareketlerini ifade etmektedir (Rohner, 2005). Pasif saldırganlık ise saldırganlığın başka bir çeşididir. Saldırganlığı dolaylı bir şekilde ortaya çıkması (surat asma, erteleme, inat etme) olarak açıklanabilir (Rohner, 1986). Saldırganlık davranışı sergileyen birey bilinçli bir şekilde karşı tarafa zarar vermek ister fakat pasif saldırganlıkta kasıtlı bir şekilde zarar verme amacı yoktur. Dolayısıyla bu kişilerin, saldırgan bir davranışta bulunma motivasyonlarının bilincinde olmadıkları vurgulanmaktadır (Rohner, 1986). Duygusal açıdan yetersiz hisseden çocuklar yaşadıkları hayal kırıklığı ile birlikte düşmanca duygular hissettiklerini ve bu sebeple saldırganlık tepkisinde bulunduklarını ifade etmişlerdir. Çocukluk döneminde saldırgan tutum sergileyen ebeveyne maruz kalan çocuklar bir süre sonra bu davranışları model almaya başlar ve zaman içinde de bu davranışlar giderek artış gösterir. Ayrıca fiziksel, sözel, sembolik herhangi bir şekilde saldırganlık duygusunu açığa çıkarmasına izin verilmeden büyüyen çocukların da bastırdıkları ve aşırı kontrol ettikleri bu duyguları, pasif saldırganlık şeklinde yansıttıkları öne sürülmektedir (Rohner ve Rohner, 1980).

3. *Duygusal Tepkisizlik*: Yapılan araştırma bulgularına göre, duygusal duyarlılık ile ebeveyn kabul-red tutumları arasındaki ilişki diğer kişilik özellikleri ile olan ilişkiden çok daha kuvvetlidir (Rohner, 1975). *Duygusal duyarlılık*; kişinin cana yakınlık, kaygı gibi duygularını açıkça ifade edebilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Duygusal duyarlılığa sahip bireylerin kurdukları kişiler arası ilişkilerde çok fazla sorun yaşamadıkları ve ilişkileri boyunca kendilerini daha yakın, özel hissettikleri ifade edilmektedir (Rohner, 2005). Ulaşılabilen literatüre bakıldığında duygusal duyarlılığın yanı sıra duygusal tepkisizlik gösteren kişilerin de varlığından söz edilmektedir. Bu kişiler kendilerini diğerlerinden duygusal olarak yalıtılmış ya da kısıtlanmış hissettiklerini, otomatik (spontane) davranışlarda bulunamadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu kişilerin ilişkileri savunuculuk üzerine kurulmuştur. Ek olarak bu kişilerin duygusal yakınlık gösterme ve karşı tarafın duygusal yakınlık ihtiyacını karşılamada zorluk yaşadığı belirtilmektedir (Rohner, 1986). Kurama göre her bireyin süreklilik içeren bir boyut üzerinde değişen şekillerde duyarlılık veya tepkisellik gösterdiği, tek bir uçta yer almadığı düşünülmektedir.

4. *Duygusal Tutarlılık*: Kişilik alt alanında ele alınan kişilik özelliklerinden bir diğeri, duygusal tutarlılıktır. Duygusal tutarlılığa sahip kişiler stres, kaygı ya da hayal kırıklığı gibi duygular hissetmeden hayattaki zorlukların üstesinden gelebilmekte ve olay üzerinde kontrol sağlayabilmektedir. Ayrıca bu kişilerin olumsuz durumlarda dalgalanmalı ruh haline sahip olmadığı, yoğun stres altında kaldıkları durumlarda ve diğerleri tarafından kışkırtıldıklarında duygusal olarak denge durumuna hızla geri dönebildiklerini ifade etmektedirler (Rohner, 1986). Reddedilme yaşantısına sahip bireylerin birçok durumu sık sık kontrol etme isteğinde olduğu, bu durumlara karşı öngörülemeyen duygusal tutarsızlıklarda bulunduğu ve çok kolay öfkelenebileceği belirtilmektedir (Rohner, 1986; 1975). Özetle çocukken bağlanma figürleri tarafından sevgi hissetmeyen çocukların, yetişkinlik döneminde sıradan sorunlar karşısında bile hayal kırıklığına uğradığı ya da öfkelenedikleri ileri sürülmektedir.

5. *Olumsuz Dünya Görüşü*: Kişinin yaşadığı dünyaya ait algısının büyük bir çoğunluğu çocuklukta ebeveynle olan ilişkileri bazında şekillenmektedir. Bu algının şekillenmesinde her ne kadar ebeveynle kurulan ilişkiler ön plana çıksa da diğerleriyle kurulan etkileşimler ve bu etkileşimler sonucu ortaya çıkan bakış açıları da temel alınır (Rohner ve Rohner, 1980). Dolayısıyla ebeveyn reddine maruz kalan çocuk ve yetişkinler dünya, yaşam, kişiler arası ilişkiler ve insan doğası ile ilgili olumsuz görüşler geliştirmeye

daha yatkındır. Bu olumsuz görüşlerin kimi zaman kişilere hayat boyu sıkıntı verecek düzeyde olabileceği düşünülmektedir (Rohner ve ark., 2012; Rohner ve Rohner, 1980; Rohner, 1986).

6. *Olumsuz Öz Değerlendirme (Öz Saygı ve Öz Yeterlik):* Reddedilme yaşantısıyla ilişkilendirilen kişilik özelliklerinden sonuncusu, öz değerlendirme kavramıdır. Öz değerlendirme Rohner'a (2005) göre bireyin evrensel olarak kendisi hakkında yaptığı yorumlamalardan oluşur. Bu kavramın, öz saygı ve öz yeterlik olmak üzere iki alt boyutu vardır. *Öz saygı*, kişinin benliğine yönelik yaptığı genel değerlendirmeleri vurgulamaktadır. Bu doğrultuda olumlu öz saygıya sahip bireyler kendini sever, iyi hisseder ve kendine saygı duyar, öte yandan olumsuz öz saygıya sahip bireyler ise kendini değersiz görür, benimsemez, acımasızca suçlar (Rohner, 1975; 2005). Öz değerlendirmenin diğer alt boyutu ise *öz yeterliktir* ve kişinin günlük hayat sorunları, görev yönelimli ihtiyaçları ve talepleriyle tatmin edici şekilde baş edebilmesine yönelik yeterlilik duygusu olarak tanımlanmaktadır (Rohner, 1975; 2005).

İlgili kuram çerçevesinde bu iki alt boyutun olumsuz yönleri üzerinde durulmaktadır. Bu yaklaşıma göre reddedilen kişi ebeveynleri ve kendisi için önemli olan diğerlerinin düşüncelerine göre benliğini şekillendirmektedir (Rohner ve ark., 2012). Dolayısıyla ebeveynleri tarafından reddedilen çocuk kendine ilişkin olumsuz yargılarda bulunmakta ("ben değersizim, kimse beni sevmiyor." vb.) ve zamanla düşük öz saygıya sahip bir birey haline gelmektedir. Bu duygular ise yetişkinlikle birlikte kişisel yetersizlik ve yeteneksizlik gibi diğer alanlara yönelik inançlara da genellenmektedir.

Özetlenecek olursa çocuk, hayatı üzerinde kontrol sağlayamadığını ve ihtiyaçlarını gerektiği gibi karşılayamadığını düşünerek olumsuz değerlendirmelerde bulunur ve bu değerlendirmeler sonucunda da kendi yeterliğinin alt seviyelerinde davranışlar sergiler. Dolayısıyla çocuk diğerleri tarafından daha olumsuz algılanır; diğerlerinin bu tutumu da çocuğun öz saygısı ve öz yeterliğine ilişkin olumsuz inançlarını pekiştirmektedir.

Baş Etme Kuramı Alt Alanı: Baş etme alt alanında "Bazı çocuk ve yetişkinler, diğerlerine kıyasla çocukken maruz kaldıkları olumsuz yaşantılarla duygusal olarak nasıl daha etkili bir şekilde başa çıkmaktadır?" sorusu yanıtlanmaktadır. Bu bireylerin, çeşitli sosyal ve bilişsel yetenekleri sayesinde reddedilme yaşantılarıyla daha etkin mücadele ettikleri belirtilmektedir. Baş etme kuramı "baş edici" kavramı üzerine temellenmiştir.

Baş edici kavramı ise “duygusal baş ediciler” ve “araçsal baş ediciler” olmak üzere iki boyuttan oluşmaktadır. (Rohner ve Rohner, 1980; Rohner ve ark., 2012). Reddedilme yaşantısı deneyimleyen birey eğer diğer reddedilen bireylere kıyasla duygusal ve bilişsel olarak görece daha iyi durumdaysa duygusal baş edici olarak tanımlanır. Öte yandan bazı bireyler de reddedilme yaşantılarından dolayı duygusal ve bilişsel olarak zarar görseler bile bir görev üstlenmeleri gereken durumlarda yüksek işlevsellik gösterirler. Bu gibi kişiler ise araçsal baş edici olarak tanımlanır. Araçsal baş edici olarak tanımlanan bireylerin aşırı reddedilme deneyimleri olmasına rağmen yüksek düzeyde görev yetkinliğine sahip olması ve güçlü bir mesleki performans sergilemesinin altı çizilmelidir (Rohner, 2005).

Sosyokültürel Alt Alanı: Kişiler Arası Kabul-red kuramının son alt alanı olan sosyokültürel sistemler alt alanında;

- (1) Neden bazı bağlanma figürleri daha sıcak ve yakın iken diğerleri soğuk, ihmal edici/reddedici ve saldırgan?
- (2) Kültürel/sosyal yapı ve bireylerin davranışları ile düşünce tarzları, o toplumdaki anne babaların çocuklarını kabul ya da reddetme yatkınlığından nasıl etkilenmektedir? Sorularına yanıt aranmaktadır.

Yukarıdaki sorular ile bireyin yanı sıra toplumlar bazında da ebeveyn kabul-reddinin öncülleri, sonuçları ve aralarındaki ilişkilere cevap aranmaktadır.

1.2.2. Kişiler Arası Kabul-Red ve Ebeveyn İlişkileri

Ebeveynler çocuklarının hayatlarındaki ilk yol göstericilerdir. Çocukların ileride kazanacağı hemen hemen her beceride ebeveyn davranışları belirleyici olacaktır. Çocukların sağlıklı birer yetişkin olabilmeleri için ebeveynler çocuklarına otonomi kazandırmalı ve olumlu rol model olarak örnek olmalıdır. Böylece çocukların gelişimsel, sosyal, bilişsel ve duygusal süreçlerine katkı sağlamış; sağlıklı kişiliklerinin gelişmesinde rol oynamış olurlar. Ebeveyn ile kurulan ilişkiler, çocuğun ileride kuracağı kişiler arası ilişkilerde de önemli bir yere sahiptir. Bunun nedeni, çocuğun ebeveynlerinden alacağı kabul-redde bağlı olarak kafasında oluşan kabul-red algısının kendi hayatındaki ilişkilerinde de benzer şekilde algılayarak uygulayacak olmasıdır. Çocuk reddedildiğinde kendini diğerlerinden farklı, seilmeyen, kabul edilmeyen ve izole edilen biri olarak görmeye başlar. Çocuğu bu hislere iten yalnızca red değildir. Çocuğun temel karakteristik

özelliklerini işin içine katarak azarlamak, sevginin geri çekilmesi, küçük düşürmek, fiziksel ceza, kınama, tikslenme gibi utanca teşvik eden ebeveynlik tarzı, çocuğun utanç duygusunu arttırmakta ve kendine yüklemesini olumsuz yönde beslemektedir (Mills ve ark., 2010).

Çocuklukta yaşanan reddedilmeye bağlı olumsuz deneyimler yetişkinlikte kurulacak ilişkilerde de etkisini gösterir ve kişi çevresi tarafından tıpkı çocuklukta olduğu gibi reddedileceği beklentisi içine girer. Örneğin yapılan bir çalışmada, ebeveyn ilişkilerinin olumsuz olması sonucunda kişinin hayatı boyunca yüksek düzeyde kişiler arası ilişkilerinde endişe yaşayabildiğine değinilmiştir. (Giaouzi ve Giovazolias, 2015; Hummel ve Gross, 2001). Bunlara ek olarak çocuğun ebeveyni ile yaşadığı ilişkinin, yetişkinlik döneminde yaşam doyumu (Petrowski ve ark., 2009; Yamawaki ve ark., 2011), stres yönetimi (Lippold ve ark., 2016; Mellers ve ark., 2010), kariyer seçimi ve kariyer seçiminde kararsızlık (Blustein ve ark., 1995; Guerra ve Braungart-Rieker, 1999), romantik ilişkiler ve romantik bağlanma (Babuşcu, 2014; Galinha ve ark., 2014; Karatatar ve Cihan, 2019) ve fiziksel sağlık problemleri (Kulaksız ve Erensoy, 2021) gibi pek çok psikolojik, sosyal ve fiziksel sorunla bağıntılı olduğu bulunmuştur.

1.2.3. Kişiler Arası Kabul-Red ve Akran İlişkileri

Yaş ilerledikçe akranlarla kurulan ilişki daha da etkili hale gelmektedir. Özellikle ergenlik döneminde akranlar ile daha çok vakit geçirilmeye ve gittikçe ebeveynlerden uzaklaşmaya başlanır. Böyle olunca da ebeveynlere kıyasla akranların tavsiye ve fikirleri ergen için daha önemli hale gelir.

Akran ilişkileri, ergenlerde aitlik duygusunun farkına varmalarına yardımcı olur çünkü yetişkinlerin kurdukları ilişkilere kıyasla ergenler daha eşitlikçi, daha az kontrolcü ve daha az peşin hükümlüdür (Giordano, 1995). Arkadaş ve itibar odaklı gruplarda kabul görmek, ergenlerin sosyal ve kişisel kimliklerini kuvvetlendirmek adına önemli rol oynamaktadır. Ergenlik döneminde akranların sağladığı başlıca işlevlerden biri ebeveynlerden bağımsız olmak ve ergenin bireyselleşme sürecinin desteklenmesini sağlamaktır. Bu dönemde birey, kendine ayrı bir kimlik oluşturmakta ki bu da bir akran grubuna ait olma ve kabul edilme duygusunun geçerliliğini kanıtlamaktadır (Rubin ve ark., 2007).

Çocuğun kazanması gereken temel becerilerden biri akranları ile etkileşime geçebilme becerisidir. Bu beceriyi kazanan çocuk akranları tarafından kabul görür. Akran grubuna ait olma ihtiyacı pek çok çalışma ile desteklenmiş olup, akranlar tarafından kabul görmenin kişinin sosyal ve zihinsel gelişimi açısından önemine vurgu yapılmıştır (Wentzel ve Caldwell, 1997; Sette ve ark., 2017; Mutyahara ve Prasetyawati, 2018; Laursen ve ark., 2012). Akranlarının desteğine daha çok sahip olan çocukların önemli ölçüde yüksek öz saygıya sahip oldukları rapor edilmiştir (Arslan, 2009). Liem ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ise akran kabulü gören ergenlerin kendilerini daha değerli ve yeterli olarak algıladıkları sonucuna varmışlardır (Liem ve ark., 2010).

Bunun aksine akranları tarafından red yaşayan gençlerin hem ruhsal hem de sosyal gelişimlerinde sıkıntı olabilir ve bu durum ileriki yaşlarda ortaya çıkabilecek duygusal ve davranışsal problemlerle ilişkilendirilebilir. Reddedilmiş çocuklar, akran grubu tarafından aktif olarak dışlanan ve arkadaş ilişkilerinde eksiklik olan çocuklar olarak karakterize edilmektedir. Bu çocukların, genelde destek alacak grupları daha azdır ve olumlu sosyal davranışlarının ve savunma mekanizmalarının gelişimleri engellenmiştir (Coie ve Kupersmidt, 1983). Bu tarz bir süreçten geçmeleri çocukların red görme eylemini bir beklenti haline getirmeleri ve bunu ilerleyen zamanlara aktarmalarına neden olabilmektedir.

1.2.4. Kişiler Arası Kabul-Red ve Romantik İlişkiler

Başkaları ile kurulan samimi ilişkiler bireyin fiziksel ve psikolojik sağlığı açısından destekleyici işlev görmektedir. Özellikle ergenliğin son dönemlerinde romantik ilişkilerin geçirdiği dönüşüm pek çok çalışmada incelenmiştir (Tarabulsy ve ark., 2012; Simon ve ark., 2008; Collins, 2013).

Bu dönüşümün sonucu olarak ergenlikte yaşanan reddedilme korkusunun nedeni, geç ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde romantik ilişkilerin oluşumunu ve kalitesini etkilemesi olasıdır.

Yetişkinlikte, özellikle romantik partnerler kişi için sosyal destek görevi görür. Bireylerin sahip oldukları benlik algısını doğrulamalarına olanak sağlar, bireyi stresli olayların etkilerinden korur, zamanı yapılandırmasına ve yeni beceriler kazanmalarına yardımcı olur (Ripoll-Núñez ve Carrillo, 2016). Hazan ve Shaver (1987) yetişkinler arası yaşanan romantik ilişkilerin bağlanma ve ebeveynlerden alınan kabul-red düzeyinden

yararlandığını vurgulamıştır. Söz konusu romantik ilişkiler olduğunda geçmişten gelen reddedilme duyarlılığının da bireylerin romantik ilişkilerinin üzerinde bir hayli etkisi olduğu bilinmektedir. Hafen ve ark., (2014), 180 genci 16 yaşından 22 yaşına kadar inceledikleri boylamsal çalışmada, romantik ilişki sırasında reddedilme duyarlılığı seviyesinin gelecekteki zayıf ilişki işleyişi ile bağlantısı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda cinsiyet farkı gözetmeksizin 16 yaşında reddedilme duyarlılığı yüksek olanların, 6 yıl sonra daha problemli bir ilişki profiline sahip oldukları görülmüştür. Bu kişilerin daha az romantik ilişkilere sahip olduğu, ilişkileri olduğunda ise endişeli ve kaçınmacı oldukları raporlanmış ve romantik partnerleri ile olumsuz etkileşim içinde oldukları gözlemlenmiştir. Başka bir çalışmada ise katılımcıların, çocukluklarında ebeveynleri tarafından algıladıkları sevgi ile ilişkili davranışlarından oluşan zihinsel temsillerinin yetişkinlikte yakın ilişki içinde oldukları kişilerden algıladıkları sevgi temelli davranışları ve güncel psikolojik uyum sağlama seviyelerini de etkileyebileceği belirtilmiştir (Rohner ve ark., 2008). Türkiye örneğinde ise evli veya romantik partneri olan 245 birey ile yapılan bir araştırmada kişiler, şu anki ilişkilerinden memnun olup olmadıklarına göre iki gruba ayrılmışlardır. İlişkilerinden memnun olmayanlar, olanlara göre hem şimdiki yakın ilişkilerinde hem de çocukluk dönemlerinde ebeveynleri ile ilişkilerinde önemli derecede yüksek seviyede red bildirmişlerdir. Ebeveynleri tarafından kabul gören katılımcılar, yakın oldukları partnerleri tarafından nerdeyse en çok kabulü hisseden grup olmuşlardır (Varan, 2005).

1.2.5. Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı ile İlişkili Yapılan Çalışmalara Ait Literatür

Sunulan bu tez çalışmasında Kişiler Arası Kabul-Red Kuramı parasosyal etkileşimi belirleyen öncül bir faktör olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda raporun bu bölümünde bu kuram çevresinde yapılan araştırma bulguları irdelenmiştir. Öncelikle Rohner ve Britner (2002) tarafından yapılan ve ebeveyn kabul reddi ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi hem kültürler arası hem de kültür içi bakımından ele aldığı derleme çalışma dikkat çekicidir. Araştırmada farklı kültürlerde ve alt kültürlerde yapılan ebeveyn kabul reddi ile ilgili çalışma bulguları incelenmiş ve karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Buna göre ebeveyn reddi; depresyon, davranış problemleri, bağlanma bozuklukları, psikolojik uyum problemleri, psikosomatik tepkiler, alkol ve maddenin kötüye kullanımı ile ilişkili bulunmuştur. Diğer taraftan, ebeveyn kabulünün ise olumlu sosyal davranış gelişimi (empati, yardımseverlik), ergenlikte arkadaş ilişkilerinin iyi olması ve

yetişkinlikte genel iyilik halinin yüksek oluşu ile ilişkili olduğu görüşmüştür. Bu çalışma sonucu kültürden bağımsız olarak ebeveynin kabul ve reddinin olumlu ve olumsuz gelişimsel sonuçları olduğu görülmektedir (akt. Bilen, 2013)

Ülkemizde yapılan bir çalışmada Kökdemir (2016), çocuklukta algılanan ebeveyn kabul reddi ile yetişkinlikteki duygusal bağlanma türlerinin ilişkisinde reddedilme duyarlılığının aracı etkisi olup olmadığını incelemiş ve cinsiyete göre farklılıkları da irdelemiştir. Araştırmaya 407 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırma sonucuna göre kadınların algıladıkları anne reddi ile kaçınmacı bağlanma türü arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde, hem iki cinsiyetteki katılımcıların algıladıkları kabul-red ile kaygılı bağlanma arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Ek olarak, çocuklukta algılanan kabul-red ve yetişkin duygusal bağlanma türleri arasında ise reddedilme duyarlılığının aracı etkisi tespit edilmiştir. Dural ve Yalçın'ın (2014) çalışmasında ise, erkek üniversite öğrencilerinin babalarından kadın öğrencilere kıyasla daha fazla red algıladıkları ortaya konmaktadır. Öte yandan algılanan kabul red ve cinsiyet arasında bir ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Cenkseven (2000) çalışmasında cinsiyetle algılanan anne reddi arasında anlamlı bir fark olmadığını bulmuştur.

Üniversite öğrencileriyle yürütülen diğer bir çalışmada Bilen (2013), ebeveyn kabul red, psikolojik uyum ve kimlik duygusu arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır. Buna göre üniversite öğrencilerinin bugünkü psikolojik uyumlarının çocukken bağlanma figürlerinden algıladıkları kabul-red ve kimlik duyguları ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Cinsiyet açısından bakıldığında ise kadınların bugünkü psikolojik uyumlarının sadece kimlik duyguları ile ilişkili olduğu, erkeklerin ise kimlik duygularının algıladıkları ebeveyn kabulü ile psikolojik uyum arasındaki ilişkiye kısmi şekilde aracılık ettiği belirtilmiştir. Diğer taraftan, Arslan (2010) yaptığı çalışmada, bireylerin algılanan ebeveyn kabul-red tutumları ile yetişkinlikteki kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda ebeveyn kabul reddinin karakter özelliklerinin gelişiminde önemli bir rolü olduğu belirtilmiştir.

Karpat (2010) ise alkol bağımlısı bir eşe sahip olan ve olmayan kadınların katılımcı olduğu bir çalışma yürütmüştür. Bu iki grup kadını; ebeveyn kabul reddi, psikolojik uyum, eş kabul reddi ve eşler arası çatışma açısından incelemiştir. Sonucunda ise eş alkol bağımlısı olan kadınların annelerinden yüksek düzeyde ihmal ve ayrışmamış

red algıladıkları bulunmuştur. Ayrıca iki grup kadının babalarıyla olan ilişkileri incelendiğinde ise algıladıkları kabul-red açısından farklılaşmadıkları belirtilmiştir.

Sonuç olarak yakın ilişkilerde kabul-red algısının psikolojik uyum ve çeşitli patolojilerle ilişkili olduğu görülmektedir. Bu tez çalışması kapsamında da yakın ilişkilerdeki algılanan kabul-red düzeyi ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişki araştırılmıştır. Bu ilişkide sosyal kaygının aracı rolü de test edilmiştir.

1.3. Sosyal Kaygı

Janet'a (1903) göre kişi bir eylemde bulunurken (şarkı söylemek, konuşma yapmak vb.) başka insanlar tarafından izleniyormuş hissene kapılıyor ve bu histen korkuyor, kaçınıyorsa sosyal kaygı yani sosyal fobi yaşıyor demektir (akt. Gökkaya, 2016) Bu tanımlama sosyal kaygının ilk tanımı olarak değerlendirilmektedir. Sosyal kaygının, bağımsız olarak tanımlanması ise oldukça yenidir. Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan Amerikan Psikiyatri Birliği Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (DSM) I (1952) ve II'de (1968) sosyal kaygı belirtileri tek bir grup halinde ele alınmıştır. DSM-III'e (1980) göre kişilerin performans sergilemesi gereken ortamlarda başkaları tarafından dikkatli bir şekilde incelenmekten aşırı şekilde korkması sosyal kaygının temel özelliği olarak belirtilmiştir. Her ne kadar sosyal kaygılı kişiler, korkularının yersiz ve aşırı olduğunun farkında olsalar da bu korku ve kaçınma duygularını engelleyememektedir. Sosyal kaygı kavramının psikolojik özellikleri kadar, biyolojik özellikleri ve altında yatan nedenlerinin de üzerinde durulmaya başlanmıştır. Bir bireye sosyal kaygı tanısı koyabilmek için dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, bireyin farklı durumlarda yaşadığı aşırı gözlenme ve incelenme korkusunun olup olmadığıdır. Ayrıca sosyal kaygı, kalabalık bir ortamda konuşma, umumi tuvaletleri kullanma gibi her zaman gerçekleşmeyen sosyal durumlarla ilişkili korku ve kaçınma olarak tanımlanmıştır (Moutier ve Stein, 1999; akt. Gökkaya., 2016).

Sosyal Kaygı Bozukluğu araştırmaları 1980'li yıllara gelinmesiyle birlikte Psikoloji disiplininde önem kazanmıştır. Birçok araştırmacıya göre SKB, genel anlamıyla "toplumdaki bireylerin büyük bir kısmını etkileyen sıkıntı verici hastalık" olarak tanımlanabilir (Hudson ve Rapee, 2000; Rapee ve Spence, 2004; Wittchen ve ark., 1999). DSM-III-R ile birlikte, sosyal kaygının tanımlamasındaki çeşitli sıkıntılar belirlenmiş ve bu sıkıntıların giderilmesi için gerekli adımlar atılmıştır. Bunun sonucunda sosyal kaygı "başkalarınca değerlendirileceği bir ya da birden çok durumdan sürekli korkma; utanç

duyacağı ya da rezil olacağı biçimde davranabileceğinden veya bir şey yapacağından korkma” olarak tanımlanmıştır (DSM-III-R, 1989). Amerikan Psikiyatri Birliği Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabının dördüncüsünde (DSM-IV) ise sosyal fobi olarak ele alınan bu kavram, kişinin diğerlerinin kendisine baktığını varsaydığı bir veya daha fazla davranışta bulunduğu durumlardan devamlı bir şekilde korku duyması şeklinde açıklanır.

Bu korkuyu yaşayan birey, karşısındakilere rezil olmamak için herhangi bir davranış sergilemekten kaçınır veya o davranışı sergileyerek stres seviyesini artırır ve kaygı duyar. Kişi çoğu zaman stres yaratan eylemi yerine getirmek yerine o davranıştan kaçınmayı tercih eder. Bu da kişinin günlük yaşantısına zarar verir. Tanı ölçütleri başvuru kitabının dördüncüsünde sosyal kaygı, genelleştirilmiş ve genelleştirilmemiş olmak üzere iki alana ayrılmıştır. Genelleştirilmiş tip, hemen hemen her sosyal ortama girildiğinde ortaya çıkan korkuları kapsarken; genelleştirilmemiş tip, sosyal bir ortamda bulunmaktan daha az korktuğu halde başkaları bakarken iş yapmak, bir performans sergilemek gibi, daha belli korkulara sahip bireyleri belirlemek için tanımlanmıştır. DSM-V ile birlikte Sosyal Kaygı Bozukluğu (SKB), “Kaygı Bozuklukları” başlığı altında yer almaya başlamıştır (Amerikan Psikoloji Birliği [APA], 2014). Böylece belirtiler için yapılan sınıflandırma sistemi kaldırılarak bireylerin belirtinin şiddetine göre çeşitlilik gösterdikleri vurgulanmıştır (Bögels ve ark., 2010). Buradan hareketle sosyal kaygı bozukluğu, “kişinin, diğer insanlar tarafından yorumlanacağı bir veya birden fazla sosyal durumda net bir şekilde korku ya da kaygı duyması” şeklinde açıklanmaktadır. Daha açık bir ifadeyle, sosyal kaygılı birey olumsuz yorum almak, utanç verici duruma düşmek, dışlanmak, bir performans sergilerken aşırı derecede heyecanlanmak gibi kaygıyla ilişkili belirtileri diğerlerine yansıtmaktan çok korkmaktadır. Günümüze geldiğinde DSM-5-TR’de ise SKB, bireyin diğer insanlar tarafından değerlendirilebileceği sosyal ortamlarda yaptığı şey ile kendini utandırma veya diğerleri tarafından aşağılanma korkusu ile ilişkili bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (APA, 2022). Gök ve İnöz (2022) yaptıkları çalışmada SKB epidemiyolojisine ilişkin mevcut verilerin çoğunun, Batı’daki yüksek gelir düzeyine sahip ülkelerden geldiğini ve SKB’nin de içinde yer aldığı kaygı bozukluklarının özellikle Batılı toplumları yansıtan yapılar olduklarını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Örneğin yapılan bir çalışmada Doğu toplumlarında kişinin kendisini utandırmaktan ziyade karşısındakini gücendirmekten daha fazla kaygı duyduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Japon kültürüne özgü bir sosyal kaygı türü olan “Taijin kyofusho” kişinin görünüşü ve eylemleriyle (örneğin, kızarmasıyla, bakışlarıyla,

kokusuyla) diğer insanları rahatsız edebileceği, utandırabileceği veya başkalarında düşmanca duygular uyandırabileceği korkusuyla ilişkilidir (APA, 2022).

Bu bakış açısına göre, kaygı kültüre özgü bir durum olabilir ve farklı kültürlerde farklı anlamlar, karşılıklar bulabilir.

Bu çalışma kapsamında ele alınan sosyal kaygı bir bozukluk olarak değil kaygı düzeyine göre bakılmaktadır. Sosyal kaygı, utangaçlık düzeyinin hafif, kaçınan kişilik bozukluğunun ise şiddetli uçları arasında zaman zaman yoğunluk ile şiddetinin değişim gösterdiği bir süreklilik üzerinde yer almaktadır (Spence ve Rapee, 2016). Dolayısıyla sosyal kaygı düzeyinin yoğunluğu ve şiddeti arttıkça, bireyin işlevselliğinin de bozulma olasılığı artmaktadır. Öte yandan evrimsel bakış açısına göre optimum düzeydeki sosyal kaygı işlevseldir. Uygun miktardaki sosyal kaygı davranışlarımıza ve kendimizi başkalarına sunuş biçimimize dikkat etmemizi sağlar. Bu da başkalarına uyum sağlamayı kolaylaştırarak dışlanmayı önler, yine de bazen birey diğerlerine sıradan gelen sosyal durumda bile bir tehdit algılayarak tetiklenebilmektedir. Bu orantısız tetiklenme sonucunda ise kişinin mesleki ve akademik performansı etkilenebilir, kişilerarası ilişkileri (iş, arkadaş, romantik, ailesel) bozulabilir, ayrıca düşük benlik saygısı, sosyal aktivite azlığı, giderek yalnızlaşma ve duygu durum bozuklukları ile birlikte madde kullanım bozuklukları riski de artmaktadır (De Lijster ve ark., 2018).

Sosyal kaygı şiddeti, süresi, yoğunluğu, belirginleştiği alan(lar), başladığı dönem gibi özelliklere göre kişiden kişiye değişmektedir. Yine de ulaşılabilen literatürde sosyal kaygı belirtileri gösteren kişilerin bazı ortak özelliklere sahip olabileceklerini kanıtlayan çeşitli çalışmalar mevcuttur. Örneğin, sosyal kaygılı bireyler sosyalleşmekten ve kalabalık içinde konuşmaktan kaçınırlar veya yeteneklerinin altındaki işlerde çalışırlar. Ayrıca bu bireyler, sosyal hayatlarında ağızlarından çıkacak kelimeler, yapacağı çeşitli hareketlerden dolayı küçük düşmek veya utanmaktan endişe duyar. Bu sebeple sosyal kaygı gösteren bireyler; kişiler arası iletişime girme, fikrini söyleme, arkadaşlık başlatma gibi durumlarda geri planda kalır, ama bir yandan da diğerleri tarafından uyumsuz, sıkıcı, sevilmeyen bireyler olarak algılanmaktan kaygılanırlar. Cox ve arkadaşları (2004) sosyal kaygılı bireylerle yaptıkları çalışmada bu kişilerin, öz güvenlerinin düşük olmasına rağmen yüksek düzeyde öz eleştiri yaptıklarına dikkat çekmektedirler.

Bu alandaki araştırmalar göstermektedir ki bireyleri sosyal kaygıya ve sosyal kaygı bozukluğuna yatkınlaştıran kalıtsal ve çevresel birçok faktör vardır.

1.3.1. Sosyal Kaygı ile İlişkili Faktörler

Birçok modelde, sosyal kaygı ile ilişkili olabilecek biyolojik, psikolojik ve sosyolojik etmenlere odaklanıldığı fakat bu kökeninde ne olduğunun tam olarak bilinmediği ifade edilmektedir.

1.3.1.1. Genetik Faktörler

Genetik faktörler açısından yapılan ikiz çalışmalarıyla SKB'nin kalıtsal kökeni incelenmektedir. Her ne kadar bu konuda yapılan az sayıda çalışma olsa da tek yumurta ikizlerinin çift yumurta ikizlerine oranla sosyal kaygı yaşama ihtimalinin daha fazla olduğunu gösteren sonuçlar vardır. Ayrıca utangaçlık ve sosyal korkular hakkında yapılan ikiz ve evlat edinme çalışmalarının sonuçları da benzerlik göstermiştir (Daniels ve Plomin, 1985; Rose ve Ditto, 1983). Konuya dair ailelerle yapılan çalışmalara bakıldığında, birinci derece akrabalarında SKB bulunan kişilerin bulunmayanlara kıyasla daha riskli grupta yer aldığı görülmektedir. Ancak bulguların değerlendirilmesinde net bir kaygı bozukluğu tanımının olmaması, araştırmaların yapıldığı örneklemin büyüklüğü ve ölçüm araçlarının değişkenlik göstermesi gibi nedenlerin sonucu etkileyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır (akt. Elizabeth ve ark., 2006). Kalıtsal yatkınlığın tanı şiddetinde belirleyici olabilmesi için gelişimsel süreçler ve çevresel etmenler ile etkileşime girmesi gerekmektedir.

Mizaç özelliklerinin, genetik ve biyolojik temelleri olduğu düşünülmektedir (Saudino, 2005). Örneğin günümüzde yapılan bazı çalışmalar davranışsal ketlenme ile kaygı bozukluğu arasındaki ilişkiyi vurgulamaktadır (Hudson ve Rapee, 2000). Davranışsal ketlenme bir mizaç özelliğidir ve “çocuğun yeni herhangi bir uyarana verdiği kaçınma tepkisi olarak tanımlanır. Bu tepkiler kişinin yapmakta olduğu işi bırakması, yeni insan ve ortamlarla tanışmaktan kaçınması veya bu tarz kaygı yaratacak şeylerden geri durması olarak açıklanmaktadır (Mick ve Telch, 1998, s.3). Sosyal kaygısı yüksek bireylerin, sosyal ortamlardan kaçınma veya geri çekilme davranışlarının nedeni davranışsal ketlenme yaşamalarıdır. Araştırma bulguları davranışsal ketlenmenin, kaygı yaşantılarını yansıttığını vurgulamaktadır. Her ne kadar bu tür davranışsal tepkiler sonradan ortaya çıkabilecek sosyal kaygı belirtilerinin öncülü olsa bile bu ilişki hala belirsizliğini korumaktadır (Tillfors, 2004).

1.3.1.2. Çevresel Faktörler

Sosyal kaygıya yol açan bir diğer faktör de çevresel faktörlerdir ve bu faktörler aile ile ilgili özellikler dışında travmatize edici/olumsuz yaşam olayları, akran ilişkilerinde karşılaşılan sıkıntılar, öğrenme mekanizmaları ve kültürel/toplumsal etmenleri de içermektedir.

Ailesel Faktörler:

Çocuğun sosyal ve duygusal olarak gelişmesinde genetik faktörler kadar aile bireyleriyle olan ilişkilerin de etkili olduğu düşünülmektedir. Yaşamın ilk yıllarında bağlanma figürüyle çocuk arasında kurulan sosyal bağ, bireyin duygusal gelişiminin temelini oluşturur. Bu bağlamda ebeveynlerin çocuklarına karşı olan yaklaşımları, onları yetiştirme tarzları, ebeveynlik ve bağlanma süreçlerine dair öğrenme mekanizmaları hem sosyal hem de duygusal ilişkinin oluşmasında rol oynayan etmenlere örnek olarak verilebilir.

Ebeveynlik stilleri ve çocuk yetiştirme süreçleri ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında aşırı koruyan, kontrol eden ve reddeden davranışlarda bulunan ebeveynlere sahip çocuklarının sosyal kaygı belirtilerini gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca ihmal edici, sınırlandırıcı, utandırıcı, eleştirici, umursamaz davranışlarda bulunan ebeveynlerin çocukların; sosyal olarak yalıtılmış ve yukarıda da bahsedilen benzer sonuçlar için riskli grupta yer aldığı gözlenmiştir (Caster ve ark., 1999; Chavira ve Stein, 2005; Neal ve Edelman, 2003; Bruch ve Heimberg, 1994). Ebeveynlerinin bu tutumları nedeniyle yeni ortamlar keşfetme, yeni bilgiler öğrenme, yeni beceriler kazanma ihtimali sınırlandırılan çocuk, çevresine karşı korku ve kaygı geliştirmektedir (Brook ve Schmidt, 2008). Bu olumsuz tutumları özellikle anne gösterdiğinde bebeklik döneminde anne çocuk arasında kurulması gereken bağlanma süreçlerinin de etkilendiği belirtilmektedir. Örneğin ebeveyn reddinin, güvensiz veya kaygılı bağlanmaya yol açarak diğer ruhsal hastalıkların yanı sıra SKB'ye de zemin hazırladığına dikkat çekilmektedir (Eng ve ark., 2001; McCarty, 2005, akt. Akkese.,2019).

Ebeveynliğe dair öğrenme mekanizmaları da sosyal kaygı belirtilerinin gelişiminde önemli bir role sahiptir. Bazı ebeveynlerin çocuklarını yeni deneyimler edinmesi konusunda sınırlandırdığı hem aile içindeki hem de çevreyle etkileşim sonucu oluşan sosyalleşmeye ket vurduğu, başka insanların fikirlerine bağlı kalarak hareket ettiği

ileri sürülmektedir. Üstelik bu tarz davranışları sadece sosyal kaygı bozukluğu tanısı almış anne babalar değil herhangi bir psikolojik rahatsızlığı bulunmayan anne babaların da yaptığı görülmektedir (Bruch ve ark., 1989). Ebeveynlerinin bu davranışlarını model alan çocuğun da zamanla sosyal değerlendirilme kaygısı yaşamaya başladığı ve bazı koşullanmalara geliştirdiği görülmektedir. Ebeveynlerinden öğrendiği kadarıyla sosyalleşmenin kaçınılması gereken olumsuz bir durum olduğunu düşünen çocuk gerek akran ilişkilerinde gerekse yaşına uygun yeni beceriler edinmede zorluk yaşar. Benzer şekilde tıpkı ebeveynleri gibi dışarıdaki insanların düşüncelerine fazlasıyla önem verir bu da onun sosyal kaygı yaşamasına neden olur.

Olumsuz/Travmatize Edici Yaşam Olayları:

Bireyler travmatize edici bir olay yaşadktan sonra sosyal kaygı belirtileri göstermeye başladıklarını ifade etmektedirler. Örneğin; anne babalarının boşanması, fiziksel, duygusal veya cinsel şiddete maruz kalınması, çevresel koşulların değişmesi, sevilen birinin kaybı gibi olumsuz yaşam olayları sayesinde sosyal kaygı belirtileri ortaya çıkmaktadır. Kişi yaşadığı olaylar nedeniyle yoğun stres ve kaygı yaşamakta ve sosyal kaygı bozukluğunun yanı sıra diğer kaygı bozukluklarının gelişimine de zemin hazırlamaktadır (Brook ve Schmidt, 2008). Bandelow ve arkadaşları (2004) ebeveyninden ayrılma, aile içi geçimsizlik/şiddet, cinsel istismar ve çocukluk dönemi hastalıkları ile sosyal kaygı belirtileri arasındaki ilişkileri incelemiş ve bahsedilen bütün değişkenlerin SKB'yi tetiklediğini belirtmişlerdir.

Akran İlişkileri:

Bireylerin akranlarıyla olan ilişkisinin türü de sosyal kaygı belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olabilir (Hudson ve Rapee, 2000). Çocuk ve ergenler yaşlıları tarafından reddedildiğinde, dışlandığında, zorbalığa maruz kaldığında sosyal kaygı belirtileri gösterdiklerini ifade etmişlerdir (Levinson ve ark., 2013; Tillfors ve ark., 2012; Vernberg ve ark., 1992). Rapee ve Melville (1997) yaptıkları bir çalışmada yetişkinlik döneminde sosyal fobi tanısı alanların çocukken daha az sayıda arkadaşlarının olduğunu tespit etmişlerdir.

Literatür incelendiğinde çocukların sahip olduğu mizaç türünün de akranlar ile olan ilişkilerde payı olduğu görülmektedir. Kaygılı mizaca sahip olan çocuk diğerlerine kıyasla farklı davrandığı için reddedilmeye, alay edilmeye ya da zorbalığa daha açık hale

gelecektir. Öte yandan çocuğun bu tarz olumsuz tutumlara maruz kalması kendilik algısı geliştirmesi ve sosyal beceri edinmesinde eksiklikler ortaya çıkaracaktır. Bu da bireyin sosyal olarak kendini yetersiz hissetmesine, diğerlerine yönelik kaygı veya korku hissederek sosyal etkileşim kurmaktan kaçınmasına neden olacaktır. Öte yandan literatürde yapılan diğer çalışmalar olumsuz akran yaşantıları ile sosyal kaygı arasındaki ilişkinin net olmadığını söylemektedir. Bu sebeple sosyal kaygı belirtileri ile olumsuz akran deneyimleri arasında neden sonuç ve karşılıklılık ilişkisi tam olarak kurulamamaktadır (Tillfors ve ark., 2012).

Kültürel ve Toplumsal Faktörler:

Kişilerin gösterdikleri kaygı tepkilerinde etnik köken, kültürel normlar, cinsiyet farklılıkları, cinsiyet rolleri, kültüre göre değişen ebeveyn tutumları ve sosyoekonomik statü de etkili olmaktadır (Brook ve Schmidt, 2008, akt. Akkese., 2019). Örneğin Afrika-Amerikalı ya da dezavantajlı sosyoekonomik statüdeki bireylerin, Beyaz Amerikalı veya avantajlı sosyoekonomik statüdeki kişilere oranla daha fazla kaygı yaşadıkları belirtilmiştir (Merikangas, 2005; Muris ve ark., 2005). Benzer şekilde yetersiz sağlık hizmetine sahip gelişmemiş bir ülkede yaşayan birey de imkanların daha fazla olduğu gelişmiş bir ülkede yaşayan bireye kıyasla daha fazla sosyal kaygı belirtisi gösterdiğini ifade etmiştir (Vorcaro ve ark., 2004). Ulaşılabilen literatürde toplulukçu kültürlerin sosyal kaygı bozukluğu tanısı alma sayısının bireyci kültürlerden daha fazla olduğu gözlenmiştir. Bu durumu ise toplulukçu kültürlerde geri çekilme davranışının kabul edilebilir bir davranış şekli olmasıyla açıklamışlardır.

Cinsiyet ve cinsiyet rolleri de sosyal kaygı belirtileriyle ilişkilidir. Sosyal kaygı için risk faktörlerinden olan olumsuz ebeveyn tutumları ve aile ilişkilerinin nasıl olacağı cinsiyete göre değişim göstermektedir. Ayrıca cinsiyet farklılıklarını temel alarak yapılan birçok araştırma, kadınların erkeklere kıyasla daha fazla sosyal kaygı gösterdiklerini vurgulamıştır (De Wit ve ark., 2005; Hidalgo ve ark., 2001).

1.3.2. Sosyal Kaygı ile ilişkili Literatür

Önceki kısımlarda belirtilen faktörler ile sosyal kaygıyı irdeleyen bazı araştırma bulgularına burada değinilmiştir. Örneğin, Vannucci ve arkadaşları (2017) Amerika'daki yaşları 18 ila 22 arasında değişen kişilerle bir çalışma yürütmüş ve araştırma bulgularına

göre kişilerin sosyal medya kullanımı arttıkça sosyal kaygı belirtilerinin de arttığı belirtilmiştir.

Algılanan ebeveyn kabul reddi, depresyon ve sosyal kaygı arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir çalışmada ise kız çocukları ebeveynlerini daha kabul edici algıladıklarını, erkekler ise reddedici algıladıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca araştırma sonuçlarına göre babaların reddedici algılanması kaygıyı yordarken, her iki ebeveynin de reddedici algılanması depresyonu yordamıştır (Vulic-Prtoric ve Macuka, 2006). Üniversite öğrencileriyle yapılmış bir başka çalışmada ise üniversite öğrencilerinin bildirdikleri sosyal kaygı, ebeveynlerin reddedici ve aşırı korumacı olmaları ile ilişkilendirilerek literatürdeki bulguları desteklemiştir (Spokas ve Heimberg, 2009). Görüldüğü gibi literatürdeki bazı araştırma bulguları belirli ebeveyn türlerinin (aşırı kontrolcü, reddedici ve aşırı koruyucu) sosyal kaygı belirtilerine yol açtığını göstermektedir. Algılanan ebeveyn kabul reddi, depresyon ve kaygı ile ilişkili ülkemizde de çeşitli çalışmalara yapılmaktadır. Bunlardan bir tanesi Anlı ve Karşı (2010) tarafından yürütülmüş olup, ebeveynleri tarafından reddedilen veya aşırı koruma altına alınan bireylerin depresyona girme ve kaygı yaşama oranlarının daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bir başka çalışmada ise aşırı kontrolcü ebeveynlik stilinin kaygıyı yordamadığı görülürken, anne baba reddinin kaygı belirtilerinin ortaya çıkışında etkili olduğu bulunmuştur (Yakın ve Gençöz, 2011).

Bu tez çalışmasının amacı ile ilişkin buraya kadar aktarılan bilgiler çerçevesinde görülmektedir ki parasosyal etkileşim ile kişiler arası ilişkiler arasında birçok ortak özellik vardır. Her iki ilişki türünde de birey sosyal olarak ihtiyaçlarını gidermek ister. Sosyal olarak kaygılı bireyler kişiler arası ilişkilerde sıkıntı yaşamaktadır. Medya karakteriyle kurulacak olan parasosyal etkileşim kişinin bu konudaki sıkıntısını gidermeye çalışacaktır (Schiappa ve ark., 2007). Maltby ve arkadaşları (2001) parasosyal etkileşimi şöhret idolleştirmesi olarak tanımlamış ve yaptıkları çalışma ile parasosyal etkileşim düzeyi yüksek olan kişilerin; olumsuz psikolojik duruma sahip olduğu, sosyal açıdan yetersiz ve sosyal kaygıyı daha fazla hissettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Buradan da anlaşılabileceği gibi olumsuz kişiler arası ilişkiler bireylerde kaygı yaratır. Kişiler bu kaygı şemalarını harekete geçirmemek için parasosyal etkileşimi tercih eder ve bu iletişim türünü ödül olarak benimser (Greenwood, 2008).

1.4 Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasının temel amacı; Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişkilerden algıladıkları kabul-red düzeyleri ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracı rolünün incelenmesidir. Ayrıca bu çalışma kapsamında yine üniversite öğrencilerinde parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım düzeylerinin yaş, cinsiyet, dizi izleme süresi, dizilerden hoşlanma miktarı gibi sosyodemografik özellikler açısından farklılık gösterip göstermediğinin ve sosyal medya kullanımının oldukça yaygın olduğu günümüzde üniversite öğrencilerinde izlenen diziler ve sevilen karakterlere dair sosyal medya platformlarının ne derece aktif kullanıldığının belirlenmesi de araştırılan diğer amaçlardandır.

1.4.1. Araştırma Soruları ve Hipotezleri

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

- 1) Parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel-davranışsal katılım düzeyleri yaş ve cinsiyet değişkenleri açısından farklılaşmakta mıdır?
- 2) Parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım düzeyleri dizilerden hoşlanma derecesi, dizileri izleme miktarı açısından farklılaşmakta mıdır?
- 3) Parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım düzeyleri sosyal medyada geçirilen süre, dizi/karakter ile ilgili ne derece aktiflikte olduğuna göre değişmekte midir?
- 4) Algılanan anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner kabul-reddi, parasosyal etkileşim ve sosyal kaygı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- 5) Algılanan kişiler arası kabul-red ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı aracı rol oynamakta mıdır?

Bu bağlamada hipotezler;

1) Kişiler arası ilişkilerde her bir (anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner) kabul düzeyi, parasosyal etkileşim ve sosyal kaygı arasında anlamlı ilişki vardır.

1a) Kişiler arası ilişkilerde her bir (anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner) kabul düzeyi ile sosyal kaygı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

1b) Kişiler arası ilişkilerde her bir (anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner) kabul düzeyi ile parasosyal etkileşim arasından negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

1c) Parasosyal etkileşim ile sosyal kaygı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır

2) Kişiler arası ilişkilerde her bir (anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner) kabul düzeyi ile parasosyal etkileşim arasında sosyal kaygının aracı rol oynaması beklenmektedir. Bu bağlamda; kişiler arası ilişkilerde düşük kabul düzeyi sosyal kaygıyı artırarak parasosyal etkileşimi arttıracaktır.

2.1) Anne kabul reddi ile üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşimleri arasındaki ilişkide, sosyal kaygı aracılık rolü yapar. Buna göre;

2.1'a. Anne reddi, üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşime girmesini pozitif yönde yordar. ($a \rightarrow c$)

2.1'b. Anne reddi, sosyal kaygıyı pozitif yönde yordar. ($a \rightarrow b$)

2.1'c. Sosyal kaygı parasosyal etkileşime girmeyi pozitif yönde yordar. ($b \rightarrow c$)

2.1'd Sosyal kaygının etkisi kontrol edildiğinde, anne reddinin üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşimini yordama gücü azalır (kısmi aracılık) veya kaybolur (tam aracılık).

2.2) Baba kabul reddi ile üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşimleri arasındaki ilişkide, sosyal kaygı aracılık rolü yapar. Buna göre;

2.2'a. Baba reddi, üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşime girmesini pozitif yönde yordar. ($a \rightarrow c$)

2.2'b. Baba reddi, sosyal kaygıyı pozitif yönde yordar. ($a \rightarrow b$)

2.2'c. Sosyal kaygı parasosyal etkileşime girmeyi pozitif yönde yordar. ($b \rightarrow c$)

2.2'd Sosyal kaygının etkisi kontrol edildiğinde, baba reddinin üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşimini yordama gücü azalır (kısmi aracılık) veya kaybolur (tam aracılık).

2.3) Yakın arkadaş kabul reddi ile üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşimleri arasındaki ilişkide, sosyal kaygı aracılık rolü yapar. Buna göre;

2.3'a. Yakın arkadaş reddi, üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşime girmesini pozitif yönde yordar. ($a \rightarrow c$)

2.3'b. Yakın arkadaş reddi, sosyal kaygıyı pozitif yönde yordar. ($a \rightarrow b$)

2.3'c. Sosyal kaygı parasosyal etkileşime girmeyi pozitif yönde yordar. ($b \rightarrow c$)

2.3'd Sosyal kaygının etkisi kontrol edildiğinde, yakın arkadaş reddinin üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşimini yordama gücü azalır (kısmi aracılık) veya kaybolur (tam aracılık).

2.4) Romantik partner kabul reddi ile üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşimleri arasındaki ilişkide, sosyal kaygı aracılık rolü yapar. Buna göre;

2.4'a. Romantik partner reddi, üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşime girmesini pozitif yönde yordar. ($a \rightarrow c$)

2.4'b. Romantik partner reddi, sosyal kaygıyı pozitif yönde yordar.

($a \rightarrow b$)

2.4’c. Sosyal kaygı parasosyal etkileşime girmeyi pozitif yönde yordar. ($b \rightarrow \text{ac}$)

2.4’d Sosyal kaygının etkisi kontrol edildiğinde, romantik partner reddinin üniversite öğrencisinin parasosyal etkileşimini yordama gücü azalır (kısmi aracılık) veya kaybolur (tam aracılık).

Şekil 3. Kişiler Arası Kabul-Red ile Parasosyal Etkileşim Arasında Sosyal Kaygının Aracı Rolüne İlişkin Model

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde tez çalışmasının katılımcıları, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler hakkında bilgi verilmektedir.

2.1. Katılımcılar

Araştırmanın katılımcı örneklemini yaşları 18-29 arasında değişen 536 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcılar, 447'si kadın (%83.40), 89'u erkek (%16.60) öğrencidir.

Katılımcılardan 52'sinin (%9.70) yaşları 18-21 arasında, 249'nun(%46.46) yaşları 22-25 arasında ve 235'inin (%43.84) yaşları da 26-29 arasında değişmektedir. Katılımcıların anne eğitim düzeylerine bakıldığında 221 annenin (%41.23) ilkokul mezunu, 69 annenin (%12.87) ortaokul mezunu, 131 annenin (%24.44) lise mezunu, 115 annenin (%21.46) üniversite/yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların baba eğitim düzeylerine bakıldığında ise, 131 babanın (%24.44) ilkokul, 82 babanın (%15.30) ortaokul, 160 babanın (%29.85) lise, 163 babanın (%30.41) üniversite/yüksekokul mezunu oldukları belirlenmiştir. Katılımcıların ilişki durumları incelendiğinde 128 (%23.88) katılımcının flört aşamasında olduğu, 62'sinin (%11.57) nişanlı olduğu, 86'sının (%16.04) evli olduğu ve 260 (%48.51) katılımcının da ilişkisinin olmadığı görülmüştür. Katılımcılardan 83'ü (%15.5) tüm sosyal medya araçları göz önüne alındığında ortalama 100'den az arkadaşının olduğunu belirtirken; 306'sı(%57.1) 100-500 arasında, 104'ü (%19.4) 501-1000 arasında, 43'ü (%8) ise 1001 ve üzeri arkadaşına sahip olduğunu belirtmişlerdir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1.
Katılımcılara Ait Demografik Özelliklere İlişkin Dağılım

		N	%
Cinsiyet	Kadın	447	83.40
	Erkek	89	16.60
Yaş	18-21	52	9.70
	22-25	249	46.46
	26-29	235	43.84
Anne Eğitim	İlkokul	221	41.23
	Ortaokul	69	12.87
	Lise	131	24.44
	Üniversite/Yüksekokul	115	21.46
Baba Eğitim	İlkokul	131	24.44
	Ortaokul	82	15.30
	Lise	160	29.85
	Üniversite/Yüksekokul	163	30.41
Yaşam Yeri	Köy	29	5.41
	Kasaba	32	5.97
	Şehir	245	45.71
	Metropol	230	42.91
Gelir	< 1000 TL	18	3.36
	1001-2000 TL	21	3.92
	2001-4000 TL	51	9.51
	> 4001 TL	446	83.21
İlişki Durumu	Flört	128	23.88
	İlişkisi Yok	260	48.51
	Sözlü/Nişanlı	62	11.57
	Evli	86	16.04
Sosyal Medyada Toplam Arkadaş Sayısı	< 100	83	15.5
	101-500	306	57.1
	501-1000	43	8.0
	> 1000	104	19.4

2.2 Veri Toplama Araçları

2.2.1. Onam Formu

Veri toplama işleminden önce katılımcılara onam formu dağıtılmış ve bu çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, istedikleri zaman çalışmayı yarıda bırakabilecekleri söylenmiştir. Ayrıca toplanan verilerin bilimsel çalışmalar haricinde kullanılmayacağı ifade edilmiştir (Bkz. Ek 1). Katılmayı kabul edenler demografik bilgi formu ve aşağıda belirtilen ölçekleri doldurmuştur.

2.2.2. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formunun ilk kısmı katılımcıların sosyodemografik özelliklerine ilişkin sorulardan (cinsiyet, yaş, ilişki durumu) oluşmaktadır. İkinci kısım ise televizyon ve dizi izleme (günlük televizyon izleme süresi, bir hafta içerisinde

izlenilen yerli ve yabancı dizi sayısı, en beğenilen yerli ve yabancı diziler, en sevilen yerli ve yabancı dizi karakterleri, en sevilen dizi karakterinin özellikleri) ve sosyal medya kullanımına ilişkin (geçirilen ortalama vakit, takipçi sayısı, favori karaktere dair neler yapıldığı) sorularından oluşmaktadır (Bkz. Ek 2).

2.2.3. Parasosyal Etkileşim Ölçeği

Parasosyal etkileşim ölçeği ilk olarak favori haber spikerleri ile seyirciler arasındaki etkileşim düzeyini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Rubin, Perse ve Powell, 1985). Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Rubin ve McHugh (1987) ise seyirci ile en sevilen televizyon karakterleri arasındaki parasosyal ilişkileri belirlemek amacıyla ölçeği yeniden düzenlemiştir. Daha sonra Rubin ve Perse (1987) ise en sevilen pembe dizi karakterleriyle kurulan parasosyal etkileşimi ölçmek amacıyla özgün ölçeği 10 maddelik bir ölçeğe uyarlamıştır. Ölçeğin kültürümüze uyarlanması ise T Arda (2006) tarafından gerçekleştirilmiştir ve bu kapsamda üniversite öğrencileriyle iki pilot çalışma yapılmıştır. Bu ölçekte ise 14 madde yer almaktadır. Ölçeğin 6 maddesi Rubin ve diğerleri (1985) tarafından geliştirilen ilk özgün ölçekten, 8 maddesi ise Rubin ve Perse (1987) tarafından en sevilen pembe dizi karakterlerine uyarlanan ölçekten alınarak oluşturulmuştur.

Beşli likert tipi ölçek ile (1-Hiç Katılmıyorum ile 5-Tamamen Katılıyorum) katılımcıların parasosyal etkileşim düzeyleri değerlendirilmiş ve uyarlama çalışmasında ölçeğin iç tutarlılık kat sayısı .94 olarak bulunmuştur. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır (Arda, 2006) (Bkz. Ek 3). Bu tez kapsamında ise Arda (2006) tarafından kültürümüze uyarlanan ölçek kullanılmış ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur.

2.2.4. Parasosyal Ayrılık Ölçeği (PAÖ)

Parasosyal ayrılık ölçeği favori karakter diziden ayrıldıktan sonra, seyircilerin nasıl tepki verdiklerini değerlendirebilmek amacıyla Cohen (2003) tarafından tasarlanmıştır. Ölçek beşli Likert tipine (1- Hiç katılmıyorum, 5- tamamen katılıyorum) sahip toplamda 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte, 13. madde ters kodlanmıştır. Ölçekten alınan puanlar ile ayrılığa verilen tepkinin şiddeti doğru orantılıdır. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .80 ve .85 arasında değişmektedir. Ölçeğin parasosyal etkileşim puanları ile arasındaki korelasyon da .62 olarak bildirilmektedir (Cohen, 2003).

Ölçeğin kültürümüze uyarlaması Arda (2006) tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkçe formunun iç tutarlılık kat sayısı .89 olarak saptanmıştır (Arda, 2006) (Bkz. Ek 4). Bu tez çalışmasında Arda tarafından uyarlanan ölçek kullanılmış ve iç tutarlılık katsayısı .88 olarak bulunmuştur.

2.2.5. Bilişsel ve Davranışsal İlişki Ölçeği

Bilişsel ve Davranışsal İlişki Ölçeği izleyicilerin dizinin yayınlanmadığı zamanlarda dizi ile ilişkili olabilecek ne tür eylemlerde bulundukları ve bunları ne sıklıkla yaptıklarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir (Rubin ve Perse, 1987). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması Arda (2006) tarafından yapılmıştır. Ölçek toplamda 7 madde ve her bir madde 1 (Hiç Yapmam) ile 5 (Çok Sık Yaparım) arasında değerlendirilen Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte kullanılan dört madde (1., 2., 3. ve 4. maddeler) izleyicilerin bilişsel, üç madde de (5., 6. ve 7. maddeler) davranışsal katılım boyutunu ölçmek için oluşturulmuştur. Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır (Bkz. Ek 5). Bu çalışma kapsamında Türkçe 'ye uyarlanan form (Arda, 2006) kullanılmış ve ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .92 bulunmuştur.

2.2.6. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul-Red Ölçeği

Anne, yakın arkadaş ve romantik ilişki kabulünü ölçmek amacıyla Lac ve Luk (2019) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, kabul-red çalışmalarının daha çok ebeveyn-çocuk ilişkileri üzerinden yapılması ve literatürde hali hazırda yetişkinlerin yakın ilişkileri üzerinden kişiler arası kabulü ölçen bir ölçek bulunmaması sebebiyle geliştirilmiştir. Ölçek, 10 madde esas alınarak, bu 10'ar madde üzerinden üç farklı referans grubuna (anne, yakın arkadaş ve romantik partner) uygulanarak toplamda 30 maddelik bir ölçek geliştirilmiştir. İfadelere verilecek cevaplar 6 dereceli (1- Kesinlikle Katılmıyorum ve 6- Kesinlikle Katılıyorum) Likert tipi ölçek üzerinden değerlendirilmiştir. Alt boyutlardan alınan puan arttıkça kabul düzeyi de artmaktadır. Lac ve Luk'un yapmış olduğu çalışmada 3 alt boyutu olan yapı açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile desteklenmiştir. Her alt boyut için Cronbach alfa katsayıları anne kabulü için .98, yakın arkadaş kabulü için .95 ve romantik partner için .97 olarak elde edilmiştir. Ölçek Özey (2022) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır (Bkz. Ek 6). Türkçe 'ye uyarlama çalışmasında baba kabul boyutu da eklenerek 10'ar maddeden oluşan 40 maddelik ölçek geçerlik ve güvenirlik için sınanmıştır. Bulgular 4 alt boyutlu yapıyı hem açımlayıcı faktör analizi ile göstermiş hem de doğrulayıcı faktör analizi ile desteklemiştir.

Uyarlama çalışmasında Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları anne kabul için .97, baba kabul için .98, romantik partner kabul için .98 ve yakın arkadaş kabul için de .97 bulunmuştur. Bu tez çalışması kapsamında Özey (2022) tarafından uyarlanan ölçek kullanılmıştır. Cronbach alfa katsayıları ise anne kabul red için .95, baba kabul red için .96, romantik partner kabul red için .96 ve yakın arkadaş kabul red için ise .94 olarak bulunmuştur.

2.2.7. Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeği

Bu ölçek Liebowitz (1987) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları ise Heimberg ve arkadaşları tarafından (1999) yapılmıştır. Ölçeğin geliştirilmesindeki amaç; bireyin sosyal bir ortamda etkileşimde bulunduğu veya performans sergilediği durumlarda sosyal kaygı belirtileri göstermesi üzerine korku ve/veya kaçınma düzeylerini değerlendirmektir. Her ne kadar ölçeğin kullanım önceliği sosyal kaygı bozukluğu tanısı almış hastaları kapsa da sağlıklı bireylerde de tarama amaçlı kullanıldığı durumlar olmaktadır. Ölçekteki her bir madde, durumun ne şiddette kaygı ya da korkuya ve ne kadar kaçınmaya sebep olduğunu belirlemektedir. Dörtlü Likert tipine sahip olan ölçek korku/kaygı ve kaçınma olmak üzere 2 alt boyuttan ve toplamda 24 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca ölçekten alınan toplam puan 0-144 arasında değişmekte olup yüksek puan sosyal kaygı düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması ise Soykan, Özgüven ve Gençöz (2003) tarafından yapılmıştır (Bkz. Ek 7). Yapılan uyarlama çalışması sonucunda, ölçeğin Türkçe formunda da kaygı/korku ve kaçınma olmak üzere 2 faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Uyarlanmış ölçeğin güvenirlik sonuçları korku/kaygı için .96 ve kaçınma için .95 ve tüm ölçek içinse .98 bulunmuştur. Bu tez çalışmasında uyarlanan Türkçe form kullanılmış ve yapılan Cronbach alfa iç tutarlılık analizi sonucunda ise korku/kaygı için .94 ve kaçınma için ise .94 bulunmuştur.

2.3. İşlem

Bu tez çalışması sürecinde ilk olarak Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Onayı (E-96064710-5014.10-23141) alınmış, daha sonra veri toplama sürecine geçilmiştir. Veri toplama çevrimiçi (online) ortamda yapılmıştır. Google Forms üzerinden hazırlanan anket formunda ilk olarak bilgilendirilmiş onam formu verilerek çalışma amacı hakkında bilgi sunulmuş ve katılım onayı alınmıştır. Katılımcılardan sırasıyla Demografik Bilgi Formunu, Parasosyal Etkileşim Ölçeğini,

Parasosyal Ayrılık Ölçeğini, Bilişsel Davranışsal Katılım Ölçeğini, Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul-Red Ölçeğini ve son olarak Liebowitz Sosyal Kaygı Ölçeğini (bkz. Ek 7) doldurmaları istenmiştir. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 20 dakika sürmüştür. Araştırmanın verileri Haziran 2022- Ekim 2022 tarihleri arasında toplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Öncelikle katılımcıların ölçeklere vermiş olduğu yanıtlar SPSS programına aktarılmış ve kayıp değerlerin olup olmadığı incelenmiştir. Daha sonra verilerin normal dağılıp dağılmadığı tespit edilmiştir. Dağılımın normalliğine karar vermek için Kolmogorov-Smirnov normallik testi yapılarak 553 katılımcıdan oluşan verinin normallik dağılımı kontrol edilmiş ve normal dağılmayan sürekli değişkenler için uç değer analizi yapılmıştır. Normal dağılmayan sürekli değişkenler için z puanları hesaplanmış ve ± 3.50 'i aşan 17 katılımcının değerleri araştırma sonuçlarını etkileyebileceği sebebiyle örneklemden çıkarılarak analiz dışı bırakılmış ve veri analizi 536 kişi üzerinden yapılmıştır. Değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerini değerlendirmek için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Cinsiyetin değişkenler üzerindeki etkisini görebilmek amacıyla öncelikle basıklık ve çarpıklık değerleri incelenmiş daha sonra Bağımsız iki grup karşılaştırmasında t-testi (Independent sample t-testi) yapılmıştır. Yaşın değişkenler üzerinde oluşturabileceği farklılıkları değerlendirebilmek amacıyla ise yaş üç gruba (18-21/22-25/26-29) ayrılmış sonrasında tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Farkın kaynağının belirlenmesi için ise post hoc testlerinden Tukey testinden yararlanılmıştır.

Yerli/yabancı dizi izleme miktarı, bu dizilerden hoşlanma derecesi, sosyal medyada geçirilen süre ve dizi/karakteriyile ilgili aktivite düzeyi ile değişkenler arasındaki ilişkiyi ölçmek için varyans analizi yapılmıştır. Son olarak parasosyal etkileşim ile algılanan kişiler arası kabul red düzeyleri arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracı rolünü ölçmek için IBM SPSS Process Macro 4.1 aracılık analizi uygulaması kullanılmıştır.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, verilerin normal dağılım gösterip göstermediği incelendikten sonra araştırma hipotezleri ve soruları doğrultusunda yapılan istatistiksel işlemlere yönelik analiz bulguları sunulacaktır. Bu bağlamda öncelikle değişkenler arası ilişkiler incelenecek, daha sonra sosyodemografik bilgiler ile ilgili ilişkiler açıklanacak en son ise aracı değişken analizi sonuçlarına yer verilecektir.

3.1. Araştırma Değişkenlerine Ait Betimsel İstatistikler

Bu kısımda araştırma değişkenleri için yapılan betimsel istatistik bulguları sunulmuştur (bkz. Tablo 2). Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna göre verilerin normal dağılım sergilemediği ($p < .05$) görülmüştür. Bununla birlikte çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, basıklık ve çarpıklık değerlerinin $\pm 2,0$ arasında olmasında (George ve Mallery, 2010) değerlerin normal dağılımdan aşırı sapma göstermediği ayrıca veri sayısının da yüksek olması göz önüne alındığında analizlerin parametrik testler ile gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

Tablo 2.
Araştırma Değişkenlerine Ait Betimsel İstatistikler

Değişken	Ort.	SS	Min-Max	Çarpıklık	Basıklık
Anne Kabul-Red	4.73	1.21	1.2-6	-.94	-.03
Baba Kabul-Red	4.41	1.44	1-6	-.78	-.37
Yakın Arkadaş Kabul-Red	5.36	.77	2-6	-1.43	-1.65
Romantik Partner Kabul-Red	4.73	1.31	1-6	-1.06	.37
Parasosyal Etkileşim	2.60	.87	1.14-4.86	.38	-.74
Parasosyal Ayrılık	2.29	.83	1-4.85	.32	-.67
Bilişsel-Davranışsal Katılım	3.08	1.14	1-5	.08	.93
Sosyal Kaygı	3.93	1.23	2-7.9	.70	.36

3.2. Demografik Değişkenlere Yönelik Analizler:

Bu bölümde ilk olarak, katılımcıların dizi izleme miktarı ve dizilerden hoşlanma dereceleri incelenecek; daha sonra bu iki değer parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel-davranışsal katılım düzeyleri ile ilişkisine ait bulgulara yer verilecektir. Ardından, cinsiyet ve yaşın parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık, bilişsel-davranışsal katılım üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılacaktır. Sonraki aşamada sosyal medyada

geçirilen süre ve dizi/karakter ile ilgili aktiflik düzeyinin parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel-davranışsal katılım düzeyleri ile ilişkisine dair bulgular aktarılacaktır.

3.2.1. Katılımcıların Dizi İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi:

Çalışmada katılımcıların TV/online platformları izleme süresi, izledikleri dizi sayısı ve türleri, en sevdikleri diziler, dizilerden hoşlanma dereceleri ve sevdikleri dizi karakterlerine ilişkin sorular sorulmuştur.

Tablo 3'te görüldüğü gibi katılımcıların 227'si (%42.35) günde ortalama 1-2 saat; 61'i (%11.38) günde 3-4 saat, 16'sı (%2.99) günde 4 saatten fazla televizyon izlediklerini belirtirken, 232'si (%43,28) hiç televizyon izlemediklerini belirtmiştir. Katılımcıların bir haftada online platformlar ve televizyonda ne kadar yerli dizi izlediği incelendiğinde 216 (%40,30) katılımcının hiç izlemediği, 280'i (%52.24) 1-2 tane izlediğini ve 40 (%7,46) katılımcının ise 3 ve daha fazla sayıda yerli dizi izlediği belirlenmiştir. Hem online platformlar hem de televizyonda haftalık izlenen yabancı dizi sayısına bakıldığında katılımcıların 126'sı (%23.51) hiç izlemediğini, 322'si (%60.07) 1 ila 2 tane izlediğini ve 88'i ise (%16.42) 3ten fazla yabancı dizi izlediğini ifade etmiştir.

Yerli televizyon dizisi izlemekten hoşlanma derecelerine bakıldığında, katılımcıların 173'ü (%32.28) yerli televizyon dizisi izlemekten hiç hoşlanmadıklarını; 175'i (%32.65) hoşlanmadığını; 111'i (20,71) hoşlanıp hoşlanmama konusunda kararsız kaldığını; 40'ı (%7.46) hoşlandığını; 37'si (%6.90) ise çok hoşlandığını söylemiştir. Online platformlarda yerli dizi izlemekten hoşlanma dereceleri incelendiğinde, katılımcıların 105'i (%19.59) hiç hoşlanmadığını, 97'si (%18.10) hoşlanmadığını, 119'u(22,20) ne hoşlanıp ne hoşlanmadığını, 109'u(20.34) hoşlandığını ve 106'sı (19.78) ise online platformda yerli dizi izlemekten çok hoşlandığını belirtmiştir.

Katılımcıların yabancı televizyon dizilerini izlemekten ne derece hoşlandıkları incelendiğinde 77'si (%14.37) hiç hoşlanmadığını, 68'si(12.69) hoşlanmadığını, 84'ü(15.67) kararsız kaldığını, 134'ü (%25) hoşlandığını ve 173'ü de (32.28) çok hoşlandığını ifade etmiştir. Online platformlarda yabancı dizi izlemekten hoşlanma dereceleri incelendiğinde katılımcılardan 56'sı(10.45) hiç hoşlanmadığını, 43'ü(%8.02) hoşlanmadığını, 58'i(10.82) ne hoşlanıp ne hoşlanmadığını, 136'sı(%25.37) hoşlandığını, 243'ü (%45.34) çok hoşlandığını belirtmiştir.

Bunlara ek olarak, katılımcıların en sevdikleri yerli, yabancı diziler ve en sevdikleri karakterlere ilişkin bilgiler Ek-8, Ek-9, Ek-10, Ek-11’de gösterilmiştir.

Tablo 3.
Dizi İzleme Alışkanlıklarına İlişkin Dağılım

Değişken	Grup	n	%
Günlük Televizyon izleme (ort)	Hiç izlemem	232	43.28
	1-2 saat	227	42.35
	3-4 saat	61	11.38
	4+	16	2.99
Yerli Televizyon dizilerini izlemekten	Hiç Hoşlanmam	173	32.28
	Hoşlanmam	175	32.65
	Kararsızım	111	20.71
	Hoşlanırım	40	7.46
	Çok Hoşlanırım	37	6.90
Online platformda yerli dizi izlemekten	Hiç Hoşlanmam	105	19.59
	Hoşlanmam	97	18.10
	Kararsızım	119	22.20
	Hoşlanırım	109	20.34
	Çok Hoşlanırım	106	19.78
Yabancı TV dizilerini izlemekten	Hiç Hoşlanmam	77	14.37
	Hoşlanmam	68	12.69
	Kararsızım	84	15.67
	Hoşlanırım	134	25.00
	Çok Hoşlanırım	173	32.28
Online platformda yabancı dizi izlemekten	Hoşlanmam	43	8.02
	Kararsızım	58	10.82
	Hoşlanırım	136	25.37
	Çok Hoşlanırım	243	45.34
	Çok Hoşlanırım	243	45.34
İzlenilen toplam yerli dizi miktarı (bir hafta)	Hiç izlemem	216	40.30
	1-2 tane	280	52.24
	3+	40	7.46
İzlenilen toplam yabancı dizi miktarı (bir hafta)	Hiç izlemem	126	23.51
	1-2 tane	322	60.07
	3+	88	16.42

3.2.1.1. Kişilerin Haftalık İzlediği Yerli Dizi Miktarı İle Ölçeklerin Karşılaştırılması

Kişilerin bir haftada izlediği yerli dizi miktarı ile parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım ölçekleri arasındaki ilişkiye tek yönlü varyans analizi ile bakılmıştır. Uygulanan varyans analizi sonuçlarına göre parasosyal etkileşim ve bilişsel davranışsal katılım ölçek puanları ile kişilerin haftalık yerli dizi izleme sıklıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($p = .07$).

Öte yandan parasosyal ayrılık ölçek puanlarına bakıldığında parasosyal ayrılık ölçek puanları kişilerin haftalık yerli dizi izleme sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermektedir ($F(2, 535) = 4.95, p = .01$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testine göre haftada hiç yerli dizi izlemeyen kişilerin parasosyal ayrılık ölçek puanlarının haftada 1-2 tane dizi izleyen kişilere göre anlamlı biçimde daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4.
Ölçek Puanlarının Haftalık İzlenen Yerli Dizi Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

	Grup	N	$\bar{X} \pm Ss$	F	p	Fark
Parasosyal Etkileşim Ölçeği	Hiç İzlemem	216	2.5 ± .90	3.00	.05	
	1-2 tane	280	2.64±0.84			
	3+	40	2.86±0.85			
Parasosyal Ayrılık Ölçeği	Hiç İzlemem	216	2.17±0.83	4.95	.01	1<2
	1-2 tane	280	2.37±0.82			
	3+	40	2.50±0.78			
Bilişsel Davranışsal Katılım Ölçeği	Hiç İzlemem	216	2.95±1.18	2.63	.07	
	1-2 tane	280	3.19±1.10			
	3+	40	3.05±1.21			

3.2.1.2. Kişilerin Haftalık İzlediği Yabancı Dizi Miktarı İle Ölçeklerin Karşılaştırılması:

Haftalık izlenen yabancı dizi miktarıyla ölçek puanları karşılaştırıldığında ise; parasosyal etkileşim ölçek puanları kişilerin haftalık yabancı dizi izleme sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermektedir ($F(2,535) = 18.14, p = .01$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testine göre haftada hiç yabancı dizi izlemeyen kişilerin parasosyal etkileşim ölçek puanlarının; haftada 1-2 tane izleyen ve haftalık 3'ten fazla yabancı dizi izleyen kişilere göre anlamlı biçimde daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca haftada 1-2 tane yabancı dizi izleyen

kişilerin de haftalık 3'ten fazla yabancı dizi izleyen kişilere göre parasosyal etkileşim puanları anlamlı biçimde daha düşük bulunmuştur.

Benzer şekilde parasosyal ayrılık ölçek puanları kişilerin haftalık yabancı dizi izleme sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermektedir ($F(2,535) = 8.14, p = .01$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testine göre haftada hiç yabancı dizi izlemeyen kişilerin parasosyal ayrılık ölçek puanları haftada 1-2 tane izleyen ve haftalık 3'ten fazla yabancı dizi izleyen kişilere göre anlamlı biçimde daha düşüktür.

Bilişsel davranışsal katılım ölçek puanları da kişilerin haftalık yabancı dizi izleme sıklıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermektedir ($F(2,535) = 15.97, p = .01$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testine göre haftada hiç yabancı dizi izlemeyen kişilerin bilişsel davranışsal katılım ölçek puanlarının haftada 1-2 tane izleyen ve haftalık 3'ten fazla yabancı dizi izleyen kişilere göre anlamlı biçimde daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca haftada 1-2 tane yabancı dizi izleyen kişilerin de haftalık 3'ten fazla yabancı dizi izleyen kişilere kıyasla bilişsel davranışsal katılım ölçek puanlarının anlamlı biçimde daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5.
Ölçek Puanlarının Haftalık İzlenen Yabancı Dizi Sıklığına Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

	Grup	N	$\bar{X} (SS)$	<i>F</i>	<i>p</i>	Fark
Parasosyal etkileşim ölçeği	Hiç izlemem ¹	126	2.32±.80	18.14	.01	1<2,3
	1-2 tane ²	322	2.61±.85			2<3
	3+ ³	88	3.02±.90			
Parasosyal ayrılık ölçeği	Hiç izlemem ¹	126	2.13±.90	8.14	.01	1,2<3
	1-2 tane ²	322	2.29±.80			
	3+ ³	88	2.58±.75			
Bilişsel davranışsal katılım ölçeği	Hiç izlemem ¹	126	2.63±1.09	15.97	.01	1<2,3
	1-2 tane ²	322	3.16±1.14			2<3
	3+ ³	88	3.45±1.07			

3.2.1.3. Kişilerin Yerli-Yabancı Dizilerden Hoşlanma Düzeyi İle Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Parasosyal etkileşim ile yerli televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p=.08$). Parasosyal etkileşim puanları ile online platformda yerli televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r =.14$); yabancı televizyon dizileri izlemekten hoşlanma düzeyleri ile pozitif yönde düşük düzeyde ($r = .21$); online platformda yabancı dizi izlemekten hoşlanma düzeyi arasında ise pozitif yönde orta düzeyde ($r = .24$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p =.01$).

Parasosyal ayrılık ölçek puanları ile yerli televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r =.15$), online platformda yerli televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r =.14$), yabancı televizyon dizileri izlemekten hoşlanma düzeyleri ile pozitif yönde düşük düzeyde ($r = .14$), online platformda yabancı dizi izlemekten hoşlanma düzeyi arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r =.17$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p = .01$).

Bilişsel davranışsal katılım ölçek puanları ile yerli televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0,05$). Bilişsel davranışsal katılım ölçek puanları ile online platformda yerli televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r = .17$), yabancı televizyon dizileri izlemekten hoşlanma düzeyleri ile pozitif yönde düşük düzeyde ($r = .21$), online platformda yabancı dizi izlemekten hoşlanma düzeyi arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r = .26$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p =.01$).

Tablo 6.
Ölçek Puanları ile Dizilerden Hoşlanma Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

	Yerli televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyi	Online platformda yerli dizi izlemekten hoşlanma düzeyi	Yabancı televizyon dizilerini izlemekten hoşlanma düzeyi	Online platformda yabancı dizi izlemekten hoşlanma düzeyi
Parasosyal etkileşim ölçeği	.07	.14*	.21*	.24*
Parasosyal ayrılık ölçeği	.15*	.14*	.14*	.17*
Bilişsel davranışsal katılım ölçeği	.03	.17*	.21*	.26*

* $p < .05$

3.2.2. Ölçeklerden Alınan Puanların Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından İncelenmesi

Öncelikle, parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım düzeyleri üzerinde cinsiyet temel etkisinin anlamlı olup olmadığı analiz edilmiştir. Bu bağlamda uygulanan bağımsız örneklem t test analizi sonuçlarına göre; parasosyal etkileşim ölçeği, parasosyal ayrılık ölçeği ve bilişsel davranışsal katılım ölçek puanları kişilerin cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir ($p > .05$). (Bkz. Tablo 7). Kadın erkek arası farkın fazla olması sebebiyle daha sonra Bootstrap 1000 ile yeniden örneklem yapılmıştır ($p > .05$).

Tablo 7.
Ölçek Puanlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

	Grup	N	$\bar{X} \pm Ss$	t	p	GA %95 (L –U)
Parasosyal Etkileşim Ölçeği	Kadın	447	2,61±0,87	-0,14	0,89	-.190- .195
	Erkek	89	2,60±0,89			
Parasosyal Ayrılık Ölçeği	Kadın	447	2,28±0,82	0,93	0,35	-.100-.302
	Erkek	89	2,37±0,87			
Bilişsel Davranışsal Katılım Ölçeği	Kadın	447	3,05±1,14	1,36	0,17	-.087-.453
	Erkek	89	3,23±1,18			

Ölçek puanları ile yaş arasındaki ilişkiye bakıldığında ise öncelikle kişilerin yaşları 18-21/22-25/26-29 olmak üzere üç gruba ayrılmış ve bu şekilde analizlerde kullanılmıştır. Yapılan tek yönlü varyans analizine göre parasosyal etkileşim ölçek puanları kişilerin yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermektedir ($F(2, 535) = 4.39, p=.01$). Farkın hangi yaş grupları arasında olduğunu anlamak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testine göre 26 ve üzeri yaşa sahip kişilerin parasosyal etkileşim ölçek puanlarının 18-21 yaş arası kişilere göre anlamlı biçimde daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım ölçek puanları kişilerin yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermemektedir ($p>.05$). (Bkz. Tablo 8).

Tablo 8.
Ölçek Puanlarının Yaşa Göre Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

	Grup	N	$\bar{X} \pm Ss$	<i>F</i>	<i>p</i>	Fark
Parasosyal etkileşim ölçeği	18-21 ¹	52	2.82±.92	4.39	.013	3<1
	22-25 ²	249	2.67±.86			
	26+ ³	235	2.49±.86			
Parasosyal ayrılık ölçeği	18-21 ¹	52	2.43±.89	1.04	.35	
	22-25 ²	249	2.31±.80			
	26+ ³	235	2.25±.84			
Bilişsel davranışsal katılım ölçeği	18-21 ¹	52	3.11±1.11	.47	.62	
	22-25 ²	249	3.13±1.14			
	26+ ³	235	3.03±1.16			

3.2.3. Sosyal Medyada Geçirilen Süre ve Dizi/Karakter İle İlgili Aktivite Düzeyi

Bu kısımda sosyal medyada geçirilen süre ve dizi/karakter ile ilgili aktivite düzeyinin parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel-davranışsal katılım düzeyleri ile ilişkisine dair bulgular aktarılacaktır. Yapılan korelasyon analizine göre; sosyal medyada geçirilen süre ve dizi/karakter ile ilgili aktivite düzeyi ile parasosyal etkileşim ölçek puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r = .63$), parasosyal ayrılık ölçek puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r = .63$) ve bilişsel davranışsal katılım

ölçek puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r = .48$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p = .01$). (Bkz. Tablo 9)

Katılımcıların en çok tercih ettikleri sosyal medya platformu ve burada geçirdikleri süreler bakıldığında ise 259 katılımcının (%46.86) en fazla Instagram'ı kullandıkları ve günde ortalama 5-6 saat bu platformda vakit geçirdikleri belirlenmiştir. Benzer şekilde 178 katılımcı (%32.18) da Twitter platformunu tercih etmiş ve günde ortalama 4-5 saat Twitter'da gezindiklerini ifade etmişlerdir. Facebook ise 96 katılımcı (%17.35) ile en çok tercih edilen üçüncü sosyal medya platformu olmuştur. Katılımcılar günde ortalama 2-3 saatlerini bu platformda harcadıklarını söylemişlerdir. Son olarak ise 20 katılımcı (%3.61) en çok kullandıkları platformu TikTok olarak belirtmiş ve günde ortalama 1-2 saatlerini video izleyerek harcadıklarını söylemişlerdir. (Bkz. Ek 12).

Tablo 9.
Ölçek Puanları ile Sosyal Medyada Geçirilen Süre ve Dizi/Karakter İle İlgili
Aktiflik Düzeyleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

	Sosyal medyada geçirilen süre ve dizi/karakter ile ilgili aktiflik düzeyi
Parasosyal etkileşim ölçeği	.63
Parasosyal ayrılık ölçeği	.63
Bilişsel davranışsal katılım ölçeği	.48

3.3. Araştırma Değişkenleri Arası Korelasyonlar

Bu bölümde parasosyal etkileşim ile anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner kabul reddi, sosyal kaygı ve yaş değişkenleri arası ilişkiler açıklanacaktır.

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarına göre parasosyal etkileşim ile anne kabul red düzeyi arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r = -.08$), baba kabul red düzeyi arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r = -.08$), partner kabul red puanları ile ise negatif yönde düşük düzeyde ($r = -.11$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p < .05$). Yakın arkadaş kabul red puanları ile parasosyal etkileşim puanları arasındaysa istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p > .05$). (Bkz. Tablo 10) Bu sonuçlara göre “Üniversite öğrencilerinin anne-baba, yakın arkadaş ve romantik partner kabulü arttıkça

parasosyal etkileşime girme isteği azalacaktır” hipotezi yakın arkadaş bulguları hariç doğrulanmış oldu.

Parasosyal etkileşim ile sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi incelemek için korelasyon analizi yapılmıştır. Buna göre parasosyal etkileşim puanları ile kaygı puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r = .14$), kaçınma puanları arasında pozitif yönlü düşük düzeyde ($r = .12$), toplam kaygı kaçınma puanları arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r = .14$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya çıkmış ve araştırma hipotezi doğrulanmıştır ($p < .05$). (Bkz. Tablo 10)

Anne kabul red düzeyi ile kaygı puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -.15$), kaçınma puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -.14$), toplam kaygı kaçınma puanları arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r = -.15$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p < .05$). Baba kabul-red puanları ile kaygı, kaçınma ve toplam kaygı kaçınma puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($p > .05$). Yakın arkadaş kabul-red puanları ile kaygı puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -.11$), kaçınma puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -.14$), toplam kaygı kaçınma puanları arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r = -.13$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .05$). Son olarak romantik partner kabul-red düzeyi ile kaygı puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -.11$), kaçınma puanları arasında negatif yönlü düşük düzeyde ($r = -.12$) ve toplam kaygı kaçınma puanları arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r = -.12$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır ($p < .05$). (Bkz. Tablo 10).

Yaş ile yetişkinlerde kişiler arası kabul red (anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner) ve sosyal kaygı (kaygı, kaçınma ve toplam kaygı kaçınma) puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır ($p > .05$). Öte yandan parasosyal etkileşim puanları ile yaş arasında negatif yönde düşük düzeyde ($r = -.12$) istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .05$). (Bkz. Tablo 10).

Tablo 10.
Araştırma Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Analizi

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Anne Kabul Red	-								
2.Baba Kabul Red	.39**	-							
3.Arkadaş Kabul Red	.25**	.24**	-						
4.Partner Kabul Red	.20**	.16**	.21**	-					
5.Parasosyal Etkileşim	-.09*	-.08	.04	-.11**	-				
6.Sosyal Kaygı	-.15**	-.03	-.11*	-.11**	.14**	-			
7.Sosyal Kaçınma	-.14**	-.06	-.14**	-.12**	.12**	.88**	-		
8.Sosyal Kaygı	-.15**	-.04	-.13**	-.12**	.14**	.97**	.97**	-	
9.Yaş	-.05	-.05	-.04	.05	-.12**	-.08	-.04	-.06	-

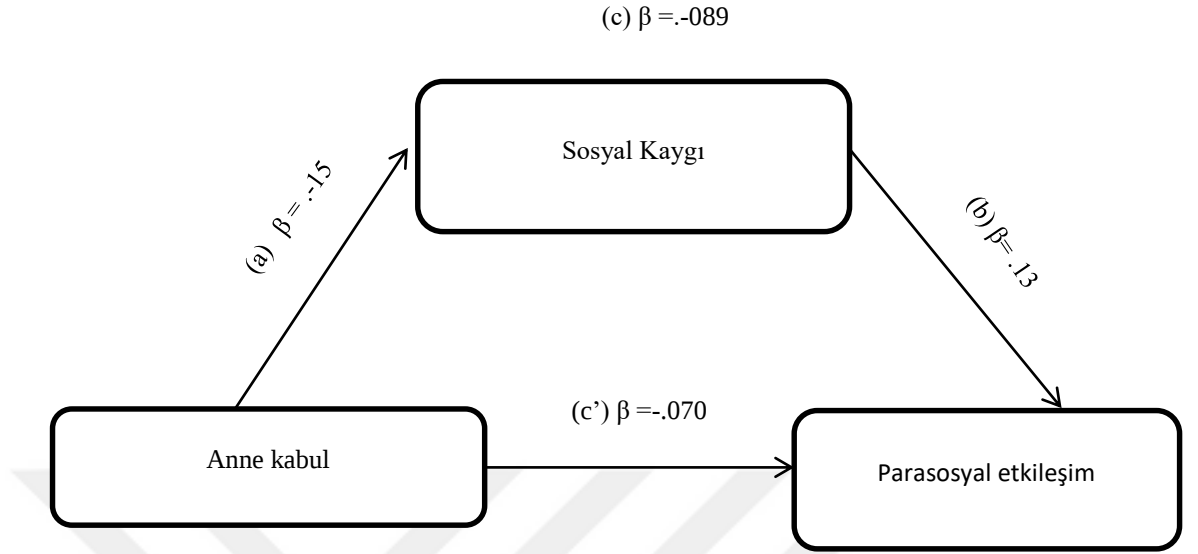
* $p < .05$, ** $p < .01$,

3.4. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul Red ile Parasosyal Etkileşim Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi

Analizlerin bu aşamasında üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşim düzeyleri ile, anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner tarafından sergilenen kabul-red tutumları arasındaki ilişkide sosyal kaygı düzeyinin aracı rolünün olup olmadığını incelenecektir.

Yapılan analizlerde bağımlı değişken parasosyal etkileşim, bağımsız değişken kişiler arası kabul red (anne, baba, yakın arkadaş ve romantik partner) ve aracı değişken ise sosyal kaygı olarak modele dahil edilmiştir. Bootstrap yöntemi ile 5000 yeniden örnekleme yapılarak aracı değişken yorumlanmış ve bulgular %95 güven aralığında incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda toplam, doğrudan ve dolaylı etkiler ortaya çıkmış, bu çalışma kapsamında aracılık etkisi dolaylı etki bulgularına göre değerlendirilmiştir. Buna göre bu dolaylı etkinin alt ve üst değerlerinin sıfırı içermemesi aracılık etkisinin olduğunu göstermektedir (Darlington ve Hayes, 2017; Hayes, 2018).

3.4.1 Parasosyal Etkileşim İle Anne Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkeninin Aracılık Etkisi

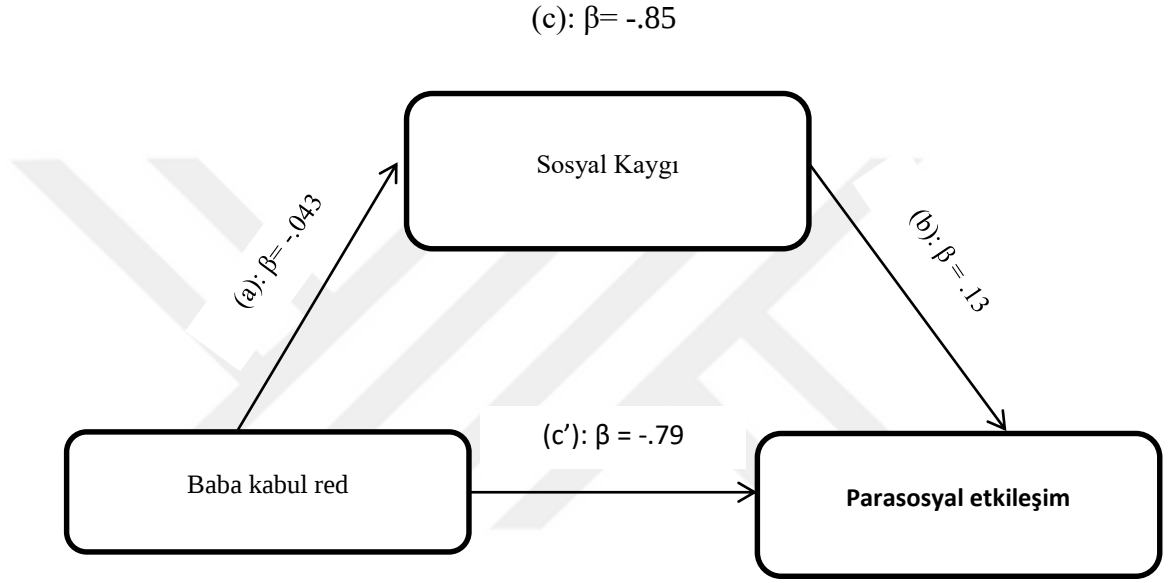
Şekil 4. Parasosyal Etkileşim İle Anne Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkeninin Aracılık Etkisi

Analiz sonucunda oluşan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(-1, 6349) = 6,4834, p = .0017$) ve varyansın %2 sini açıkladığı görülmektedir.

Değişkenler arası yollar incelendiğinde ilk olarak anne reddinin artmasının sosyal kaygıyı arttırdığı (a: $\beta = -.152$ %95 GA $[-.237, -.067.]$, $t = -3,5075, p = .0005$) ve sosyal kaygının artmasının da parasosyal etkileşime girmeyi arttırdığı (b: $\beta = .090$ %95 GA $[.0294-.1495]$, $t = 2,9268, p = .0036$) görülmektedir. Sosyal kaygının aracılık etkisinin analiz sonuçlarında yer alan Bootstrap güven aralıkları incelendiğinde; sosyal kaygının aracılık etkisinin (dolaylı etki) olduğuna yönelik (ab: $-.0136$, SH = $.0063$, %95 GA $[-.0279, -.0034]$ bulguya rastlanmıştır. Son olarak, sosyal kaygının etkisi kontrol edildiğinde (doğrudan etki), anne kabul red ile parasosyal etkileşim arasında anlamlı bir ilişki olduğu anne reddinin parasosyal etkileşime girmeyi arttırdığı (c': $\beta = -.064$ %95 GA $[-.1251, -.0037]$). Buna göre dolaylı etkinin anlamlı olduğu, yetişkinlerde kişiler arası kabul red (anne) ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkeninin aracılık ettiği tespit edilmiş ve hipotez desteklenmiştir.

3.4.2. Parasosyal Etkileşim İle Baba Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkeninin Aracılık Etkisi

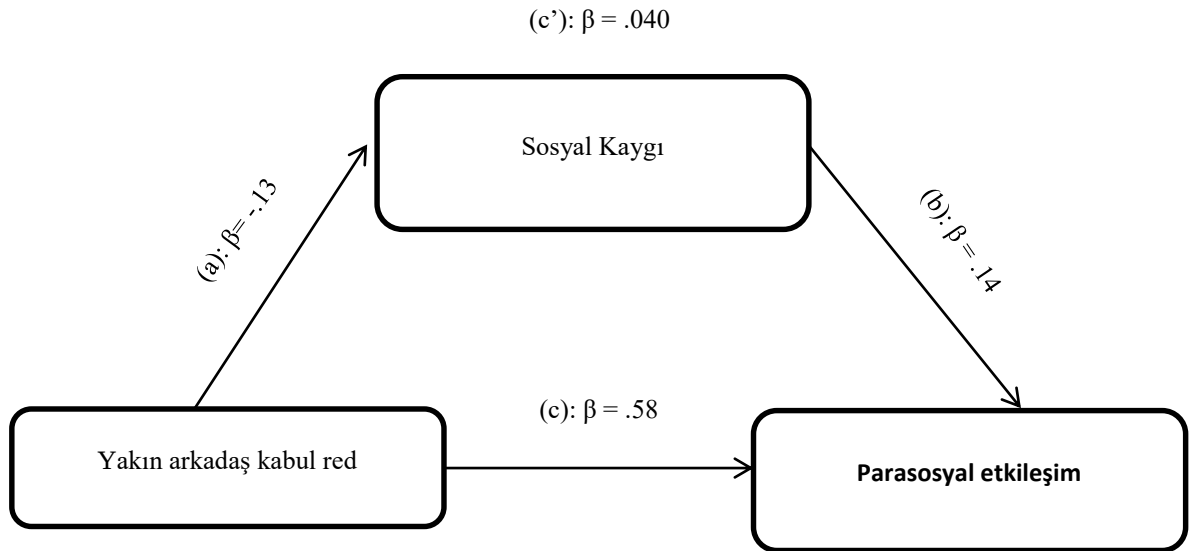
Yetişkinlerde kişiler arası kabul red ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkeninin aracı rolüne ilişkin kurulan regresyon modeli Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralıklarına göre dolaylı etkinin anlamlı olmadığı, yetişkinlerde kişiler arası kabul red (baba) ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkeninin aracılık rolü olmadığı tespit edilmiştir ($b = -.0035$ %95 GA $[-.0113, .0034]$).

Şekil 5. Parasosyal Etkileşim İle Baba Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkeninin Aracılık Etkisi

3.4.3. Parasosyal Etkileşim İle Yakın Arkadaş Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkeninin Aracılık Etkisi

Yetişkinlerde kişiler arası kabul red ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkeninin aracı rolüne ilişkin kurulan regresyon modeli Bootstrap tekniği ile elde edilen güven aralıklarına göre dolaylı etkinin anlamlı olmadığı, yetişkinlerde kişiler arası kabul red (yakın arkadaş) ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkeninin aracılık etmediği tespit edilmiştir ($b = -.0208$ %95 GA $[-.0374, .0040]$).

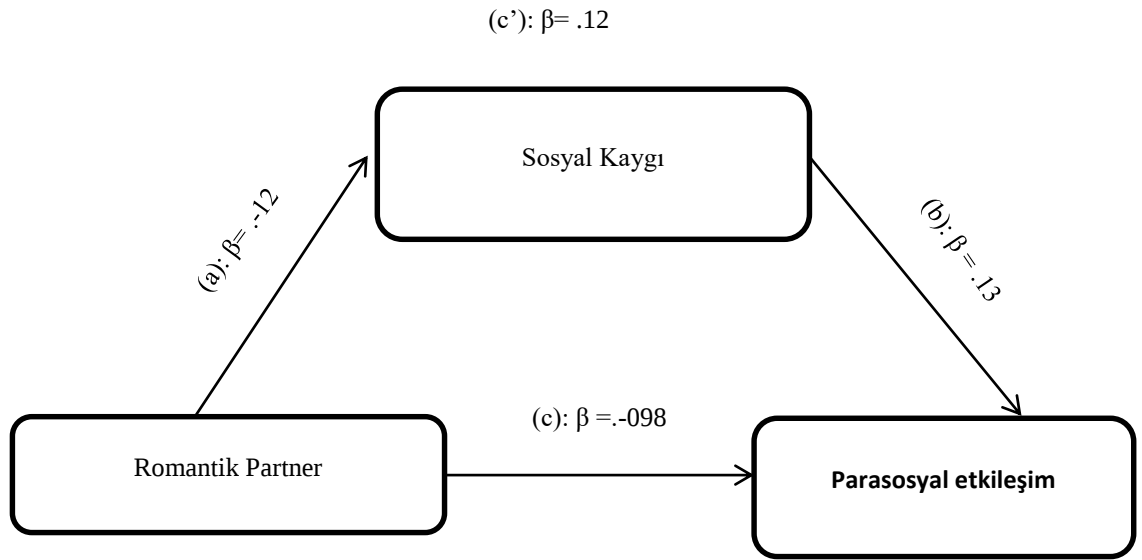

Şekil 6. Parasosyal Etkileşim İle Yakın Arkadaş Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi

3.4.4. Parasosyal Etkileşim İle Romantik Partner Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi

Analiz sonucunda oluşan modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur ($F(-2, 6346) = 6,9414, p = .0087$) ve varyansın % 12 sini açıkladığı görülmektedir.

Değişkenler arası yollar incelendiğinde ilk olarak romantik partner reddinin artmasının sosyal kaygıyı arttırdığı ($a: \beta = -.123$ %95GA $[-.1952, -.0365], t = -2,87, p = .004$) ve sosyal kaygının artmasının da parasosyal etkileşime girmeyi arttırdığı ($b: \beta = .13$ %95 GA $[.0288, .1482], t = 2,9112, p = .0038$) görülmektedir. Sosyal kaygının aracılık etkisinin analiz sonuçlarında yer alan Bootstrap güven aralıkları incelendiğinde; sosyal kaygının aracılık etkisinin (dolaylı etki) olduğuna yönelik ($ab: -.0102, SH = .0051, \%95 \text{ GA } [-.0219, -.0018]$) bulguya rastlanmıştır. Son olarak, sosyal kaygının etkisi kontrol edildiğinde (doğrudan etki), romantik partner kabul red ile parasosyal etkileşim arasında anlamlı bir ilişki olduğu romantik partner reddinin parasosyal etkileşime girmeyi arttırdığı ($c': \beta = -.089$ %95 GA $[.0288, .1482]$). Buna göre dolaylı etkinin anlamlı olduğu, yetişkinlerde kişiler arası kabul red (romantik partner) ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygı değişkenin aracılık ettiği tespit edilmiş ve hipotez desteklenmiştir.

Şekil 7. Parasosyal Etkileşim İle Romantik Partner Kabul Red Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisi

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu tez çalışmasının temel amacı; üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşim ile kişiler arası ilişkilerden algıladıkları kabul-red düzeyleri arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracı rolünü incelemektir. Ayrıca tez çalışması kapsamında parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım düzeylerinin sosyo-demografik özellikler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı da çalışılmıştır. Son olarak ise üniversite öğrencilerinin sosyal medya kullanımlarında izledikleri diziler ve favori karakterlerine yönelik eylemlerde aktiflik düzeyleri betimsel olarak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu bölümde çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan analizlerin bulguları literatür ile birlikte ele alınmış ve tartışılmıştır. Öncelikle demografik özellikler ile ilişkili bulgular ele alınmıştır. Daha sonra değişkenler arası korelasyon sonuçları ve son olarak ise aracı değişken analiz sonuçları tartışılmış, araştırmanın sınırlılıkları ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

4.1. Demografik Değişkenlere Yönelik Analiz Bulgularının İncelenmesi:

4.1.1. Katılımcıların Dizi İzleme Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi:

Yaşları 18-29 arasında değişen üniversite öğrencileri ile yapılan anket sonuçlarına göre katılımcıların büyük bir kısmı günde 1-2 saat televizyon izlediklerini kalan diğer kısım ise hiç televizyon seyretmediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların yabancı televizyon dizilerini izlemekten daha çok hoşlandığı, yerli dizi izleme miktarının yabancı dizilere kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür. Benzer şekilde online platformlarda da yabancı diziler, yerli dizilere kıyasla daha çok tercih edilmiştir. Haftalık olarak televizyon veya online platformlarda izlenen yerli/yabancı dizi miktarlarına bakıldığında ise katılımcıların büyük çoğunluğunun haftada 1-2 diziyi izlediği görülmüştür.

Dizi izlemeye ayrılan süre ile parasosyal etkileşim arasında güçlü bir ilişki olduğu bilinmektedir. Yapılan bu tez çalışması kapsamında da dizi izleme sıklığı yerli ve yabancı diziler olarak iki düzeyde ele alınmış; parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve

bilişsel davranışsal katılım ile olan ilişkisi değerlendirilmiştir. Haftalık izlenen yerli dizi miktarına göre; parasosyal etkileşim ve bilişsel davranışsal katılım arasında anlamlı bir fark bulunamazken, parasosyal ayrılık puanları açısından bakıldığında ise hiç dizi izlemeyenlere kıyasla haftada 1-2 dizi izleyenlerin ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu tür bir sonucun ortaya çıkmasında katılımcıların büyük çoğunluğunun yerli dizi izlemekten hoşlanmayışı etkili olabilir. Haftalık izlenen yabancı dizi miktarına göre parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım için anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. Çalışma bulgularına göre haftada 1-2 yabancı dizi izleyen kişilerin haftalık 3'ten fazla yabancı dizi izleyen kişilere kıyasla parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım ölçek puanları anlamlı olarak daha düşüktür.

Çeşitli online platformların kurulması ve burada yayınlanan programların çeşitliliği ile birlikte özellikle genç yetişkinlik dönemindeki bireyler bu tür platformları daha fazla tercih eder hale gelmiş, televizyon izleme alışkanlıkları bir nebze azalmıştır. Yine de birey sevdiği karakteri görebilmek için gerek televizyon karşısında gerekse online platformlarda fazlasıyla vakit geçirmektedir. Geçirilen sürenin artmasıyla birlikte de izleyicinin favori karaktere daha fazla bağlanması ve parasosyal ilişkilerini güçlendirmesi beklenen bir durumdur. Bu bağlamda sunulan tez çalışmasının sonuçları literatürle (Auter ve Palmgreen, 2000; Cohen, 2004; Greenwood, 2008; Lather ve Moyer-Guse, 2011; Rubin ve McCough, 1987; Schippa ve ark., 2007) uyumludur. Öte yandan televizyondaki yabancı ve online platformda yayınlanan hem yerli hem de yabancı dizilerinden hoşlanma derecesinin parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılımın güçlü bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir.

Literatüre bakıldığında yerli dizilerin normalde daha fazla sevilmesi beklenmektedir. Çünkü yerli dizilerdeki karakterler kültürel anlamda seyirci ile aynı gruba aittir. Bu da seyircinin kendini medya karakterinin yerine koymasını kolaylaştırır. Aynı şekilde seyirciler ile favori karakterlerin hayata bakış açıları ve yaşadığı deneyimler açısından algılanan benzerliğin yüksek olmasının, parasosyal etkileşimi artırdığından söz edilmektedir (Hoffner ve Buchanan, 2005; Rubin ve McHugh, 1987, Shen, 2009; Tian ve Hoffner, 2010). Bu çalışma kapsamında literatürden farklı olarak yerli diziler ile parasosyal etkileşim arasında anlamlı bir ilişki çıkmamasının öncelikli nedeni araştırmaya katılan kişilerin yaş aralığı ya da örneklemin sadece belirli bir grubu temsil etmesi olabilir.

Bu bağlamda, yaşları 18-29 arasında değişen üniversite öğrencileri teknolojik gelişmeler, çağa ayak uydurma çabaları ve farklı kültürleri tanıma arzuları ile yabancı dizi seyretmeyi daha fazla tercih ediyor olabilirler. Diğer taraftan sosyal medyanın bu tür dizilere yönelik tartışma ya da çeşitli paylaşımların yapıldığı sayfalarının etkisi de olabileceği düşünülmektedir. Sosyal medyada bu dizilerle ilgili çeşitli tartışmaların popüler olması, belirli sahnelerdeki sözel ifadeler, mimik ve jestlere yapılan yorumların çok yoğun paylaşılması bu dizileri merak etmeye ve izlemeye itiyor olabilir.

En sevilen yerli/yabancı diziler ile en sevilen karakterlere bakıldığında ise yayınlanan diziler arasında Yargı, Leyla ile Mecnun, Yasak Elma, Fi gibi yerli diziler en çok tercih edilirken; yabancı dizilerde ise Friends, Brooklyn 9-9, How I Met Your Mother gibi daha çok komedi türü beğenilmiştir. En beğenilen karakterler ise Yılmaz (GİBİ), Yıldız (Yasak Elma), Chandler (Friends), Berney (How I Met Your Mother) olmuştur. Seyircinin hangi medya karakterini seveceğine karar vermesinde bazı faktörler etkili olmaktadır. Çekici bir karakter seyircinin daha fazla ilgisini çekmektedir. Dizi karakterinin nasıl davrandığı, nasıl yaşadığı da seyircinin dikkat ettiği unsurlardan bazılarıdır (Cohen, 1999). Arda'nın (2006) karakterin algılanan özelliklerinin (güç, fiziksel çekicilik vb.) karakter ile empati kurma üzerinde etkisi olduğu yönündeki bulgusu da bu durumu destekler niteliktedir. Ancak, bu çalışma kapsamında sevilen karakterler ile ilişkili daha detaylı bir soru sorulmadığı,- örneğin neden o karakterleri tercih ettikleri vb.), için sadece betimsel olarak bakılmıştır.

4.2.2. Ölçeklerden Alınan Puanların Yaş ve Cinsiyet Değişkenleri Açısından Değerlendirilmesi:

Bu çalışma kapsamında yaş grupları üç gruba ayrılarak (18-21, 22-25 ve 26-29) analizler yapılmıştır. Yaşa bağlı farkların incelendiği analizler sonucunda sadece parasosyal etkileşim için bir yaş farkı gözlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre 18-21 yaşlarındaki bireylerin parasosyal etkileşim puanları, 26-29 yaşları arasındakilerden daha yüksektir. Böylece yaşın artmasıyla birlikte üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşime girme isteğinin azalacağı yönündeki hipotez desteklenmiştir. Öte yandan parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılım değişkenleri ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu durum çalışmanın yaş aralığının sınırlı olması ile açıklanabilir. Literatüre bakıldığında geniş yaş aralığının tercih edildiği çalışmalarda genellikle gençlerin daha fazla parasosyal etkileşime girdiği bulunmuştur. Yoğun parasosyal bağlar geliştiren gençlerin parasosyal ayrılığa verdiği tepkinin de yoğun

olduğu, yaşanan ayrılık sonrası olumsuz duygulanımlarının arttığı belirtilmiştir Benzer şekilde bu kişilerin parasosyal katılımları da daha fazladır. Dizi ve favori karakter ile ilgili bilişsel ve davranışsal olarak fazla mesai harcadıkları bilinmektedir.

Diğer taraftan cinsiyete göre yapılan analiz sonuçları her üç değişken içinde fark olmadığını göstermiştir. Bu sonuçların literatürle benzer olmadığı görülmektedir. Yapılan istatistiksel analizlerde iki gruptaki örneklem sayıları dikkate alınarak Bootstrap yöntemi tercih edilse de katılan katılımcıların büyük çoğunluğunun kadınlardan oluşması, erkeklerin azınlıkta kalması anlamlı bir fark çıkmamasına sebep olmuş olabilir. Bu nedenle sonuçlar dikkatli değerlendirilmelidir.

4.2.3. Sosyal Medyada Geçirilen Süre ve Dizi/Karakter İle İlgili Aktivite Düzeyinin İncelenmesi:

Bu çalışma kapsamında katılımcıların sosyal medyada geçirme süreleri ve dizi/karakter ile ilgili sosyal medyada ne kadar aktif olduklarıyla ilgili elde edilen puan ile parasosyal etkileşim, parasosyal ayrılık ve bilişsel davranışsal katılımı arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Sosyal medyanın gelişmesi, birçok insanın zamanının çoğunu bu mecralarda geçirmesi dizi sektörünün de dikkatini çekmiştir. Açılan resmi hesaplardan dizi fragmanları, bölüme ait kısa videolar, kamera arkası görüntüleri, dizi öncesi bazı kısa etiketler paylaşılması seyircinin ilgisini sıcak tutmayı başarmaktadır. Dizi ve karaktere istediği her an ulaşabilen seyirci onlarla olan bağını gittikçe güçlendirmektedir. Hal böyle olunca dizi veya karakter adına hayran sayfaları açmaya, olumsuz yorumlara cevap vermeye, dizi ve karakter ile ilgili reklam yapmaya başlayacaktır. Bu tarz bir aktivitede bulunmak ise kişinin parasosyal etkileşim düzeyini arttırmaktadır. Bu çalışma sonucunda da elde edilen sonuçlar destekler niteliktedir.

Günümüzde dizinin fragmanı yayınlandığında, dizi saatinde veya dizi karakteri ile ilgili bir haber çıktığında sosyal medyada bir hareketlilik yaşanmaktadır. Kişiler o olay hakkında yorumlar yapmakta, dizinin diğer hayranlarıyla fikir alışverişinde bulunabilmektedir. Özellikle sosyal açıdan gerçek ilişkiler kuramamış bireyler sanal ortamda edindiği yapay arkadaşlıklarla mutlu olmakta ve bir nevi sosyal destek sağlamaktadırlar. Parasosyal etkileşimi güçlendiren bir başka faktör ise medya karakterinin davranışlarının önceden tahmin edilebilir olmasıdır. (Horton ve Wohl, 1956).

Sood ve Rogers (2000) yaptıkları çalışma ile seyircilerden bazılarının bölümlerin tahmin ettikleri gibi ilerlemediğini gördüklerinde hayal kırıklığı yaşadıklarını gözlemlemişlerdir. Benzer şekilde ülkemizde de senaristlerin sosyal medyada yapılan yorumları dikkate aldığı, seyircinin isteklerini önemseydiği, bazı durumlarda senaryoda oynamalar yapabildiği görülmektedir (Ateşalp ve Başlar, 2015; Akınerdem, 2012).

Benzer zevklere, fikirlere sahip birileriyle olmak bireyin iyi oluş halinin yükselmesine belki de parasosyal etkileşim geliştirdiği karaktere daha da yakınlaşmasına neden olacaktır. Hatta parasosyal etkileşimin gücü açısından diziyi sadece izlemekle, dizi ve/veya karakter hakkında çeşitli bilgi sunan ve diziyi ilgili günlük yaşamda daha fazla meşgul olmayı sağlayan sosyal medyayı takip etme arasında fark olacağı düşünülmektedir. Sosyal medyadan takip parasosyal etkileşimi daha da güçlendiriyor olabilir.

4.2. Değişkenler Arası Korelasyon Bulgularının İncelenmesi:

Bu tez kapsamında parasosyal etkileşim ile yetişkinlikte algılanan anne-baba, yakın arkadaş ve romantik partner tarafından kabul veya reddedilme yaşantısı arasında negatif yönde bir ilişki olacağı düşünülmüştür. Yani bireyin anne-baba, yakın arkadaş ve romantik partner kabulü arttıkça parasosyal etkileşime girme isteği azalacaktır.

Yapılan analizler sonucunda bu hipotez “yakın arkadaş” bulguları haricinde doğrulanmıştır. Ulaşılabilen literatüre bakıldığında parasosyal etkileşim ile kişiler arası algılanan kabul-red arasında ilişkiyi incelemiş olan bir araştırma bulunmasa da romantik ilişki doyumu, bağlanma gibi konularda yapılan çalışmalar tez hipotezini destekler nitelikte bulgulara sahiptir. Örneğin; McCourt ve Fitzpatrick (2001), romantik ilişkilerden sağlanan doyum, ilişkiye yapılan yatırımlar ve parasosyal etkileşim arasındaki ilişkiyi incelerken, kişinin kendini açma ve yalnızlık gibi bireysel özelliklerini de göz önünde bulundurmıştır. Çalışma sonucunda romantik özelliklerin bireysel özelliklerden daha fazla parasosyal etkileşimi yordadığını görülmüştür. Kişilerin içinde bulundukları ilişkilerden karşılayamadıkları istek ve gereksinimleri parasosyal etkileşim kurarak karşılamaya çalıştıkları yorumu yapılmıştır. Batıgün ve Sunal (2017) ise, evli kadınlarla yaptıkları çalışmada parasosyal etkileşim ile evlilik doyumu, psikolojik belirtiler ve bazı sosyodemografik değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemeyi amaçlamıştır.

Araştırma sonucuna göre parasosyal etkileşimin psikolojik belirtileri pozitif, evlilik doyumunu ise negatif yönde yordadığı bulunmuştur. Ayrıca bir başka çalışmada ise korkulu bağlanan bireylerin çok yüksek düzeyde parasosyal etkileşim geliştirdikleri ve saplantılı bağlanan bireylerin de parasosyal etkileşimlerinin güçlü olduğu görülmüştür (Arslan, 2013).

Tüm bu sonuçlar dikkate alındığında araştırma bulgularının literatürle uyumlu olduğu görülmektedir. Ebeveyni tarafından kabul edilen, sıcak, samimi bir ilişki içinde bulunan birey gerek çocukluk gerekse yetişkinlik döneminde kuracakları ilişkilerde olumlu deneyimler yaşamaya daha yatkın olacaktır. Öte yandan bakım vereni tarafından reddedilen çocuklar ise hayatları boyunca yaşayabilecekleri olumsuz deneyimlere karşı daha savunmasız olacaktır. Aile içinde öğrenilen reddedilme duygusu ile birlikte büyüyen çocuk kimi zaman yeni ilişkiler kurmak istemeyecek, kimi zaman bir ilişki kursa bile tutarsız şekilde davranışlar sergileyerek ilişkisini tehlikeye atacaktır. Yeni ilişkiler konusunda geri planda durma isteğinin altında belki de bireyin bir daha başka bir kişi tarafından reddedilme duygusuna maruz kalmamak istemesi yatmaktadır. Kişi bir yandan bu duyguyu bir daha tatmamak isterken bir yandan da ait olma ihtiyacını karşılamak, olumlu duygular hissetmek ister. Bu sebeple de gerçek olmayan, genellikle tek taraflı bir ilişki türünü yani parasosyal ilişkiyi tercih edebilir. Özellikle ebeveynleri, romantik partnerleri veya yakın arkadaşları tarafından reddedildiğinde ise bu bağlara daha sıkı sarılır.

Diğer taraftan, araştırmanın aracı değişkeni olarak ele alınan sosyal kaygı ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkiye yönelik analiz incelendiğinde hipotez desteklenmiş ve bireylerin sosyal kaygı seviyesi arttıkça parasosyal etkileşimde bulunma isteklerinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Parasosyal etkileşim ile sosyal kaygı arasındaki pozitif yönlü ilişki ayrıca literatürle de uyumludur. Kişiler sosyal açıdan kendilerini yeterli görmediklerinde ve bu durum kaygıyı arttırdığı için yaşadıkları deneyimleri paylaşacak birilerini bulamadıklarında hayali karakterlere daha fazla bağımlı hale gelebilirler. Yüz yüze kuramadıkları iletişimi medya karakterleri ile kurmaya ve bir nevi sosyal destek sağlamaya çalışırlar. Bu görüş, bazı çalışmalarla da desteklenmiştir. Örneğin; hayali ya da imgesel medya karakterleriyle iletişim kurmayı tercih eden bireylerin genellikle diğerleriyle sosyal ilişki kuramayan, kaygılı bireyler oldukları bulunmuştur (Hall ve ark., 2007; Tsao, 1996). Ayrıca kişiler arası ilişkilerindeki eksiklikleri gidermek ve sosyal destek sağlamak amacıyla utangaç ve sosyal kaygılı

bireylerin parasosyal etkileşime daha fazla girdikleri de bulgular arasındadır (Finn ve Gorr, 1988; Schiappa ve ark., 2007; Turner, 1993).

Son olarak araştırmanın yordayıcı değişkeni olan kişiler arası ilişkilerdeki kabul-red algısıyla sosyal kaygı arasındaki ilişkiyi inceleyen korelasyon analizi sonucunda anne kabul red düzeyi ile sosyal kaygı arasında negatif yönlü istatistiksel olarak bir ilişki varlığından söz edilirken; baba kabul-red düzeyi ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bununla birlikte romantik partner ve yakın arkadaş kabul red düzeyleri ile sosyal kaygı arasında yine negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Ebeveyn kabulünün önemli olduğu birçok çalışma ile desteklenmiştir. Literatür incelendiğinde anne-babadan kabul alan bireylerin yaşamlarının ilerleyen zamanlarında zorluklarla daha güçlü baş edebildikleri (Zakeri ve ark., 2010), ayrıca çocuklukta da sosyal açıdan daha yetkin ve yüksek problem çözme becerisine sahip oldukları görülmektedir (Gülay, 2011; Tepeli ve Yılmaz, 2013). Diğer yandan başka bir çalışmada kaygı belirtilerinin artmasıyla ebeveyn kabul reddinin de arttığı ifade edilmiştir (Rapee, 1997). Çalışma bulguları anne kabulü için literatürü destekler niteliktedir; sonuçlar yüksek anne kabulü algılayan bireylerin sosyal kaygılarının az olduğuna işaret etmiştir. Ancak baba kabulü için farklı bir sonuç elde edilmiş ve baba kabulü ile sosyal kaygı arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda, anne kabulünün sosyo-duygusal alanda daha belirleyici olduğu düşünülebilir. Literatürdeki bir çalışma bulgusu baba tarafından red algısının erkek üniversite öğrencilerinde daha yüksek olduğunu göstermiştir (Dural ve Yalçın 2014), bu açıdan örneklemin cinsiyet oranındaki farklılığa bağlı olarak ilişki bulunamadığı da düşünülmektedir. Fakat diğer bir çalışmada ise hem annenin hem de babanın reddedici algılanması depresyonu yordarken, sadece babaların reddedici algılanması kaygıyı yordamıştır (Vulic-Prtoric ve Macuka, 2006). Yaş gruplarına göre farkların olabileceği bir diğer açıklama olabilir.

Öte yandan hem romantik partner hem de yakın arkadaş ile sosyal kaygı arasında negatif yönde ilişki vardır. Genç yetişkinlerin yaşamında önemi artan romantik ilişkilerde kabul düzenin yüksek olması sosyal açıdan kaygıyı azaltmaktadır. Literatürde yapılan deneysel bir çalışmada partnerleri tarafından reddedilen bireylerin sosyal kaygılarının arttığı bulunmuştur. Bu bağlamda literatürle tutarlı sonuçlar elde edilmiştir.

4.3. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul Red ile Parasosyal Etkileşim Arasındaki İlişkide Sosyal Kaygı Değişkenin Aracılık Etkisinin İncelenmesi:

Bu tez çalışmasında kişiler arası ilişkilerde kabul-red ile parasosyal etkileşim arasında sosyal kaygının aracılık rolü incelenmiş ve elde edilen bulgulara göre; anne kabul reddi ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkiye sosyal kaygı değişkeninin tama aracılık ettiği tespit edilmiştir. Bu bulgu algılanan anne reddi sonucu oluşabilen sosyal kaygı belirtilerinin üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşime girme düzeylerinde belirleyici olabileceğini göstermiştir. Diğer taraftan, korelasyon analizi sonuçlarının da gösterdiği gibi baba, yakın arkadaş kabul reddi ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkiye sosyal kaygının aracılık etmediği belirlenmiştir. Son olarak yapılan aracı değişken analiz bulgularına göre romantik partner kabul reddi ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracılık ettiği de belirlenmiştir. Bu bulgular algılanan romantik partner reddi sonucu oluşabilen sosyal kaygı belirtilerinin üniversite öğrencilerinin parasosyal etkileşime girme düzeylerinde belirleyici olabileceğine işaret etmektedir.

Literatüre bakıldığında daha önce bu konuda yapılmış bir çalışma olmadığı görülmektedir. Ancak kabul-red kuramı çerçevesinde yapılan çalışmalar daha önce de belirtildiği gibi ebeveynleri tarafından sıcak ve samimi şekilde kabul aldığını algılayan çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimi olumlu yönde etkilediğine işaret etmektedir. Festa ve Ginsburg (2011) yaptıkları çalışmada yüksek seviyede ebeveyn kaygısı, ebeveyn baskısı, aşırı koruma ve ebeveyn reddinin gençlerde yüksek düzeyde sosyal anksiyete semptomlarına yol açtığı belirtilmişlerdir. Yapılan bu çalışmada da anne reddi ile sosyal kaygı arasında bir ilişki olduğu ve bunun da parasosyal etkileşimi arttığı bulunurken, baba reddi ile anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Anne tarafından ret algısının sosyal kaygıyı arttırarak doğal ilişkileri kurmaya yönelik zorluğu arttırıp, bireyin farklı türdeki bir ilişkiye yatırım yapmaya daha fazla yönelttiği düşünülebilir. Bununla birlikte ebeveyn olarak anne ile baba kabulü açısından fark olduğu görülmektedir. Babanın kabulünün bir yordayıcılığı olmaması babanın kabulünün daha bireysel özellikleri belirlediği ancak annenin kabulünün daha sosyal yaşamla ilgili olabileceğidir. Vulic-Prtoric ve Macuka (2006) tarafından yapılan çalışmada da görüldüğü gibi depresyonun babanın reddi yordamaktadır. Bu bağlamda annenin ebeveynliği sosyal bağlar kurulmasında daha yüksek belirleyiciliğe sahip olabilir.

Diğer önemli yakın ilişki türü olan romantik partner kabulünün de sosyal kaygı aracılığı ile parasosyal etkileşimi arttırdığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde, bir çalışmanın çocukken algıladığı ebeveyn kabul reddi ile yetişkinlikte yaşadığı eş kabul-reddi arasındaki ilişki incelemiştir. Araştırma bulgularına göre romantik ilişkilerinden tatmin olmayan yetişkinlerin tatmin olanlara kıyasla hem geçmişte anne babaları hem de günümüzde romantik partnerleri tarafından daha fazla red algıladığı bulunmuştur. Diğer taraftan çocukken ebeveynleri tarafından kabul edilen yetişkinlerin bugünkü partnerleri tarafından daha çok kabul algıladığı belirtilmiştir (Eryavuz, 2006). Bu bağlamda sunulan tez çalışmasında da romantik partner ilişkisinde algılanan kabul düzeyi sosyal kaygı aracılığıyla parasosyal etkileşimi etkilemektedir. Partneri tarafından reddedilen birey kendini iyi hissetmek için parasosyal ilişkilere yönelebilir. Öte yandan yakın arkadaş kabulünün bir yordayıcılığının olmaması; yaş itibarıyla bireylerin romantik ilişkilere daha fazla ağırlık vermesi ve partnerlerinin fikirlerine göre kendilerini şekillendirme çabaları ile açıklanabilir. Yakın arkadaş denince akla birden fazla ismin gelmesi ve bu yüzden katılımcıların anketi hangi yakın arkadaşına göre cevaplayacağını bilememesi de bir diğer açıklama olabilir.

Bu çalışma bireysel özelliklerden kabul-red algısı ve sosyal kaygının parasosyal etkileşimi ne derece yordadığını incelemiştir. Sonuç olarak elde edilen bulgular kişiler arası kabul-red algısına bağlı olarak sosyal kaygı aracılığıyla parasosyal etkileşim yaşanmanın artabileceğine işaret etmiştir. Özellikle anne ve romantik partner kabulünün bu ilişkide belirleyici rol aldığı görülmektedir. Parasosyal etkileşimin birey açısından olumlu yönleri olabildiği kadar olumsuz yönleri de olabilir. Bir yandan aidiyet yaratıyor olsa da bireyin sosyal çevrede yaşadığı zorluklardan kaçarak sanal bir dünya içinde sosyal bağ ihtiyacını karşılamaya yöneltiyor olabilir. Ancak sosyal medya ile ilişkisinde de görüldüğü gibi bu durum yeni bir sosyal çevre edinme de sağlayabilir. Bu açıdan elde edilen sonuçların hem bireysel danışmanlık alanında kullanılabileceği hem de görsel medyanın aracılığıyla bireyin güçlendirilmesine yönelik programlar geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülebilir.

SONUÇ

Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişkilerden algıladıkları kabul-red düzeyleri ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracı rolünün incelenmesini kapsayan bu tez çalışmasının bazı sınırlılıkları vardır.

Parasosyal etkileşim kavramı oldukça yakın zamanda yapılan çalışmaları kapsamı nedeniyle ulaşılabilen literatür açısından oldukça sınırlı olmuştur. Bu tez çalışmasının veri toplama aşaması Covid-19 pandemisinin son dönemlerine denk gelmiştir. Bu süreç birçok kişinin çeşitli kanallar aracılığıyla sosyalleşmeyi yaşadığı ve dizi, film vb. takibi yaptığı dönem olmuştur. Bu bağlamda, sosyalleşmenin artık sınırlandırılmadığı bir dönemde araştırmanın tekrarlanması gerekmektedir. Ayrıca ileriki çalışmalarda kişiler arası kabul red düzeyleriyle cinsiyet arasındaki ilişki ele alınarak özellikle baba kabul red ile cinsiyet arasında anlamlı sonuçlar elde edilmesi sonuçların genellenebilmesine katkı sağlayabilir.

Bu tez çalışması henüz yeni çalışılmaya başlayan parasosyal etkileşimi ele alması açısından özgünlük taşımaktadır. Sunulan çalışma betimsel olarak bu kavramın popülasyondaki profilini göstermenin yani sıra bireysel hangi faktörlerle ilişkili olabileceğini de ortaya koymaktadır. Benzer şekilde parasosyal etkileşim kavramı sadece televizyon dizileri üzerinden incelenmiştir. Fakat yapılan bu tezde televizyon dizilerine online platformdaki diziler eklenmiş, ayrıca seyircinin sosyal medya kullanımı üzerinde de durulmuştur. Sınırlı sayıda çalışmaya sahip olan parasosyal etkileşim kavramına bu sayede güncel bir bakış açısı getirilerek ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Medya kültürünün değişmesi, her geçen gün çok daha etkileşimli hale gelmesi ileride yapılacak olan çalışmalarda özellikle çalışılabilir. Benzer şekilde karakterlerin özellikleri üzerinde daha fazla durularak, karakterlerin neden daha fazla tercih edildikleri cinsiyet bazında ele alınabilir. Ulusal literatürde sınırlı sayıda çalışmaya sahip olan parasosyal etkileşim kavramıyla ilgili niteliksel çalışmalar yapılarak alanda daha fazla yer bulması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akkese, M.N., (2019), *Ebeveyn kabul reddi ile sosyal kaygı belirtileri arasında pozitif ve negatif duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Hacettepe Üniversitesi.
- Akınerdem, F. (2012). Yerli dizi anlatıları ve izleyici katılımı: Uçurum dizisini ekşi sözlük ve twitterla birlikte izlemek. *Cyprus International University Folklor / Edebiyat Dergisi*, 18(72), 77- 90.
- American Psychiatric Association (1952). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (First edition.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (1968). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (Second edition.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (Third edition.). Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (1987). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (Third edition) [text revision]. Washington, DC: American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic and stastical manual of mental disorders*. (Fourth edition). Washington DC: American Psychiatric Association
- American Psychiatric Association. (2014). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (Fifth edition.). American Psychiatric Association.
- American Psychiatric Association. (2022). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (Fifth edition.) [text revision]. American Psychiatric Association.
- Anlı, İ., ve Karşlı, A. (2010). Perceived parenting style, depression and anxiety levels in a Turkish late-adolescent population. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 724- 727. doi: 10.1016/j.sbspro.2010.03.091.
- Arda, S. (2006). *Predictors of parasocial interaction with the favorite and the least desirable characters portrayed in tv serials*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Arslan, C. (2009). Anger, self-esteem, and perceived social support in adolescence. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 37(4), 555-564.
- Arslan, H. (2010). *Algılanan ebeveyn kabul ve reddinin mizaç ve karakter özelliklerine etkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ege Üniversitesi.
- Arslan, Ö. (2013). *TV dizilerinde yer alan karakterler ile kurulan parasosyal etkileşim: bağlanma biçimleri ve yalnızlık açısından bir inceleme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ankara Üniversitesi.

- Ateşalp, S.T. ve Başlar, G. (2015). Katılımcı kültür tartışmaları ekseninde sosyal medyada diziler: Kardeş Payı örneği. *E-Journal of Intermedia*, 2(1), 158-180
- Auter, P.J. (1992). TV that talks back: An experimental validation of a parasocial interaction scale. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 36(2), 173-182.
- Auter, P.J. ve Palmgreen, P. (2000). Development and validation of a parasocial interaction measure: The audience-persona interaction scale. *Communication Research Reports*, 17(1), 79- 89.
- Babuşcu, B. (2014). *The relationship between parental acceptance-rejection and intimate partner acceptance-rejection among married individuals: mediating role of early maladaptive schemas*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Bandelow, B., Torrente, A. C., Wedekind, D., Broocks, A., Hajak, G. ve Rüther, E. (2004). Early traumatic life events, parental rearing styles, family history of mental disorders, and birth risk factors in patients with social anxiety disorder. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 254(6), 397-405
- Batıgün, D. A., ve Sunal, B. A. (2017). TV dizilerinde yer alan karakterlerle kurulan parasosyal etkileşim: Evlilik doyumu, psikolojik belirtiler ve bazı sosyodemografik değişkenler açısından değerlendirme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32(79), 52-62
- Bilen, J. (2013). *Anne-baba kabul-reddinin psikolojik uyum üzerindeki etkisinin kimlik duygusu açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Adnan Menderes Üniversitesi.
- Blustein, D. L., Prezioso, M. S. ve Schultheiss, D. P. (1995). Attachment theory and career development: Current status and future directions. *The Counseling Psychologist*, 23(3), 416-432. <https://doi.org/10.1177/0011000095233002>
- Bornstein, M. H. (2012). Cultural approaches to parenting. *Parenting*, 12(2-3), 212-221.
- Bögels, S. M., Stevens, J. ve Majdandžić, M. (2010). Parenting and social anxiety: Fathers' versus mothers' influence on their children's anxiety in ambiguous social situations. *J Child Psychol Psychiatry.*, 52(5), 599-606.
- Brook, C. A. ve Schmidt, L. A. (2008). Social anxiety disorder: A review of environmental risk factors. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 4(1), 123- 143.
- Buist, K. L., Deković, M. ve Gerris, J. R. (2011). Dyadic family relationships and adolescent internalizing and externalizing problem behavior: Effects of positive and negative affect. *Family Science*, 2(1), 34-42. <https://doi.org/10.1080/19424620.2011.601895>
- Buist, K. L., Verhoeven, M., Hoksbergen, R., ter Laak, J., Watve, S. ve Paranjpe, A. (2017). Associations of perceived sibling and parent-child relationship quality with internalizing and externalizing problems: Comparing Indian and Dutch early adolescents. *The Journal of Early Adolescence*, 37(8), 1163-1190. <https://doi.org/10.1177/0272431616653473>

- Burnett, A. ve Beto, R.R. (2000). Reading romance novels: An application of parasocial relationship theory. *North Dakota Journal of Speech & Theatre*, 13, 28-39.
- Bruch, M. A., Heimberg, R. G., Berger, P. ve Collins, T. M. (1989). Social phobia and perceptions of early parental and personal characteristics. *Anxiety Research*, 2(1), 57- 65.
- Bruch, M. A. ve Heimberg, R. G. (1994). Differences in perceptions of parental and personal characteristics between generalized and nongeneralized social phobics. *Journal of Anxiety Disorders*, 8(2), 155-168.
- Caster, J. B., Inderbitzen, H. M. ve Hope, D. (1999). Relationship between youth and parent perceptions of family environment and social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 13(3), 237-51.
- Cenkseven, F. (2000). *Kekeme ve kekeme olmayan çocukların anne-çocuk ilişkisini reddedici algılama düzeylerinin öz-kavramlarına etkisinin karşılaştırılması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Çukurova Üniversitesi.
- Chavira, D. A. ve Stein, M. B. (2005). Childhood social anxiety disorder: from understanding to treatment. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 14(4), 797–818
- Chung S, Cho H (2017) Fostering parasocial relationships with celebrities on social media: Implications for celebrity endorsement. *Psychology & Marketing*, 34(4), 481–495.
- Cohen, J. (1997). Parasocial relations and romantic attraction: Gender and dating status differences. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 41(4), 516-528.
- Cohen, J. (1999). Favorite characters of teenage viewers of Israeli serials. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(3), 327-345.
- Cohen, J. (2001). Defining identification: A theoretical look at the identification of audiences with media characters. *Mass Communication & Society*, 4(3), 245-264.
- Cohen, J. (2003). Parasocial break-up: Measuring individual differences in responses to the dissolution of parasocial relationships. *Mass Communication & Society*, 6 (2), 191-202.
- Cohen, J. (2004). Parasocial break-up from favorite television characters: The role of attachment styles and relationship intensity. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(2), 187-202.
- Collins, W. A. (2003). More than myth: The developmental significance of romantic relationships during adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 1-24.
- Coie, J. D. ve Kupersmidt, J. B. (1983). A behavioral analysis of emerging social status in boys' groups. *Child Development*, 54 (6), 1400-1416.

- Cox, B. J., Fleet, C. ve Stein, M. B. (2004). Self-criticism and social phobia in the US National Comorbidity Survey. *Journal of Affective Disorders*, 82(2), 227–234
- Daniels, D., & Plomin, R. (1985). Origins of individual differences in infant shyness. *Developmental Psychology*, 21(1), 118–121. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.21.1.118>
- Darlington, R. B., & Hayes, A. F. (2017). Regression analysis and linear models: Concepts, applications, and implementation. *Guilford Publications*, New York.
- De Lijster, J. M., Dieleman, G. C., Utens, E. M., Dierckx, B., Wierenga, M., Verhulst, F. C., & Legerstee, J. S. (2018). Social and academic functioning in adolescents with anxiety disorders: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, 230, 108-117. doi: [10.1016/j.jad.2018.01.008](https://doi.org/10.1016/j.jad.2018.01.008)
- Demirli, A. ve Demir, A. (2014). The role of gender, attachment dimensions, and family environment on loneliness among Turkish university students. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 24(1), 62-75. <https://doi.org/10.1017/jgc.2013.11>
- Denes, A., Bennett, M. ve Winkler, K. L. (2017). Exploring the benefits of affectionate communication: implications for interpersonal acceptance–rejection theory. *Journal of Family Theory and Review*, 9(4), 491-506. <https://doi.org/10.1111/jftr.12218>
- Dibble, J.L. (2011). Parasocial interaction as more than friendship: Evidence for parasocial interactions with disliked media figures. *Journal of Media Psychology: Theories, Methods and Applications*, 23 (3), 122- 132.
- Dural, G. ve Yalçın, Ğ. (2014). Üniversite öğrencilerinde ebeveyn kabul ile psikolojik uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27(3), 221-232.
- Elizabeth, J., King, N., Ollendick, T. H., Gullone, E., Tonge, B., Watson, S. and Macdermott, S. (2006). Social anxiety disorder in children and youth: A research update on aetiological factors. *Counselling Psychology Quarterly*, 19(2), 151-163
- Eng, W., Heimberg, R. G., Hart, T. A., Schneier, F. R. ve Liebowitz, M. R. (2001). Attachment in individuals with social anxiety disorder: the relationship among adult attachment styles, social anxiety, and depression. *Emotion*, 1(4), 365-380.
- Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkileri üzerindeki etkileri*. [Yayımlanmamış doktora tezi] Ege Üniversitesi.
- Eyal, K. ve Cohen, J. (2006). When good friends say goodbye: A parasocial break up study. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 50(3), 502-523.
- Festa, C. C. ve Ginsburg, G. S. (2011). Parental and peer predictors of social anxiety in youth. *Child Psychiatry and Human Development*, 42(3), 291-306. <https://doi.org/10.1007/s10578-011-0215-8>

- Finn, S. ve Gorr, M. B. (1988). Social isolation and social support as correlates of television viewing motivations. *Communication Research*, 15(2), 135–158. <https://doi.org/10.1177/009365088015002002>
- Galinha, I. C., Oishi, S., Pereira, C. R., Wirtz, D. ve Esteves, F. (2014). Adult attachment, love styles, relationship experiences and subjective well-being: Cross-cultural and gender comparison between Americans, Portuguese, and Mozambicans. *Social Indicators Research*, 119(2), 823-852. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0512-7>
- George, D., ve Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update* (10a ed.) Boston: Pearson.
- Giaouzi, A. ve Giovazolias, T. (2015). Remembered parental rejection and social anxiety: The mediating role of partner acceptance-rejection. *Journal of Child and Family Studies*, 24(11), 3170-3179.
- Giles, D. C. (2002). Parasocial interaction: A review of the literature and a model for future research. *Media Psychology*, 4(3), 279-305.
- Giordano, P. C. (1995). The wider circle of friends in adolescence. *American Journal of Sociology*, 101(3), 661-697.
- Greenwood, D.N. (2008). Television as escape from self: Psychological predictors of media involvement. *Personality and Individual Differences*, 44(2), 414-424
- Greenwood, D. N. ve Long, C. R. (2011). Attachment, belongingness needs, and relationship status predict imagined intimacy with media figures. *Communication Research*, 38(2), 278–297.
- Guerra, A. L. ve Braungart-Rieker, J. M. (1999). Predicting career indecision in college students: The roles of identity formation and parental relationship factors. *The Career Development Quarterly*, 47(3), 255-266. <https://doi.org/10.1002/j.2161-0045.1999.tb00735.x>
- Gülay, H. (2011). Assessment of the Prosocial Behaviors of Young Children with Regard to Social Development, Social Skills, Parental Acceptance-Rejection and Peer Relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 38 (3/4), 164-172.
- Gök, B. G. & İnöz, M. (2022). Sosyal kaygı bozukluğu: Mevcut yaygınlık, eş tanı ve bozulma durumu. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 1-1. doi: 10.5455/kpd.26024438m000101
- Gökkaya., M. (2016), *Bir grup üniversite öğrencisinde sosyal kaygı, depresyon ve anne-baba tutumları ile mükemmeliyetçilik eğilimleri ve üniversiteye uyum arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Işık Üniversitesi.
- Hafen, C. A., Spilker, A., Chango, J., Marston, E. S. ve Allen, J. P. (2014). To accept or reject? The impact of adolescent rejection sensitivity on early adult romantic relationships. *Journal of Research on Adolescence*, 24(1), 55-64. <https://doi.org/10.1111/jora.12081>

- Hall, J., Wilson, K., Wiesner, K. ve Cho, H. (2007). Improving the understanding of parasocial interaction: A review of its effects, conceptualizations, and antecedents. *International Communication Association*. Mass Communication Division of the National Communication Association Convention, Chicago, IL
- Hartmann, T. (2008). Parasocial Interactions and Paracommunication with New Media Characters. E.A. Konijn, S.Utz, M.Tanis ve S.B.Barnes (Ed.), *Mediated Interpersonal Communication* 177-199. New York, NY: Routledge.
- Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (Second edition.). *Guilford Publications*, New York
- Hayes, A. F., ve Matthes, J. (2009). Computational procedures for probing interactions in OLS and logistic regression: SPSS and SAS implementations. *Behavior Research Methods*, 41(3), 924-936.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511.
- Hess, J.A. (2000). Maintaining nonvoluntary relationships with disliked partners: An investigation into the use of distancing behaviors. *Human Communication Research*, 26(3), 458 – 488. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.2000.tb00765.x>.
- Heimberg, R.G., Horner, K.J., Juster, H.R. (1999). Psychometric properties of the liebowitz social anxiety scale. *Psychological Medicine*, 29:199-212.
- Hidalgo, R. B., Barnett, S. D. ve Davidson, J. R. T. (2001). Social anxiety disorder in review: two decades of progress. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, 4(3), 279–298
- Hoffner, C. ve Buchanan, M. (2005). Young adults' wishful identification with television characters: The role of perceived similarity and character attributes. *Media Psychology*, 7(4), 325-351.
- Horton, D. ve Wohl, R.R. (1956). Mass communication and para-social interaction. *Psychiatry*, 19(1), 215- 229.
- Hudson, J. L.ve Rapee, R. M.(2000), “The Origins of Social Phobia,” *Behavior Modification*, 24 (1) 102-130.
- Hummel, R. M. ve Gross, A. M. (2001). Socially anxious children: An observational study of parent-child interaction. *Child & Family Behavior Therapy*, 23(3), 19-40.
- Kandır, A., ve Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14), 33-38.
- Karpat, V. (2010). *Eşi alkol bağımlısı olan ve olmayan kadınların anne-baba kabul reddi, psikolojik uyum, eş kabul-reddi ve eşler arası çatışma açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ege Üniversitesi.

- Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Green, J. G., Gruber, M. J., Sampson, N. A., Zaslavsky, A. M., Benjet, C. (2010). Childhood adversities and adult psychopathology in the world mental health surveys. *The British Journal of Psychiatry*, 197(5), 378-385
- Klimmt, C., Hartmann, T. Ve Schramm, H. (2006). Parasocial interactions and relationships. J.Bryant &P. Vorderer (Ed.), *Psychology of Entertainment* (s.291-313). Maweh, NJ: Routledge.
- Koenig, F. Ve Lessan, G. (1985). Viewers' relationship to television personalities. *Psychological Reports*, 57, 263-266. <https://psycnet.apa.org/doi/10.2466/pr0.1985.57.1.263>
- Kocomuratova, A. (2007). *Global medyanın yerel kültüre etkisi: Bişkek'te yaşayan kadın izleyiciler bağlamında Klon "El Clone" dizisi örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Türkiye Manas Üniversitesi, Kırgızistan.
- Kökdemir, G. Y. (2016). *Anne-babadan algılanan kabul-red ile yetişkin duygusal bağlanma boyutlarının ilişkisi: reddedilme duyarlılığının aracı rolü*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi] Okan Üniversitesi.
- Karatatar, H. ve Cihan, H. (2019). The mediator role of personality traits between the relationship of perceived parenthood style and relationship satisfaction in emerging adulthood. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 10(36), 629-658.
- Kramer, M.W. (1999). Motivation to reduce uncertainty: A reconceptualization of uncertainty reduction theory. *Management Communication Quarterly*, 13(2), 305-316. <https://doi.org/10.1177/0893318999132007>
- Kulaksız, G. ve Erensoy, H. (2021). 18-65 Yaş Kişilerde Erken Çocuklukta Babalarından Algıladıkları Kabul/Red İlişkisinin Somatizasyon ve Anksiyete Geliştirme Etkisinin İncelenmesi. *International Journal of Academic Medicine and Pharmacy*, 3(2), 142-149.
- Lac, A. ve Luk, J. W. (2019). Development and validation of the Adult Interpersonal Acceptance-Rejection Scale: Measuring mother, best friend, and romantic partner acceptance. *Psychological Assessment*, 31(3), 340-351. <https://doi.org/10.1037/pas0000669>
- Lather, J. ve Moyer-Guse, E. (2011). How do we react when our favorite characters are taken away? An examination of a temporary parasocia breakup. *Mass Communication and Society*, 14(2), 196-215.
- Levinson, C.A., Langer, J.K., Rodebaugh, T.L. (2013). Reactivity to exclusion prospectively predicts social anxiety symptoms in young adults. *Behavior Therapy*, 44(3), 470-478
- Laursen, B., Hafen, C. A., Kerr, M. ve Stattin, H. (2012). Friend influence over adolescent problem behaviors as a function of relative peer acceptance: to be liked is to be emulated. *Journal of Abnormal Psychology*, 121(1), 88.

- Levy, M.R. (1979). Watching TV news as parasocial interaction. *Journal of Broadcasting*, 23(1), 69-79. <https://doi.org/10.1080/08838157909363919>.
- Liebowitz, M. R. (1987). Social phobia. *Modern Problems of Pharmacopsychiatry*, 22, 141–173. <https://doi.org/10.1159/000414022>.
- Liem, J. H., Cavell, E. C. ve Lustig, K. (2010). The influence of authoritative parenting during adolescence on depressive symptoms in young adulthood: Examining the mediating roles of self-development and peer support. *The Journal of Genetic Psychology*, 171(1), 73-92.
- Lippold, M. A., Davis, K. D., McHale, S. M., Buxton, O. M. ve Almeida, D. M. (2016). Daily stressor reactivity during adolescence: The buffering role of parental warmth. *Health Psychology*, 35(9), 1027-1035
- Mallers, M. H., Charles, S. T., Neupert, S. D. ve Almeida, D. M. (2010). Perceptions of childhood relationships with mother and father: daily emotional and stressor experiences in adulthood. *Developmental Psychology*, 46(6), 1651-1661. <https://doi.org/10.1037/a0021020>
- Maltby, J., Giles, D., Barber, L. ve McCutcheon, L.E. (2005). Intense-personal celebrity worship and body image: Evidence of a link among female adolescents. *British Journal of Health Psychology*, 10(1), 17-32.
- McCarty, K. (2005). The relationship between attachment and social anxiety, focusing on self-esteem and locus of control as possible mediators. [Yayımlanmamış doktora tezi] University of Hertfordshire.
- McCourt, A. & Fitzpatrick, J. (2001). The role of personal characteristics and romantic characteristics in parasocial relationships: A pilot study. *Journal of Mundane Behavior*. 2(1), 42-58.
- McCroskey, J.C. ve McCain, T.A. (1974). The measurement of interpersonal attraction. *Speech Monographs*, 41(3), 261-266.
- Merikangas, K. R. (2005). Vulnerability factors for anxiety disorders in children and adolescents. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 14(4), 69– 79.
- Mick, M. A. ve Telch, M. J. (1998). Social Anxiety and History of Behavioral Inhibition in Young Adults. *Journal of Anxiety Disorders*, 12(1), 1–20.
- Mills, R. S., Arbeau, K. A., Lall, D. I., ve De Jaeger, A. E. (2010). Parenting and child characteristics in the prediction of shame in early and middle childhood. *Merrill-Palmer Quarterly (1982-)*, 500-528.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S. ve Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 361-388. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00389.x>
- Mumford, L. S. (1995). Love and ideology in the afternoon: Soap opera, women and television genre. *Bloomington: Indiana University Press*.

- Moutier, C. Y., & Stein, M. B. (1999). The history, epidemiology, and differential diagnosis of social anxiety disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, 60 (9), 4–8
- Muris, P., Loxton, H., Neumann, A., du Plessis, M., King, N. ve Ollendick, T. (2005). DSM-defined anxiety disorders symptoms in South African youths: their assessment and relationship with perceived parental rearing behaviors. *Behaviour Research and Therapy*, 44(6), 883–96.
- Mutyahara, S. ve Prasetyawati, W. (2018, July). Association of Peer Acceptance and Depressive Symptoms among High School Student in DKI Jakarta. In *Universitas Indonesia International Psychology Symposium for Undergraduate Research (UIPSUR 2017)*. Atlantis Press.
- Neal, J. A. ve Edelman, R. J. (2003). The etiology of social phobia: toward a developmental profile. *Clinical Psychology Review*, 23(6), 761–786.
- Özey. (2022). *Yetişkinlerde kişiler arası kabul-red ölçeğinin Türkçeye uyarlanması ve bağlanma, yaşam doyumu, pozitif-negatif duygulanım ile arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ufuk Üniversitesi. ~~Ankara~~.
- Park, Y. ve Killen, M. (2010). When is peer rejection justifiable? Children's understanding across two cultures. *Cognitive Development*, 25(3), 290-301. <https://doi.org/10.1016/j.cogdev.2009.10.004>
- Pektaş, E. (2015). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları ebeveyn kabul reddi ile depresyon ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolü*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Hacettepe Üniversitesi.
- Perse, E.M. and Rubin, A.M. (1989). Attribution in social and parasocial relationships. *Communication Research*, 16 (1),59-77.
- Petrowski, K., Berth, H., Schmidt, S., Schumacher, J., Hinz, A. ve Brähler, E. (2009). The assessment of recalled parental rearing behavior and its relationship to life satisfaction and interpersonal problems: a general population study. *BMC Medical Research Methodology*, 9(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/1471-2288-9-17>
- Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40(3), 879-891 doi: 10.3758/BRM.40.3.879
- Rapee, R. M. ve Melville, L. F. (1997). Recall of family factors in social phobia and panic disorder: Comparison of mother and offspring reports. *Depression and Anxiety*, 5(1), 7-11.
- Rapee, R. M. & Spence, S. H. (2004). The etiology of social phobia: empirical evidence and an initial model. *Clinical Psychology Review*, 24 (7), 737–767.
- Rasmi, S. (2008). *“Spare the rod and spoil the child”: A comparison of parental warmth and adolescent adjustment across culture*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Guelph Üniversitesi.

- Ripoll-Núñez, K. ve Carrillo, S. (2016). Adult intimate relationships: linkages between interpersonal acceptance-rejection theory and adult attachment theory. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(2), 4.
- Rohner, R. P. (1975). They love me, they love me not: a worldwide study of the effects of parental acceptance and rejection. New Haven: HRAF Press
- Rohner, R. P. (1986). *The warmth dimension: Foundations of parental acceptance-rejection theory*. Sage Publications, Inc.
- Rohner, R. P. (1998). Father love and child development: History and current evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7(5), 157-161.
- Rohner, R. P. (2004). The parental "acceptance-rejection syndrome": Universal correlates of perceived rejection. *American Psychologist*, 59(8), 830–840.
- <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.8.830>
- Rohner, R. P. (2016). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1). <http://dx.doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Rohner, R. P. ve Britner, P. A. (2002). Worldwide mental health correlates of parental acceptance-rejection: Review of cross-cultural and intracultural evidence. *Cross-Cultural Research*, 36(1), 16-47. <https://doi.org/10.1177/106939710203600102>
- Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2005). Parental acceptance-rejection questionnaire (PARQ): Test manual. *Handbook for the study of parental acceptance and rejection*, 4, 43-106
- Rohner, R. P. ve Lansford, J. E. (2017). Deep structure of the human affectional system: Introduction to interpersonal acceptance–rejection theory. *Journal of Family Theory and Review*, 9(4), 426-440. <https://doi.org/10.1111/jftr.12219>
- Rohner, R. P. ve Rohner, E. C. (1980). Antecedents and consequences of parental rejection: A theory of emotional abuse. *Child Abuse & Neglect*, 4(3), 189-198.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. and Cournoyer, D. E. (2003). Cross national perspectives on parental acceptance-rejection theory. *Marriage & Family Review*, 35 (3), 85-105.
- Rohner, R. P., Khaleque, A. ve Cournoyer, D. E. (2012). Introduction to parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. *Journal of Family Theory & Review*, 2(1), 73-87.
- Rohner, R. P., Melendez, T. ve Krammer-Rickaby, L. (2008). Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among American adults in ongoing attachment relationships. *Cross-Cultural Research*, 42(1), 13-22.
- Rose, R. J. ve Ditto, W. B. (1983). A developmental-genetic analysis of common fears from early adolescence to early adulthood. *Child Development*, 54(2), 361- 368.

- Rosengren, K.E. ve Windahl, S. (1972). Mass media consumption as a functional alternative. D.McQuail (Ed.), *Sociology of Mass Communications* (s. 166- 194). Middlesex, England: Penguin.
- Rubin, A.M. ve Perse, E.M. (1987). Audience activity and soap opera involvement. *Human Communication Research*, 14(2), 246-268.
- Rubin, A.M, Perse, E.M ve Powell, R.A. (1985). Loneliness, parasocial interaction and local television news viewing. *Human Communication Research*, 12(2), 155-180. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2958.1985.tb00071.x>
- Rubin, A. M. ve Step, M. M. (2000). Impact of motivation, attraction, and parasocial interaction of talk radio listening. *Journal of Broadcasting and Electronic Media*, 44(4), 635–65.
- Rubin, R.B. ve McHugh, M.P. (1987). Development of parasocial relationships. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 31(3), 279- 292.
- Rubin, K.H., Bukowski. W., & Parker, J.G. (2008). Peer interactions, relationships, and groups. In W. Damon & N. Eisenberg (Eds.) *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development*. pp. 619–700. New York: Wiley.
- Saudino, K. S. (2005). Behavioral Genetics and Child Temperament. *Journal of Devalopmental & Behavioral Pediatrics.*, 26(3), 214–223.
- Sette, S., Zava, F., Baumgartner, E., Baiocco, R. ve Coplan, R. J. (2017). Shyness, unsociability, and socio-emotional functioning at preschool: The protective role of peer acceptance. *Journal of Child and Family Studies*, 26(4), 1196-1205.
- Schiappa, E., Allen, M. ve Gregg, P.B. (2007). *Mass media effects research: Advances through meta-analysis*. Mahwah, N.J.: L. Erlbaum Associates.
- Schiappa, E., Gregg, P, B., Hewes, D, E. (2005). The Parasocial Contact Hypothesis. *Communication Monographs* 72(1), 92–115
- Schmid, H. ve Klimmt, C. (2011). A Magically nice guy: Parasocial relationships with Harry Potter across different cultures. *The International Communication Gazette*, 73 (3), 252-269. doi: 10.1177/1748048510393658.
- Schramm, H. ve Hartmann, T. (2008) The Psi-process scales a new measure to assess the intensity and breadth of parasocial processes. *Communications- The European Journal of Communication Research*, 33, 385-401.
- Schramm, H. Ve Wirth, W. (2010). Testing a universal tool for measuring parasocial interactions across different situations and media. *Journal of Media Psychology*, 22 (1), 26-36.
- Shen, B. (2009). *Explicating para-social interacton: How para-social interaction interact with identification, similarity, affinity/liking, and imitataion*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. The University of Alabama, Alabama.

- Shim, J.W. ve Paul, B. (2007). Effects of personality types on the use of television genre. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 51(2), 287-304.
- Simon, V. A., Kobielski, S. J. ve Martin, S. (2008). Conflict beliefs, goals, and behavior in romantic relationships during late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 37(3), 324-335.
- Son, H., Lee, Y. A., Ahn, D. H., Doan, S. N., Ha, E. H. ve Choi, Y. S. (2020). Antecedents of maternal rejection across cultures: an examination of child characteristics. *Sage Open*, 10(2), 1-14. <https://doi.org/10.1177/2158244020927040>
- Sood, S. and Rogers, E.M. (2000). Dimensions of parasocial interaction by letter-writers to a popular entertainment-education soap opera in india. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 44(3), 386-414.
- Soykan, Ç., Özgüven, H. D., ve Gençöz, T. (2003). Liebowitz social anxiety scaled: turkish version. *Psychological Reports*, 93 (3-suppl), 1059-1069.
- Sözen Iğın, A. (2014). *Parasosyal etkileşim, terör yönetimi kuramı ve futbol fanatizmi*. ([Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ankara Üniversitesi.
- Spence, S. H., & Rapee, R. M. (2016). The etiology of social anxiety disorder: An evidence-based model. *Behaviour Research and Therapy*, 86, 50-67. <https://doi.org/10.1016/j.brat.2016.06.007>
- Spokas, M. ve Heimberg, R. G. (2009). Overprotective parenting, social anxiety, and external locus of control: cross-sectional and longitudinal relationships, *Cognitive Therapy and Research*, 33(6), 543-551.
- Stever, G. (2009). Parasocial and social interaction with celebrities: Classification of media fans. *Journal of Media Psychology*, 14(3), 1-39.
- Stever, G.S. (2013). Mediated vs. parasocial relationships: An attachment perspective. *Journal of Media Psychology*, 17 (3), 1-31.
- Şeker, S. (2018). *Parasosyal etkileşim: Kişilik özellikleri, sosyal destek ve bazı psikolojik ve sosyo-demografik değişkenler açısından inceleme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Ankara Üniversitesi.
- Şirvanlı Özen D., ve Olgaç D. (2019). Kişiler arası kabul red kuramının ebeveynliğe bakışı. (Güre A, editör). *Aile Sistemleri, Türkiye Klinikleri*, 1, 22-31, Ankara.
- Tarabulsky, G. M., Larose, S., Bernier, A., Trottier-Sylvain, K., Girard, D., Vargas, M. ve Noël, C. (2012). Attachment states of mind in late adolescence and the quality and course of romantic relationships in adulthood. *Attachment & Human Development*, 14(6), 621-643.
- Tepeli, K. ve Yilmaz, E. (2013). Social Problem-Solving Skills of Children in Terms of Maternal Acceptance-Rejection Levels. *Online Submission*, 3(8), 581-592.
- Theran, S.A., Newberg, E.M., Gleason, T.R. (2010). Adolescent girls' parasocial interactions with media figures. *The Journal of Genetic Psychology*, 171(3), 270-277.

- Tian, Q. ve Hoffner, C. (2010). Parasocial interaction and identification with liked, neutral and dislike characters on a popular TV series. *Mass Communication and Society*, 13(3), 250–269. <https://doi.org/10.1080/15205430903296051>
- Tillfors, M. (2004). Why do some individuals develop social phobia? A review with emphasis on the neurobiological influences. *Nordic Journal of Psychiatry*, 58(4), 267-276.
- Tillfors, M., Persson, S., Willén, M. ve Burk, W.J. (2012). Prospective links between social anxiety and adolescent peer relations. *Journal of Adolescence*, 35(5), 1255–1263
- Tsao, J. (1996). Compensatory Media Use: An exploration of two paradigms. *Communication Studies*, 47, 89-109.
- Tsay, M. ve Bodine, B.M. (2012). Exploring parasocial interaction in college students as a multidimensional construct: Do personality, interpersonal need, and television motive predict their relationships with media characters? *Psychology of Popular Media Culture*, 1(3), 185-200.
- Turner, J.R. (1993). Interpersonal and psychological predictors of parasocial interaction with different television performers. *Communication Quarterly*, 41(3), 443-453.
- Vannucci A, Flannery K and Ohannessian C (2017) Social media use and anxiety in emerging adults. *Journal of Affective Disorders*, 207, 163-166.
- doi:[10.1016/j.jad.2016.08.040](https://doi.org/10.1016/j.jad.2016.08.040)
- Varan, A. (2005). Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in turkey: does history repeat itself? *Ethos*, 33(3), 414-426.
- Vernberg, E. M., Abwender, D. A., Ewell, K. K. ve Beery, S. H. (1992). Social anxiety and peer relationships in early adolescence: A prospective analysis. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21(2), 189-196.
- Vorcaro, C.M.R, Rocha, F.L, Uchoa, E. ve Lima-Costa, M. F. (2004). The burden of social phobia in a Brazilian community and its relationship with socioeconomic circumstances health status and use of health services: the Bambui study. *International Journal of Social Psychiatry*, 50(3), 216–26.
- Vulic-Prtotic., A ve Macuka., I. (2006). Family and coping factors in the differentiation of childhood anxiety and depression. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 79(2), 199–214. <https://doi.org/10.1348/147608305X52676>
- Yakın, D. ve Gençöz, T. (2011). *Parental acceptance-rejection/control and symptoms of psychopathology: Mediator roles of personality characteristics*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Yamawaki, N., Nelson, J. A. P. ve Omori, M. (2011). Self-esteem and life satisfaction as mediators between parental bonding and psychological well-being in Japanese young adults. *International Journal of Psychology and Counselling*, 3(1), 1-8.

- Wentzel, K. R. ve Caldwell, K. (1997). Friendships, peer acceptance, and group membership: Relations to academic achievement in middle school. *Child Development*, 68 (8),1198-1209.
- Wittchen, H. U., Stein, M. B. ve Kessler, R. C. (1999). Social fears and social phobia in a community sample of adolescents and young adults: Prevalence, risk factors and co-morbidity. *Psychological Medicine*, 29(2), 309–323.
- Zakeri, H., Jowkar, B. ve Razmjooe, M. (2010). Parenting styles and resilience. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5,1067-1070.
<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.07.236>

EKLER

EK-1. Onam Formu

Değerli Katılımcı,

Bu araştırma, Ufuk Üniversitesi, yüksek lisans öğrencisi Eda Buse Belek tarafından, Dr. Öğr. Üyesi Funda KUTLU danışmanlığında Yüksek Lisans Bitirme Tezi olarak yürütülmektedir. Araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişkilerden algıladıkları kabul red düzeyleri ile parasosyal etkileşim arasındaki ilişkide sosyal kaygının aracı rolünü ölçmektir. Çalışmaya katılacakların 18-25 yaş arasında üniversite öğrencisi olması yeterlidir. Yapılan araştırmaya katılmayı kabul ederseniz sizden yaklaşık 15 dakika sürecek bir anket doldurmanız beklenmektedir. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışma süresince sizden istenecek olan bilgiler yalnızca bu araştırma kapsamında kullanılacak olup bireysel değerlendirilmeyecek ve asla üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Ölçeklerdeki soruları eksiksiz ve içten bir şekilde cevaplamanız araştırmadan geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Araştırma süresince yanıtlamanızı istediğimiz sorular, psikolojik ve/ya fiziksel olarak rahatsızlık verici nitelikte değildir. Ancak, herhangi bir nedenle kendinizi rahatsız hissederseniz, araştırmaya devam etmek zorunda değilsiniz. İstedığınız zaman araştırmadan ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılımınız ve katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve sorularınız için bizimle e-posta yoluyla iletişim kurabilirsiniz: Eda Buse

○ *Bu araştırma projesine hiçbir zorlama olmadan, kendi irademle katıldığımı, ne zaman ve hangi koşullarda olursa olsun araştırmadan çekilebileceğim ve verdiğim bilgilerin bilimsel bir amaca hizmet edeceğinin bilincindeyim.*

Yabancı televizyon dizilerini izlemekten ne derece hoşlanırsınız?

1 -----2-----3-----4-----5

Hiç Hoşlanmam

Çok Hoşlanırım

Online platformlarda yabancı dizi izlemekten ne kadar hoşlanırsınız?

1 -----2-----3-----4-----5

Hiç Hoşlanmam

Çok Hoşlanırım

Bir haftada kaç tane yabancı dizi(online-tv) izlersiniz?

()Hiç izlemem ()1-2 tane ()3-4 tane () 5-6 tane ve üzeri

Online platformlarda ya da televizyonda yabancı dizi izliyorsanız, en çok izlediğiniz 3 dizi ismini ve bu 3 dizi içinde en beğendiğiniz/favori karakterlerinizin (oyuncuların dizide canlandırdığı karakter) isimlerini aşağıda boş bırakılan yerlere yazınız (en çok sevdiğiniz dizi ve karakterden başlayarak).

En sevilen diziler

En beğenilen karakterler

1.

1.

2.

2.

3.

3.

Lütfen aşağıya en çok kullandığınız 3 sosyal medya platformunu (facebook, twitter,instagram,snapchat vs) ve buralarda geçirdiğiniz ortalama süreyi yazınız (en sık kullandığınızdan başlayarak).

Sosyal Medya Platformu

Geçirilen Ortalama Süre

1.

1.

2.

2.

3.

3.

Kullandığınız bütün sosyal medya araçlarında ortalama toplam kaç tane arkadaşınızın veya takipçinizin olduğunu belirtiniz.

100'den az 100-500 501-1000 1001 ve üzeri

Lütfen aşağıdaki cümleleri sevdiğiniz dizi/karakter hakkında neler yaptığınızı düşünerek okuyunuz ve bu ifadelere ne derece katıldığınızı

1(Hiç Yapmam) ile 5 (Çok Sık Yaparım) arasında değişen seçeneklerden yalnızca birini işaretleyerek belirtiniz.

- 1.Dizi ve dizi kahramanlarına özgü fan kulüplerini takip etmek, üye olmak
- 2.Dizi karakteri ile ilgili yapılan olumsuz yorumlara cevap vermek
- 3.Karakteri canlandıran oyuncuya destek mesajları atmak
- 4.Diziye ait sosyal medya hesaplarını kontrol etmek
- 5.Dizi karakterine ait videoları izlemek
- 6.Dizi karakterinin resimlerini beğenmek
- 7.Dizi karakteriyle ilgili paylaşımlarda bulunmak
- 8.Dizi karakterinin resimleri ile kendi resimlerimi photoshop yardımıyla birleştirmek
- 9.Favori dizi karakterinin sosyal medya paylaşımlarına göre kendi paylaşımlarımı şekillendirmek
- 10.Dizi/ favori karakter ile ilgili yaptığım paylaşımlarda karakteri canlandıran oyuncuyu etiketlemek
- 11.Favori karakterin dış görünüşüne göre kendi görünüşümü şekillendirmek
- 12.Karakteri canlandıran oyuncuyu sosyal medya hesaplarından sürekli takip ederek her adımını bilmek istemek
- 13.Oyuncunun paylaşımlarından anında haberdar olabilmek için bildirimleri açmak

EK-3. Parasosyal Etkileşim Ölçeği

Lütfen aşağıdaki cümleleri en sevdiğiniz dizi karakterini düşünerek okuyunuz ve bu ifadelere ne derece katıldığınızı 1 (Hiç Katılmıyorum) ile 5 (Tamamen Katılıyorum) arasında değişen seçeneklerden yalnızca birini işaretleyerek belirtiniz.

1. Dizideki en sevdiğim karakter bir hata yaptığında veya başından olumsuz olaylar geçtiğinde onun adına üzüliyorum
2. Düşüncelerimi onun söyledikleri ile karşılaştırmaktan hoşlanıyorum
3. Dizideki en sevdiğim karakter sanki arkadaşlarımlaymışım gibi kendimi rahat hissetmemi sağlıyor
4. Onu doğal, ayakları yere basan bir kişi olarak görüyorum.
5. En sevdiğim karakterin sesini duymak hoşuma gidiyor.
6. Dizinin gösterildiği zamanlarda en sevdiğim karakter bana adeta can yoldaşı oluyor.
7. Onu görmek için bir sonraki bölümü ipe çekiyorum.
8. Onunla şahsen tanışmak isterdim.
9. Onu sanki eski bir arkadaşımış gibi iyi tanıyorum.
10. Onu çekici buluyorum.
11. Bir gazetede veya dergide onunla ilgili bir haber çıksa okurum.
12. Dizideki en sevdiğim karakter başka bir televizyon programına çıksa o programı seyrederim.
13. Diziyi izlerken bazen onun yaptıkları veya söyledikleri üzerine sesli olarak yorum yapıyorum.
14. En sevdiğim karakter bazı kararlar vermemde bana yardımcı olup yol gösteriyor

EK-4. Parasosyal Ayrılık Ölçeği

Dizideki en sevdiğiniz karakterin diziden ayrıldığını/ayrılacağını öğrenseniz ne hissedersiniz? Lütfen aşığıdaki ifadelere ne derece katıldığınızı 1(Hiç Katılmıyorum) ile 5 (Tamamen Katılıyorum) arasında değişen seçeneklerden yalnızca birini işaretleyerek belirtiniz.

1. Üzülürdüm
2. Sinirlenirdim
3. Hayal kırıklığına uğrardım
4. Kendimi yalnız hissederdim
5. Onu özlerdim
6. Kendimi yakın bir arkadaşıımı kaybetmişı gibi hissederdim
7. O diziyi seyretmenin benim için pek bir heyecanı / anlamı kalmazdı
8. Dizinin tekrar bölümlerini seyrederdim
9. Bu durumu değiştirmek için bir şeyler yapmaya çalışırdım (kanalı aramak, mail atmak gibi)
10. Dizideki en sevdiğim karakterin yer aldığı başka programları seyrederdim
11. Onunla ilgili bilgiyi farklı kaynaklardan arardım (gazete, internet ve benzeri)
12. Onunla farklı yollardan karşılaşmaya/tanışmaya çalışırdım
13. Kendime sevecek başka bir karakter bulurdum

EK-5. Bilişsel Davranışsal Katılım Ölçeği

Lütfen aşağıdaki cümleleri en sevdiğiniz diziyi düşünerek okuyunuz ve bu ifadelere ne derece katıldığınızı 1 (Hiç Yapmam) ile 5 (Çok Sık Yaparım) arasında değişen seçeneklerden yalnızca birini işaretleyerek belirtiniz.

1. Dizide geçen hikâye ve olanlar üzerine düşünmek
2. Dizide gördüklerimi ve duyduklarımı aklımdan geçirmek
3. Gelecek bölümde ne olacağı hakkında tahmin yürütmek
4. Dizideki karakterler hakkında düşünmek
5. Etrafımdakilerle dizide olan olaylar hakkında konuşmak
6. Etrafımdakilerle dizideki karakterler hakkında konuşmak
7. Gelecek bölümde ne olacağı hakkında tahmin yürütmek için başkalarıyla konuşmak

EK-6. Yetişkinlerde Kişiler Arası Kabul-Red Ölçeği

Aşağıda anneniz, babanız, arkadaşınız ve romantik partnerinize dair bir takım ifadeler yer almaktadır. Lütfen her ifadeyi bu ilişkilerinizi düşünerek cevaplayınız.

(1-Kesinlikle Katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Biraz Katılmıyorum, 4-Biraz Katılıyorum, 5-Katılıyorum, 6-Kesinlikle Katılıyorum)

Aşağıdaki ifadeleri annenizi düşünerek yanıtlayınız. Eğer anneniz sağ değilse sağ olduğu zamanları dikkate alınız.

ANNEM;

1. Beni olduğum gibi kabul eder.
2. Hayatta yaptığım seçimleri destekler.
3. Kendime has özelliklerimi takdir eder.
4. Birey olarak olduğum kişiyi onaylar.
5. Tartışsak bile beni reddetmez.
6. Özgürce kendim olmama izin verir.
7. İyi özelliklerimin farkındadır.
8. Beni olduğum gibi sever ve değiştirmeye çalışmaz.
9. Aldığım kararlara saygı duyar.
10. Davranışlarım konusunda yargılayıcı değildir.

Aşağıdaki ifadeleri babanızı düşünerek yanıtlayınız. Eğer babanız sağ değilse sağ olduğu zamanları dikkate alınız.

BABAM;

1. Beni olduğum gibi kabul eder.
2. Hayatta yaptığım seçimleri destekler.
3. Kendime has özelliklerimi takdir eder.
4. Birey olarak olduğum kişiyi onaylar.
5. Tartışsak bile beni reddetmez.
6. Özgürce kendim olmama izin verir.
7. İyi özelliklerimin farkındadır.
8. Beni olduğum gibi sever ve değiştirmeye çalışmaz.
9. Aldığım kararlara saygı duyar.
10. Davranışlarım konusunda yargılayıcı değildir.

Aşağıdaki ifadeleri yakın arkadaşınızı düşünerek yanıtlayınız. Seçtiğiniz yakın arkadaş romantik partneriniz olmamalıdır.

YAKIN ARKADAŞIM;

1. Beni olduğum gibi kabul eder.
2. Hayatta yaptığım seçimleri destekler.
3. Kendime has özelliklerimi takdir eder.
4. Birey olarak olduğum kişiyi onaylar.
5. Tartışsak bile beni reddetmez.
6. Özgürce kendim olmama izin verir.
7. İyi özelliklerimin farkındadır.
8. Beni olduğum gibi sever ve değiştirmeye çalışmaz.
9. Aldığım kararlara saygı duyar.
10. Davranışlarım konusunda yargılayıcı değildir.

Aşağıdaki ifadeleri romantik partnerinizi düşünerek yanıtlayınız. Seçtiğiniz yakın arkadaş romantik partneriniz olmamalıdır. Eğer şuanda herhangi bir ilişkiniz yoksa bir önceki ilişkinizi dikkate alarak cevaplayınız.

ROMANTİK PARTNERİM;

1. Beni olduğum gibi kabul eder.
2. Hayatta yaptığım seçimleri destekler.
3. Kendime has özelliklerimi takdir eder.
4. Birey olarak olduğum kişiyi onaylar.
5. Tartışsak bile beni reddetmez.
6. Özgürce kendim olmama izin verir.
7. İyi özelliklerimin farkındadır.
8. Beni olduğum gibi sever ve değiştirmeye çalışmaz.
9. Aldığım kararlara saygı duyar.
10. Davranışlarım konusunda yargılayıcı değildir.

EK 7 LIEBOWITZ SOSYAL KAYGI ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki formu dikkatle okuyun. Aşağıda verilen çeşitli durumlarda duyduğunuz kaygının şiddetine göre, 1 ile 4 arasında puan verin. Aynı şekilde bir defa da bu durumlardan kaçınıyorsanız, kaçınmanın şiddetine göre yine 1 ile 4 arasında puan verin.

Kaygı

- 1: Yok ya da çok hafif ender
- 2: Hafif
- 3: Orta derecede
- 4: Şiddetli

Kaçınma

- 1: Kaçınma yok ya da çok ender
- 2: Zaman zaman kaçınıyorum
- 3: Çoğunlukla kaçınıyorum
- 4: Her zaman kaçınıyorum

Kaygı Puan

1. Önceden hazırlanmaksızın bir toplantıda kalkıp konuşmak
2. Seyirci önünde hareket, gösteri ya da konuşma yapmak
3. Dikkatleri üzerinde toplamak
4. Romantik veya cinsel bir ilişki kurmak amacıyla birisiyle tanışmaya çalışmak
5. Bir gruba önceden hazırlanmış sözlü bilgi sunmak
6. Başkaları içerdeyken bir odaya girmek
7. Kendisinden daha yetkili biriyle konuşmak
8. Satın aldığı bir malı ödediği parayı geri almak üzere mağazaya iade etmek
9. Çok iyi tanımadığı birisine fikir ayrılığı veya hoşnutsuzluğun ifade edilmek
10. Gözlendiği sırada çalışmak
11. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle yüz yüze konuşmak
12. Bir eğlenceye gitmek
13. Çok iyi tanımadığı birisinin gözlerinin içine doğrudan bakmak
14. Yetenek, beceri ya da bilginin sınanması
15. Gözlendiği sırada yazı yazmak
16. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle telefonla konuşmak
17. Umumi yerlerde yemek yemek
18. Evde misafir ağırlamak

19. Küçük bir grup faaliyetine katılmak
20. Umumi yerlerde bir şeyler içmek
21. Umumi telefonları kullanmak
22. Yabancılarla konuşmak
23. Satış elemanının yoğun baskısına karşı koymak
24. Umumi tuvalette idrar yapmak

Kaçınma Puan

1. Önceden hazırlanmaksızın bir toplantıda kalkıp konuşmak
2. Seyirci önünde hareket, gösteri ya da konuşma yapmak
3. Dikkatleri üzerinde toplamak
4. Romantik veya cinsel bir ilişki kurmak amacıyla birisiyle tanışmaya çalışmak
5. Bir gruba önceden hazırlanmış sözlü bilgi sunmak
6. Başkaları içerdeyken bir odaya girmek
7. Kendisinden daha yetkili biriyle konuşmak
8. Satın aldığı bir malı ödediği parayı geri almak üzere mağazaya iade etmek
9. Çok iyi tanımadığı birisine fikir ayrılığı veya hoşnutsuzluğun ifade edilmek
10. Gözlendiği sırada çalışmak
11. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle yüz yüze konuşmak
12. Bir eğlenceye gitmek
13. Çok iyi tanımadığı birisinin gözlerinin içine doğrudan bakmak
14. Yetenek, beceri ya da bilginin sınanması
15. Gözlendiği sırada yazı yazmak
16. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle telefonla konuşmak
17. Umumi yerlerde yemek yemek
18. Evde misafir ağırlamak
19. Küçük bir grup faaliyetine katılmak
20. Umumi yerlerde bir şeyler içmek
21. Umumi telefonları kullanmak
22. Yabancılarla konuşmak
23. Satış elemanının yoğun baskısına karşı koymak
24. Umumi tuvalette idrar yapmak

EK-8. En Sevilen Yerli Diziler

Yerli Dizi	N	%
İzlemiyorum	75	13,56
Yok	52	9,4
Yargı	45	8,13
Leyla ile Mecnun	40	7,23
Yasak Elma	39	7,05

EK-9. En Sevilen Yerli Dizi Karakterleri

En Sevilen Yerli Dizi

Karakteri	N	%
Yılmaz	21	3,79
Yıldız	28	5,06
Sadi	19	3,43
İsmail abi	18	3,25
İlgaz	17	3,07

EK-10. En Sevilen Yabancı Diziler

Yabancı Dizi	N	%
Friends	81	14,64
Yok	42	7,59
Brooklyn 99	39	7,05
İzlemiyorum	39	7,05
How I met your mother	36	6,5

EK-11. En Sevilen Yabancı Karakterler

En Sevilen Yabancı Dizi

Karakteri	N	%
Chandler	26	4,7
Barney	23	4,15
Joey	21	3,79
Jesse	20	3,61
Lucifer	18	3,25
Eddie	2	0,36
Dustin	2	0,36
June	2	0,36
Nadia	2	0,36
Moskova	1	0,18
Lily	1	0,18
Mitchell	1	0,18
Frank	1	0,18
Claire	1	0,18

EK-12. En Çok Tercih Edilen Sosyal Medya Platformu ve Geçirilen Ortalama Süre

En fazla tercih edilen sosyal medya platformu	N	%	Günlük Geçirilen Ort Süre
Instagram	259	46,86	5-6
Twitter	178	32,18	4-5
Facebook	96	17,35	2-3
TikTok	20	6,31	1-2

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Eda Buse BELEK

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Başkent Üniversitesi (%30 İngilizce), 2014-2018

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi Psikoloji, 2021- 2023

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (Orta Düzey)

İş Deneyimi

:Önce Çocuk Anaokulu, 2021

Tarih : 22.06.2023